

Biblioteka
UMK
Toruń

441156

MVI $\frac{6}{6}$

Probytarianam uylia

Line

Tramans
Darius
Line

Padre
Darius
Padre

Grandjean

A XIII 4

GRAMMAIRE
Française et polonoise
FRANÇAISE ET POLONAISE.

Grandjean

—

1759

A. Charron

A. Charron

*Paris
L'An
1759
218*

GRAMMAIRE
FRANÇAISE ET POLONAISE
THEORIE - PRATIQUE,

POUR LES POLONAIS,

Tirée de meilleurs Grammairiens Français et Auteurs classiques, principalement de M. Restaut, Vailly etc.

P A R

THADÉE TERAIEWICZ

Candidat en Philosophie et en Droit.

PREMIÈRE PARTIE

Contenant les principes de la lecture et quatre parties du discours déclinales, avec leur déclinaison, leur changement et leur usage.

à VILNA

AUX DEPENS DE L'AUTEUR.

CHEZ ALEXANDRE ŻÓBKOWSKI.

1821.

dawałem też same reguły po francuzku, również dla nauczania się wyrazów, iakoteż dla uprawiania ich do mówienia: daley przechodziłem z nimi o artykułach, o ich użyciu, tudzież o wszystkich odmianach słów; a gdy iaz byli w stanie odmieniać one czterema sposobami z pisownią, przystępowałem do części drugiej.

Szlachetna młodzi! znajdziesz w tym języku wiele pięknych plodów, rozumu i geniuszu ludzkiego, lecz z onych wybor czynić powinnaś; iako ieszcze nie mająca zupełney wiadomości, na rozpoznanie błęd d prawdy, pozor od rzeczy wistosci. Wielu albowiem z pomiędzy tych sławnych autorów, czyniąc iakoby igraszkę z rozumu z talentu swego, wpadło w sprzeczność niepojętą, chcąc zwieść z drogi cnoty i religii młodź niedoświadczoną. Ale napróżno. Walsz dlugo ukrywać się nie mógł. Na dowod tego co sądzić można o wszystkich takich pisarzach, przytaczam słowa samego Woltera: „*mam chęć nieźmierną do pisania; a do czytelnika należy o mnie sądzić*“. Jakoż, znalazło się bardzo wielu w samey Francyi uczonych mężów, którzy odkryli i pokazali błąd, a najmocniejszymi dowodami zbili nakręcane sofizmata. Po między innemi są: *L'abbé Gauchat: Listy krytyczne albo rozbiór i zbijanie rozmaitych pism terażniejszych. Listy nieiakichś żydów do P. Voltaire. Listy prowincyo-*

nalne filozofickie. Dzieła Pana l'abbé Non-
notte pod tytułem: Błędy Woltera. Dzie-
ło Pani Genlis pod tytułem: Religia uwa-
żana iako zasada szczęścia i prawdziwey
filozofii. i t. d.

Z
cu

Za
c

GRAMMATYKA
FRANCUZKA I POLSKA
TEORYCZNO - PRAKTYCZNA

DLA POLAKOW,

Zebrała z najlepszych Grammatyków Fran-
cuzkich i Autorów klasycznych, szczególnie
z P. Restaut, Wailli i t. d.

PRZEZ

TADEUSZA TERAJEWICZA

Kandydata Filozofii i Prawa.

CZEŚĆ PIERWSZA

Zajmująca prawidła czytania i cztery części mowy
odmiennych, z ich opisaniem, odmianą i użyciem.

Służmy poczciwcy sławie, i jako kto może;
Ku powszechnemu dobru niechay dopomoże.

Jan Kochanowski.

Alex. Żółkowski
w WILNIE

NAKŁADEM AUTORA.

U ALEXANDRA ŻOŁKOWSKIEGO.

1821.

Dozwala się drukować pod tym warunkiem,
aby po wydrukowaniu niepiérwíey wydawać zaczę-
to, aż będą złożone w Komitecie Cenzury exem-
plarze tey xięgi: ieden dla tegoż Komitetu, dwa dla
Departamentu Ministryum Oświecenia, dwa exem-
plarze dla Imperatorskiey publiczney Biblioteki, i
ieden dla Imperatorskiey Akademii Nauk. Dan w Wil-
nie 1821 roku dnia 16 Kwietnia.

X. F. N. Golański Prof. Wysł. Czł. Kom. Cenz.

441156

K. 2206/71

JASŃNIE OŚWIECONEMU XIĄŻĘCIU

A D A M O W I.

CZARTORYSKIEMU

RADZCY TAYNEMU, SENATOROWI CESAR-
STWA ROSSYYSKIEGO, SENATOROWI WO-
JEWODZIE KROLESTWA POLSKIEGO,
CZŁONKOWI GŁÓWNEGO SZKOŁ RZA-
DU, KURATOROWI CESARSKIEGO UNI-
WERSYTETU WILENSKIEGO I SZKOŁ
JEGO WYDZIAŁU, KAWALEROWI
ROŻNYCH ORDEROW.

Powodowany bardziej chęcią stania się
użytecznym, niżeli chęcią sławy, przedsię-
wziętem ułożyć Grammatykę języka fran-
cuzkiego, ile bydź może dokładną, iasną i
łatwą dla Polaków. W tym celu skróci-
łem, czyli raczey przerobiłem Grammaty-
kę Pana Restaut tego wielkiego Mistrza

wspomnionego ięzyka; a przykładem i sławą
tegoż Autora upoważniony ośmielam się ią
złożyć u stop WASZEY XIAŻĘCEY MOSCI.
Komuż albowiem bardziey winienem po-
święcić owoc mey pracy, ieżeli nie zaszczy-
tnemu Imieniowi w Narodzie Polskim? Je-
żeli nie Temu, którego Imie tak silnie i
ciągle sprzyia Muzom Polskim? Jeżeli nie
Temu, któremu ster oświecenia w narodzie
iest powierzony? Pod którego troskliwóm
i dobroczynném okiem nauki i talenta
kształcą się i doskonaląć, coraz nowego
nabierają wzrostu i blasku? Jeżeli nie pra-
wdziwemu Znawcy i przyzwoitemu Sędzie-

mu? Aż nadto są znane całej Europie
zabiegi i starania znakomitych Przodków
WASZEY XIAŻĘCEY MOSCI dla rozsze-
rzenia światła w Polsce; aby tego Narod nie
szacował, a ziomkowie za nie nieczuli win-
ney wdzięczności! WASZA XIAŻĘCIA MOSC
z równą gorliwością poświęcając się dla do-
bra Narodu wstąpił w ich ślady. Racz więc
przyjąć ten słaby dowód wdzięczności i u-
wielbienia jako upominek swych starań
i trudów podejmowanych około winnicy
Batorego. Za szczęśliwego się poczytam,
gdy to dziełko przynajmniej w części odpo-
wie żądaniu WASZEY XIAŻĘCEY MOSCI,

GRAMMAIRE FRANÇAISE.

CHAPITRE PREMIER.

Sur les mots, les syllabes, les voyelles, les diphthongues, les consonnes, et les parties du discours.

ARTICLE I.

De la Grammaire en général, des mots et des syllabes.

Demande. Qu'entendez-vous par le mot de Grammaire?

Reponse. J'entends l'art de parler et d'écrire correctement.

D. Qu'est-ce que parler?

R. C'est exprimer ses pensées par le moyen de la voix.

D. De quoi se sert-on pour former une voix?

R. On se sert des mots ou des paroles.

D. De quoi les mots sont-ils composés?

R. Ils sont composés de syllabes, comme, l'enfant.

D. Qu'est-ce donc que les mots ou les paroles?

R. Ce sont les surnoms que les hommes ont donnés aux personnes ou aux choses qui existent dans la nature.

D. Les syllabes de quoi sont-elles composées?

R. Elles sont composées de lettres.

D. Combien y a-t-il donc de lettres.

R. Il y en a vingt quatre : a, b, c se, d, e, f, g ze, h asz, i, j zi, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v we, x, y igrec, z.

D. Comment se divisent-elles?

R. Elles se divisent en voyelles et en consonnes.

GRAMMATYKA FRANCUZKA.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O wyrazach, syllabach, samogłoskach, dyf-
tongach, spółgłoskach i o częściach mowy.

ARTYKUŁ I.

O Grammatyce w powszechności, o wyrazach i o
syllabach.

Pytanie. Co rozumiesz przez wyraz Grammatyka?

Odpowiedź. Rozumiem sztukę mówienia i pisa-
nia poprawnie.

P. Co jest mówić?

O. Jestto wyrażać swoje myśli za pomocą głosu.

P. Czego się używa aby uformować głos?

O. Używa się wyrazów albo słów.

P. Z czego wyrazy są złożone?

O. Są złożone z syllab, iakoto: dzie-cię.

P. Coż to są więc wyrazy albo słowa?

O. Są to nazwiska które ludzie nadali osobom
lub rzeczom, które znayduią się w naturze.

P. Syllaby z czego są złożone?

O. Są złożone z liter.

P. Wieleż iest liter?

O. Jest ich dwadzieścia cztery: a, b, c se, d, e,
f, g że, h asz, i, j zi, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t,
u, w we, x, y igrec, z.

P. Jak się one dzielą?

O. Dzielą się na samogłoski i spółgłoski.

ARTICLE II.

Des voyelles.

D. *Qu'entendez vous par voyelles?*

R. Les voyelles sont ainsi appellées parceque seules elles forment une voix ou un son.

D. *Combien y en a-t-il?*

R. Il y en a six, savoir: a, e, i, o, u, y.

D. *N'y en a-t-il pas d'autres dans la langue française?*

R. On en trouve trois dans la seule voyelle e, parcequ'elle peut se prononcer de trois façons différentes et par conséquent il y a trois sortes d'e, savoir, l'e muet, l'e fermé, et l'e ouvert.

D. *Qu'est-ce que l'e muet?*

R. C'est un e qui n'a qu'un son sourd et obscur, comme dans ces mots, monde, livre, homme. On l'appelle encore l'e féminin.

D. *Qu'est-ce que l'e fermé?*

R. C'est un e sur lequel on met toujours l'accent aigu (´) et se prononce en appuyant la langue au palais de la bouche, comme dans ces mots, bonté, café. On l'appelle encore l'e masculin.

REMARQUE. L'E, dans tous les verbes et les noms terminés en er, doit se prononcer comme l'e fermé: Ex. parler, donner, l'encrier etc.

2º Dans toutes les secondes personnes du pluriel qui se terminent en ez, comme, vous voyez, vous mangez etc. et dans tous les autres noms terminés en ez comme, nez, chez moi, assez etc.

D. *Qu'est-ce que l'e ouvert?*

R. C'est un e sur lequel on met toujours l'accent grave (`) et se prononce à bouche ouverte, comme: progrès, succès, procès.

D. *N'y a-t-il pas d'autres accents?*

R. Il y en a encore un qui s'appelle l'accent circonflexe (ˆ) que l'on met également sur toutes les

5
Wład
ARTYKUŁ II

O samogłoskach.

P. Co rozumiesz przez samogłoski?

O. Samogłoski są tak nazwane że same formują głos lub brzmienie.

P. Wiele ich jest?

O. Jest ich sześć, to jest: a, e, i, o, u, y.

P. Czy nie ma innych w języku francuzkim?

O. Znayduie się ich trzy w iedney samogłosce e, albowiem może się wymawiać trzema sposobami różnemi, a zatem są trzy gatunki e, to jest: e nieme, e ściśnione i e otwarte.

P. Co to jest e nieme?

O. Jestto e które ma brzmienie głuche i ciemne, iakoto w tych wyrazach, *świat, książka, człowiek*. Nazywają go ieszcze e żeńskie.

P. Co to jest e ściśnione.

O. Jestto e nad którym kładnie się zawsze akcent prawy (') i wymawia się cicho wspierając język do podniebienia, iak w tych wyrazach, *dobroć, kawa*. Nazywają go ieszcze e męzkie.

UWAGA. E, we wszystkich słowach i imionach zakończonych na er, powinno się wymawiać iak e ściśnione np. *mówić, dać, kałamarz i t. d.*

2. We wszystkich drugich osobach liczby mnogiej które się kończą na ez iakoto: *widzicie, iecie, i t. d.* i we wszystkich innych imionach zakończonych na ez iakoto: *nos, u mnie, dosyć i t. d.*

P. Co to jest e otwarte?

O. Jest te nad którym kładnie się zawsze akcent lewy (") i wymawia się otwartą gębą, iakoto: *postęp, powodzenie, proces*.

P. Czy nie ma innych akcentów?

O. Jest ieszcze ieden który się nazywa akcentem daszkowym (A), który się kładzie równie nad

voyelles et qui deviennent longues, comme: l'âge, la tête, le gîte, la flûte, la châte. L'E avec cet accent s'appelle l'ê fort ouvert, et se prononce avec une ouverture de bouche plus considérable, que l'è ouvert bref.

D. Comment doit-on prononcer les autres voyelles?

R. Les voyelles *a, i, o*, conservent le même son qui leur convient dans les deux langues. Mais l'*u* français par ex. dans les mots *pur, mûr, sûr*; ne se trouve point dans la langue polonoise, et qu'il faut apprendre de la voix du maître. Néanmoins pour en donner une notion, on peut le trouver dans quelques mots polonais, quoique composé de deux lettres d'*u* et d'*i* comme, *pióro, la plume, iunak, fanfaron.*

ARTICLE III.

Des diphtongues.

D. Qu'entendez vous par les diphtongues?

R. Ce sont deux ou trois voyelles qui se prononcent en une seule syllable.

D. Combien y en a-t-il?

R. Il y en a onze, savoir: *au, eau, eu, oeu, ai, eai, ei, oei, oe, oi, ou.*

D. Comment doit-on prononcer ces deux diphtongues au, eau?

R. On les prononce comme un *o*, mais il est plus long et plus gros, comme: *haut, beau, tableau.*

D. Comment prononce-t-on, eu, oeu?

R. Les deux diphtongues ont le son d'ê fort ouvert, néanmoins elles sont plus longues et plus grosses, comme dans les mots, *feu, neveu, oeuvre, boeuf.* A l'exception d'*eu*, qui a le son de l'*u* dans le mot *j'ai eu, j'eus*, et dans tous les tems du verbe *avoir.*

D. Comment prononcez-vous ces diphtongues ai, eai, oei, oe, ei?

wszystkimi samogłoskami i które stają się długimi, iakoto: *wiek, głowa, legowisko, piszczałka, spa-
dek*. *E*. z tym akcentem nazywa się *é* bardzo ot-
warte, i wymawia się otwarciem gęby znacznie-
szém, od *è* otwartego krótkiego.

P. Jak się powinny wymawiać inne samogłoski?

O. Samogłoski *a, i, o*, zachowują toż same brzmie-
nie które im jest przyzwoite w obydwóch iczy-
kach. Lecz *u*, francuzkie *np.* w wyrazach: *czy-
sty, dojrzały, pewny*, nie znajdują się zgoła w ję-
zyku polskim, którego potrzeba nauczyć się z gło-
su nauczyciela. Jednak żeby dać onego pojęcie,
można go znaleźć w niektórych wyrazach polskich,
chociaż złożone z dwóch liter z *u*, i z *i*, iakoto:
pióro, iunak, wiu.

ARTYKUŁ III.

O dwóch głoskach.

P. Co rozumiesz przez dwógłoski?

O. Są to dwie lub trzy samogłoski, które się
wymawiają razem w jednej syllabie.

P. Wiele ich jest?

O. Jest ich iedenaste, to jest: *au, eau, eu, oeu, ai,
eai, ei, oei, oe, oi, ou*.

P. Jak mają się wymawiać te dwie dwógłoski *au,
eau*?

O. Wymawiają się one iak *o*, lecz ono jest dłuż-
sze i grubsze iakoto: *wysoki, piękny, malowidło*.

P. Jak się wymawia *eu, oeu*?

O. Obydwie dwógłoski mają brzmienie *é* har-
dzo otwartego, jednak są dłuższe i grubsze, iako-
to w wyrazach: *ogień, synowiec, dzieło, woł*. Wy-
iąwszy *eu*, które ma brzmienie *u* fra: cuzkiego w wy-
razach miałem, i we wszystkich czasach słowa *a-
voir*.

P. Jak wymawiasz te dwógłoski *ai, eai, oei, oe,
ei*?

R. Elles ont le son d'un è ouvert, comme: *la paix, gai, je donnais, je mangeais, l'oeil, oesophage, seigneur.*

D. Comment prononce-t-on *oi*?

R. On le prononce comme s'il y avait *oa*, exemple *le roi, la loix, la foi, une fois.*

REMARQUE. On écrivait auparavant *oi* dans tous les noms propres, et dans tous les tems imparfaits, comme: *Polonois, François, je dinois, je dinerois.* Mais cette ortographe est trop ambarassante pour les commençants: c'est pour quoi plusieurs auteurs célèbres parmi les français conseillaient d'écrire *ai* par tout où *oi* a le son de l'è ouvert.

D. Comment prononce-t-on *ou*?

R. On le prononce comme un *u* polonais, comme dans les mots, *genou, goût, mou.*

ARTICLE IV.

De consonnes.

D. Qu'est-ce que les consonnes?

R. Ce sont les lettres qui ne se prononcent qu'avec le secours des voyelles: Ex. *b, c, d, f*, elles se prononcent à l'aide de la voyelle *é*, comme s'il y avait *be, ce, de.*

D. Combien y en a-t-il?

On en compte ordinairement dix-huit, savoir: *b, c, d, f, h, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, v, x, z.*

D. Est-ce qu'on les prononce toujours à la fin des mots?

R. Non: on ne prononce que les seules voyelles et les diphtongues mises à la fin des mots, et les consonnes sont toujours sourdes, à l'exception de quatre suivantes *c, f, l, q*, qui s'y font sentir comme, avec, *boeuf, mil, cinq, coq.* Les consonnes se joignent aux mots suivans qui commencent par

O. One mają brzmienie *é* otwartego, iakoto: *po-
koy, wesoly, dawałem, iadłem, oko, wole, pan.*

P. Jak się wymawia *oi*?

O. Wymawia się tak iak gdyby było *oa*, naprzy-
kład: *król, prawo, wiara, raz.*

UWAGA. pisano dawniej *oi*, we wszystkich imio-
nach właściwych, i w czasach przeszłych iakoto: *Pol-
lak, Francuz, iadłem obiad, iadłbym obiad.* Lecz ta
pisownia jest bardzo trudniąca poczynaających: wie-
lu zatem autorów sławnych francuzkich radziło pi-
sać *ai* wszędzie, gdzie *oi* ma brzmienie *é* otwartego.

P. Jak się wymawia *ou*?

O. Wymawia się iak *u* polskie, iakoto w tych
słowach: *kolano, smak, miękki.*

ARTYKUŁ IV.

O spółgłoskach.

P. Co to są spółgłoski?

O. Są to litery które się wymawiają za pomo-
cą samogłosek, np. *b, c, d, f*, wymawiają się za po-
mocą samogłoski *e*, iak gdyby było *be, ce, de, ef.*

P. Wiele ich iest?

O. Liczą ich zwyczajnie ośmnaście, toiest: *b,
c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, w, x, z.*

P. Czy wymawiają się one zawsze na końcu wy-
razów?

O. Nie: wymawiają się tylko same samogłoski,
i dwógłoski położone na końcu wyrazów, a spół-
głoski są zawsze głuche, wyjąwszy cztery nastę-
pujące: *c, f, l, q*, które się wymawiają, iakoto: *z,
wól, tysiąc, pięć, kogut*; spółgłoski łączą się z wy-
razami następującymi, które się zaczynają od sa-

une voyelle, ou une *h*, non aspirée, comme ils ont été, lisez, il zon tété, les hommes.

D. Les consonnes conservet-elles toujours le même son ?

R. Non: *C*, par ex: se prononce comme *k*, avant les voyelles *a*, *o*, *u*, *cabinet*, *colère*, *curé*, et comme *l's*, avant les voyelles *e*, *i*, comme *célibat*, *citoyen*; lorsqu'il a une cédille dessous, en cette sorte *ç*, il se prononce aussi comme *l's* avant les voyelles *a*, *o*, *u*, comme, *façade*, *façon*, *reçu* etc.

D. a le son d'un *t*, lorsqu'on le joint avec une voyelle suivante, Ex. *grand orateur*. *F*, se prononce comme un *v*, Ex. *neuf ans*, *neuf écus*. *S*, a le son d'un *z* entre deux voyelles, Ex. *maison*, *saison*.

D. Comment doit-on prononcer ces deux lettres *g*, et *j* ?

R. *G*, avant *e*, *i*, doit avoir le son d'un *j*, Ex. *genie*, *gibier*, avant les voyelles *a*, *o*, *u*, a le son qui lui est naturel, Ex. *galant*, *gosier*, *aigu*. Pour donner au *g* avant *e*, *i*, le même son rude, qu'il a avant *a*, *o*, *u*, on met un *u* après le *g*, comme dans ces mots: *guérir*, *guépe*, *guide*, etc. *J*, se prononce avant toutes les voyelles comme un *z* polonais, Ex. *jardin*, *jetter*, *joli*, *juger*. *Gn*, a le son d'un *n* polonais, comme dans ces mots *compagnon*, *compagnie*, *dignité*, *règne*.

D. Qu'y a-t-il à observer sur la lettre *h* ?

R. Il y a deux sortes d'*h*, l'une qui se prononce, s'appelle *h aspirée*: l'autre qui ne se prononce pas, *h non aspirée*. La première se prononce toujours en tirant le son du gosier, dans les mots purement français, Ex. *le héros*, *la hauteur*, *la haine*, *le hazard*, *hardi*. La seconde est toujours muette, dans les mots qui viennent du latin comme, *l'humanité*,

mogłoski lub *h*, nie brzmiącego, iakoto: *oni byli*, *czytaj, il za tété, le zom*.

P. Czy spółgłoski zachowują zawsze toż same brzmienie?

O. Nie: *C*, np. wymawia się iak *k*, przed samogłoskami *a*, *o*, *u*, *gabinet*, *gniew*, *pleban*, a iak *s*, przed samogłoskami *e*, *i*, iakoto: *beźzeństwo*, *obywatel*; kiedy ma *sedillę* pod sobą, w ten sposób *ç*, wymawia się takoz iak *s* przed samogłoskami *a*, *o*, *u*, iakoto: *faciata*, *sposob*, *prziety* i t. d.

D, ma brzmienie *t*, kiedy go łączemy z samogłoską następującą, np. *wielki mówca*. *F*, wymawia się iak *w*, np. *dziewięć lat*, *dziewięć talarów*. *S*, brzmi iak *z*, między dwoma samogłoskami, np. *dom*, *pora roku*.

P. Jak trzeba wymawiać te dwie litery *g*, i *j*?

O. *G*, przed *e*, *i*, powianno mieć brzmienie *j*, toiest *ź*, np. *geniusz*, *źwierzyna*, przed samogłoskami *a*, *o*, *u*, ma brzmienie które mu iest właściwe, np. *wytworny*, *gardło*, *ostrzy*. Zeby nadać dla *g*, przed *e*, *i*, toż same brzmienie twarde, które ma przed *a*, *o*, *u*, kładnie się *u*, po *g*, iakoto w tych wyrazach, *leczyć*, *osa*, *przewodnik*, i t. d. *J*, jota wymawia się przed wszystkimi samogłoskami iak *ź* polskie, np. *ogród*, *rzuć*, *piękny*, *sądzić*. *Gn*, ma brzmienie *ń* polskiego, iak w tych wyrazach: *towarzysz*, *kompania*, *godność*, *panowanie*.

P. Co się obserwuie o literze *h*?

O. Są dwa gatunki *h*, iedne które się wymawia, nazywa się *h* brzmiące, drugie które się nie wymawia, *h* nie brzmiące. Pierwsze wymawia się zawsze dobywając brzmienia z gardła, w wyrazach właściwie francuzkich, np. *rycerz*, *wyniosłość*, *nienawiść*, *przypadek*, *śmiały*. Drugie zawsze iest nie brzmiące, w wyrazach które pochodzą z łacińskie-

l'humilité, l'homme, l'honneur, de mots latins humanitas, humulitas, homo, honor, etc.

Ch, se prononce comme *sz*, Ex. *cheval, chose, chemin*. Mais dans les mots *Christ, Chretien, Christianisme, chronique*, il a le son d'un *k*; ainsi que dans quelques mots dérivés du grec, comme *chaos, échos, Eucharistie, etc.*

D. Quelle observation y'a-t-il sur la lettre l?

R. Quand l'*l* est précédée d'un *i*, elle a alors un son coulant, et s'appelle l'*l* mouillée, elle est quelque fois simple, comme dans les mots *bail, émail, vermeil*, et quelquefois double: quand en épelant il faut la lier avec une voyelle suivante, comme, *travail-ler, cail-lou, bruteil-le, fouil-ler, rouille, etc.* Cette règle peut être appliquée pour toutes les lettres doubles: nous en parlerons plus au long dans le chapitre sur l'orthographe.

D. Comment doit-on prononcer, em, en, im, in, um, un, on?

R. *Em, en*, doivent se prononcer comme *am, an*, Ex. *emplâtre, embarquer, enfant, engagement*. *Im, in*, comme un *ę* polonais. Ex. *impoli, ingrat, infini, impie* etc. *Um, un*, ont presque le même son que la lettre polonaise *ę*, comme *humble, quelq' un*. *On*, se prononce comme un *ą* en polonais, Ex. *bon, garçon, façon, etc.* Ils ont toujours un son nazale, et on les appelle par conséquent *les diptongues nazales*.

REMARQUE. Lorsque ces *en, im, in, um, un, on*, sont suivis d'un *e* au genre féminin, ou lorsque *m, et n*, sont doubles, en ce cas-là ils ne font point une diptongue nazale, et doivent se prononcer comme un simple *m, n*, c'est-à-dire séparément, Ex. *quelq' une, chacune, voisine, humaine prochaine, bonne, immobile, immoler, innocent, ennemi, ils viennent, ils tiennent, ils prennent*. REMARQUE. dans les trois

go, iakoto: *ludzkość, pokora, człowiek, cześć*, od wyrazów łacińskich *humanitas, humilitas, homo honor*, i t. d.

Ch, wymawia się iak *sz*, np. *koń, rzecz, droga*. Lecz w wyrazach *Chrystus, Chrześcianin, Chrystyanizm, chroniczny* czasowy, ma brzmienie *k*, także w niektórych wyrazach pochodzących z greckiego, iakoto: *zamieszanie, echo, Ciało i Krew Pańska*.

P. Jaka jest uwaga o literze l?

O. Kiedy *l* ma przed sobą *i*, ma natenczas brzmienie płynne, i nazywa się *l* płynne, jest niekiedy pojedyncze, iak w tych wyrazach: *arenda, szmelc, rumiany*, a niekiedy podwójne, kiedy syllabizując potrzeba go łączyć z następującą samogłoską, iakoto: *pracować, kamyk, butelka, trząść, rdza*, i t. d. Ta reguła może bydź zastosowaną do wszystkich liter podwójnych: będziemy o tém mówili obszernie w rozdziale o pisowni.

P. Jak się powinny wymawiać, em, en, im, in, um, un, on?

O. *Em, en*, powinne się wymawiać iak *am, an*, np. *plastr, wsieść na okręt, dziecię, zaciąg*. *Im, in*, iak *ę*, np. *nieokrzesany, niewdzięczny, nieskończony, bezbożny*, i t. d. *Um, un*, mają prawie toż same brzmienie co litera *ę*, iakoto: *pokorny, ktoś*. *On*, wymawia się iak *ą* polskie, np. *dobry chłopiec, sposób*, i t. d. One mają zawsze brzmienie nosowe, i nazywają ich przeto dwugłoskami nosowemi.

UWAGA. Kiedy po *en, im, in, um, un, on*, następuje *e* w rodzaju żeńskim, albo kiedy *m, i n*, są podwójne, w takim przypadku nie czynią bynajmniej dwugłoski nosowej, i powinny się wymawiać iak pojedynczy *m, n*, to jest oddzielnie, np. *Jakaś, każda, sąsiadka, ludzka, bliska, dobra, nieruchoma, poświęcić, niewinny, nieprzyjaciel, przychodzą, oni trzymają, biorą*. **UWAGA.** w tych trzech

dersiers mots, trois lettres finales ne se prononcent point, et dans toutes les troisièmes personnes du pluriel.

D. Comment prononce-t-on *ph*, *q*, et *qu* ?

R. *Ph*, se prononce comme un *f*, Ex. *Prophète*, *ortographe*, *phrase*, *philosophe*; *q*, et *qu*, comme un *k*, Ex. *quelque*, *quatre*, *cing*, *coq*, etc.

D. Comment prononce-t-on la lettre *r* ?

R. Elle a le son naturel, et dans les mots qui se terminent en *ir*, *oir*, *our*, *eur*, *ur*, se prononce à la fin, par Ex. *finir*, *partir*, *devoir*, *voir*, *amour*, *jour*, *grandeur*, *futur*.

D. Qu'y a-t-il à observer sur la lettre *t* ?

R. *T*, conserve ordinairement le son qui lui est propre, comme dans les mots, *table*, *bonté*, etc. Mais lorsque *ti* est suivi d'un *a*, d'un *e*, ou d'un *o*, il se prononce presque toujours comme *ci*, Ex. *partial*, *patience*, *ambition*, etc. que l'on prononce *parcial*, *paciencie*, *ambicion*, etc. excepté :

1. Quand *ti* est précédé d'une *s*, ou d'un *x*, Ex. *question*, *mixtion*, *bastion*, se prononce comme *ti*.

2. Quand *tié*, ou *tier*, se trouvent à la fin d'un mot. Ex. *partie*, *amitié*, *metier*, etc.

3. Quand *ti*, est avant *ent*, Ex. *entretien*, *soutient*, *contient*.

REMARQUE. On prononce avec le son du *ç*, *primatie*, *aristocratie*, *inïtier*, *balbutier*, et quelques autres mots, que l'usage apprendra.

D. Comment prononcez-vous ces trois lettres, *x*, *y*, *z* ?

R. *X*, a le son d'une *s*, dans les mots *excommunièr*, *soixante*, *excuser*, et la prononciation du *z*, dans *deuxième*, *sixième*, *dixième*, *dixhuitième*. Lorsqu'on le joint à un autre nom, qui commence par une voyelle, ou une *h* non aspirée, on la pro-

ostatnich wyrazach, trzy litery ostatnie nie wymawiają się zgoła, i we wszystkich trzecich osobach liczby mnogiej.

P. Jak się wymawia *ph*, *q*, i *qu*?

O. *Ph*, wymawia się iak *f*, np. *Prorok*, *pisownia*, *zdanie*, *filozof*, *q*, i *qu*, iak *k*, np. *iakiś*, *cztery*, *pieć*, *kogut*, i t. d.

P. Jak się wymawia litera *r*?

O. *R*, ma swoje brzmienie naturalne, a w wyrazach które się kończą na *ir*, *oir*, *our*, *eur*, *ur*, wymawia się na końcu, np. *kończyć*, *iechać*, *bydź* *powinnym*, *widzieć*, *miłość*, *dzień*, *wielkość*, *przyszły*.

P. Co się obserwuje o literze *t*?

O. *T*, zachowuje zwyczajne brzmienie które mu jest właściwe, iako w wyrazach, *stół*, *dobroć* i t. d. Lecz kiedy *ti* ma przed sobą *a*, *e*, lub *o*, wymawia się prawie zawsze iak *si*, np. *stronny*, *cierpliwość*, *wynosłość* i t. d. wyjąwszy:

1. Kiedy *ti* poprzedza *s*, lub *z*, np. *pytanie*, *mięszanina*, *baszta*, wymawia się iak *ti*.

2. Kiedy *tié*, lub *tier*, znajdują się na końcu wyrazu, np. *strona*, *przyjaźń*, *rzemiosło* i t. d.

3. Kiedy *ti*, jest przed *ent*, np. *rozmowa*, *podpora*, zawiera.

UWAGA. Wymawia się iak *s*, w tych wyrazach, *prymicia*, *arystokracja*, *uczyć początkow*, *szeplunić*, i kilka innych których zwyczaj nauczysz.

P. Jak wymawiasz te trzy litery *x*, *y*, *z*?

O. *X*, brzmi iak *s*, w wyrazach, *wykląć*, *sześćdziesiąt*, *wymówić*, a iak *z*, we *wtóry*, *szośty*, *dziesiąty*, *ośmnasty*. Kiedy go łączemy do innego imienia, które się zaczyna od *samogłoski*, albo od *h* niebrzmiącego, wymawia się iak *z*, np. *ludziom*,

nonce comme *z*, Ex. *aux hommes, aux enfans*; dans les autres mots comme *x*, Ex. *exact, exemple, exauser*.

y, se prononce comme s'il y avait deux *ii*, *ennuyer, envoyer*. *Z*, conserve le son ordinaire, Ex. *zèle, zésir, zéro*.

ARTICLE V.

Des parties du discours.

D. De combien de sortes de mots se sert-on pour parler?

R. De neuf, qui sont: Le nom, l'article, le pronom, le verbe, le participe, la préposition, l'adverbe, la conjonction, et l'interjection. Chaque donc partie du discours, formera un chapitre dans la grammaire, et les sortes de chaque partie d'oraison partageront ces chapitres en articles.

D. Comment peut-on diviser ces neuf parties du discours?

R. On les divise très bien en deux sortes, en variables, et invariables: parceque les unes peuvent se varier, et les autres ne se changent jamais. Les cinq premières se changent, et les quatre dernières restent toujours les mêmes, qui sont: la préposition, l'adverbe, la conjonction, et l'interjection.

D. Comment peut-on changer un mot?

Il faut repondre avec un seul nom par *Ex. père*, à ces six demandes. *Qui? le père, de qui? du père, à qui? au père, qui? père, ou qui! o père! dont, ou de qui? du père.* Ces demandes sont appellées les *cas* du mot latin (*casus*) chute. Le nom est encore susceptible du nombre, et du genre.

D. Qu'apercevez-vous en déclinant ainsi un nom par ces six cas?

dzieciom: w innych zaś wyrazach iak *x*, np. *do-
kładny, przykład, wysłuchać.*

y, wymawia się iak gdyby było dwa *ii*, np. *tę-
sknić, postać.* *Z*, zachowuje swe brzmienie zwy-
czayne, np. *gorliwość, zefir, zero.*

ARTYKUŁ V.

O częściach mowy.

*P. Wiele gatunkow wyrazów używamy do mó-
wienia?*

*O. Dziewięciu, a te są: imię, artykuł, zaimek,
słowo, imiesłów, przyimek, przysłówek, spóynik, i
wykrzyknik. Każda więc część mowy stanowić
będzie rozdział oddzielny w grammatyce, a gatu-
nki każdej części mowy, podziela te rozdziały na
artykuły.*

P. Jak można one podzielić?

*O. Można je podzielić na dwie części, ponie-
waż jedne mogą się odmieniać, a drugie nie od-
mieniają się nigdy. Piérwsze pięć są odmienne,
a cztery ostatnie zostają zawsze jednostayne: a
te są: przyimek, przysłówek, spóynik i wykrzyknik.*

P. Jak można odmienić imię?

*O. Potrzeba odpowiedzieć iednymże imieniem,
np. oyciec, na te sześć pytań. Kto? oyciec, czyi?
oyca, komu? oycu, kogo? oyca, o! kto? o! oyciec,
od kogo? od oyca. Te pytania są nazwane przy-
padkami, od imienia łacińskiego (*casus*). Imiona mo-
gą ieszcze mieć liczbę i rodzaj.*

*P. Co postrzegasz odmieniając tak imię przez te
6, przypadków?*

R. J'apperçois, que les noms français ne changent point de terminaison, et seulement l'article qui les précède se change.

D. Comment appelle-t-on ces six cas ?

R. Le 1. s'appelle le *nominatif*, du verbe nommer, le 2. *Génitif*, du verbe engendrer, le 3. *datif*, du verbe donner le 4. l'*accusatif*, du verbe accuser, le 5. *vocatif*, du verbe appeler, (*voco* en latin). le 6, l'*ablatif*, du verbe latin.

D. Qu'est-ce qu'un genre ?

R. C'est une manière de distinguer par l'expression, le sexe de l'homme, et celui de la femme, et en générale tout ce qui est *mâle*, ou *féminelle*.

D. Combien y a-t-il de genres dans la langue française, et comment les distingue-t-on ?

R. Deux: le *masculin*, qui désigne le mâle, et le *féminin*, qui désigne la femelle. On se sert de *le*, ou *un*, pour distinguer le *masculin*, et de *la*, ou *une*, pour distinguer le *féminin*. Ainsi le père, un père, est *masculin*; et la mère, une mère, est *féminin*.

D. N'y a-t-il que les mots qui expriment le mâle ou la femelle, qui soient masculins, ou féminins ?

R. Il y a encore quantité d'autres mots, avant lesquels on peut mettre, *le*, *un*, ou *la*, *une*, et que l'on appelle pour cela *masculins*, ou *féminins*, quoi qu'ils ne signifient le sexe, *la table*, *la plume*, *le livre*, *le papier*. etc.

D. Qu'est-ce qu'un nombre, et combien y en a-t-il ?

R. C'est une manière d'exprimer l'*unité*, ou la *pluralité* dans les choses: c'est-à-dire: quand on ne parle que d'une seule chose, est le nombre *singulier*, Ex. *le père*, *la mère* — Le *pluriel*, quand on parle de plusieurs, *les pères*, *les mères* — Il y a donc deux nombres, le *singulier*, et le *pluriel*.

O. Postrzegam, że imiona francuzkie nieodmieniają zgoła zakończenia, lecz tylko artykuł, który one poprzedza, odmienia się.

P. Jak się nazywają te przypadki?

O. Pierwszy zowie się *mianujący*, od słowa *mianuję*, 2. *rodzący*, od słowa *rodzę*, 3. *dawający*, od słowa *dam*, 4. *oskarżający*, od słowa *oskarżam*, 5. *wołający*, od słowa *wołam*, 6. *obierający*, od słowa łacińskiego. (a)

P. Co to jest *rodzaj*?

O. Jestto sposób rozróżnienia przez wyrażenie, płeć męską, i płeć żeńską, a w powszechności wszystko to, co jest *samcem* lub *samicą*.

P. Wiele jest rodzajów w języku francuzkim, i jak się poznają?

O. Dwa: *rodzaj męski*, który oznacza samca, i *żeński*, co oznacza samicę. Używa się artykułu *le*, lub *un*, na oznaczenie rodzaju *męskiego*; a *la*, lub *une*, na oznaczenie *żeńskiego*: tak, *oyciec* jest rodzaju *męskiego*, a *matka*, rodzaju *żeńskiego*.

P. Czy tylko wyrazy które oznaczają samca lub samicę, są rodzajami męskimi, lub żeńskimi?

O. Jest jeszcze wiele innych wyrazów przed którymi można położyć *le*, *un*, lub *la*, *une*, a które się dla tego nazywają *męskimi*, lub *żeńskimi*, chociaż one nie znaczą płci, np. *stół*, *pióro*, *książka*, *papier*, i t. d.

P. Co to jest *liczba* i wiele ich jest?

O. Jestto sposób wyrażenia *iedności*, albo *mnożności* w rzeczach: to jest: kiedy się tylko mówi o *iednej* rzeczy, jest *liczba pojedyncza*, np. *oyciec*, *matka*. Mnoga zaś, kiedy się mówi o *wielu*, np. *oycowic*, *matki*. Są przeto dwie liczby, *liczba pojedyncza*, i *mnoga*.

(a) Kopeczyński. Mianownik, 2. dopełniacz, 3. celownik, 4. bierownik, 5. wołacz, 6. narzędnik.

ARTICLE VI.

Du genre des noms.

On reconnoit les noms français de quel genre ils sont, par la signification, ou par la terminaison.

D. Quels sont les noms de genre masculin par la signification?

R. 1. Les noms de dieux, d'anges, d'hommes, aussi les noms de charges, qui ne conviennent qu'aux hommes. par Ex. *Mars*, le dieu de guerre chez les païens, *Michel*, *Paul*, *Prince*, *Conseiller*, *Commis*.

2. Les noms qui marquent, le tems, c'est à dire: les noms de mois, Ex. *Mai*, *Avril*. etc.

3. Les noms de jours dans la semaine: *Dimanche*, *Lundi*, etc. Les noms de saisons; le printems, l'été, l'hiver, le jour, le matin, le midi, et le soir. Il y a aussi, la soirée, la matinée, la nuit, la mi-mai, la mi-août.

4. Les métaux, les arbres et les couleurs; le poirier, le pommier, le chêne, le fer, l'étain, l'or, le blanc, le noir etc. Néanmoins les arbres suivants sont du genre féminin: la vigne, la ronce.

D. Quels sont les noms de genre féminin par la signification?

R. 1. Les noms de Déesses païennes, de femmes, et de charges, qui ne conviennent qu'aux femmes. Ex. *Junon*, *Ane*, *Impératrice*.

2. Les noms de fêtes. Ex. *La Tout-Saint*, les pentecôtes, *la Saint-Jean*. etc. excepté, *le Noël*, *le Pâque*.

3. Les fruits, comme, *une cerise*, *une poire*, *une corme*. Il y a cependant des exceptions.

4. Les noms de sciences et de vertus, Ex. *la philosophie*, *la poésie*, *la modestie*, *la piété*, *la bonté*. etc. —

5. Les rivières sont tantôt du genre féminin, comme, *la Vistule*, *la Tamise*, *la Meuse*: tantôt du

ARTYKUŁ VI.

O rodzaju Imion.

Imiona francuzkie do którego rodzaju należą, poznają się ze znaczenia, lub z zakończenia.

P. Jakie są imiona rodzaju męskiego ze znaczenia?

O. 1. Imiona bożków, aniołów, mężów, także Imiona urzędów, samym mężczyznom służących, i. p. *Mars*, bożek wojny u pogan, *Michał*, *Paweł*, *Xiaże*, *Konsyliarz*, *Strażnik*.

2. Imiona czas znaczące, to jest: Imiona miesięcy, np. *May*, *Kwiecień* i t. d.

3. Imiona dni w tygodniu: *Niedziela*, *Poniedziałek*, i t. d. imiona części roku: *wiosna*, *lato*, *dzień*, *poranek*, *południe*, *wieczor*. Jest także, *wieczor*, *ranek*, *noc*, *pół maja*, *pół sierpnia*.

4. Imiona kruszców, drzew i farb: *grusza*, *jabłoń*, *dąb*, *żelazo*, *cyna*, *złoto*, *biała farba*, *czarna*, i t. d. Drzewa jednak następujące: *winna macica*, *ciernie*, są rodzaju żeńskiego.

P. Jakie imiona są żeńskiego rodzaju ze znaczenia?

O. 1. Imiona bogiń pogańskich, niewiast, i im służących urzędów, np. *Junona*, *Anna*, *Imperatrowa*.

2. Imiona świąt, np. *Wszystkich Świętych*, *Zielone świątki*, *ś. Jana*, *wyjąwszy*, *Boże narodzenie*, *Wielkanoc*.

3. Owoce: *wisznia*, *gruszka*, *jarzębina*. Wszakże nie bez wyjątku.

4. Imiona nauk i cnót, np. *filozofia*, *poczya*, *skromność*, *pobożność*, *dobroć* i t. d.

5. Imiona rzek częścią są rodzaju żeńskiego, iako: *Sekwana*, *Wisła*, *Tamiza*, *Moza*. Częścią

masculin, comme, *le Rhin, le Rhôn, le Tibre, le Danube.* etc.

D. *Quels sont les noms de genre masculin par la terminaison?*

R. 1. Les noms terminés en *b, c, d, g, l, m, p, q, z,* sont tous du genre masculin, presque sans exception.

2. Les noms substantifs terminés en *f, i, n, r, s, t, u, x,* sont aussi du genre masculin, mais avec les exceptions suivantes.

1 En *f,* excepté, *la clef, la nef, la soif,* sont du genre féminin.

2 En *i,* excepté, *la merci, la fourmi, la foi, la loi, la paroi,* sont du genre féminin.

3 En *n,* excepté, *la boisson, la cloison, la façon, la jin, la main, la maison, la moisson, la toison, la prison:* tous les autres terminés en, *çon, son, ion, tion,* qui viennent du latin. Ex. *la leçon, la raison, la version,* sont du genre féminin.

4 En *r,* excepté, *la chair, la cour, la cuiller, la mer, la tour.* — Les mots terminés en *eur,* qui viennent des mots latins terminés en *or,* sont la plus part du genre féminin.

5 En *s,* excepté, *la brebis, la souris, une fois.* féminin.

6 En *t,* excepté, *la dent, la forêt, la mort, la part, la nuit.*

7 En *u,* excepté, *la peau, la tribu, la vertu, la glu,* féminin.

8 En *x,* excepté, *la chaux, la croix, la paix, la poix, la perdrix, la toux, la voix,* sont du genre féminin.

3. Les mots terminés en *é fermé,* sont en partie du genre masculin, et en partie du féminin. Mais quels noms appartiennent à l'un de ces deux genres, on ne peut pas donner une règle générale: néanmoins cela peut servir de règle, que

rodzaju męskiego, iakoto: *Ren, Rodan, Tyber, Dunay, i t. d.*

P. Jakie są rodzaju męskiego z zakończenia?

O. 1. Męskiego rodzaju są imiona zakończone na *b, c, d, g, l, m, p, q, z*, prawie bez wyjątku.

2. Kończące się na *f, i, n, r, s, t, u, x*, lecz z następującemi wyjątkami.

1 Na *f*, *klucz, okręt, pragnienie*, są rodzaju żeńskiego.

2 Na *i*, *dzięk, mrówka, wiara, ustawa, ściana*, są rodzaju żeńskiego.

3 Na *n*, *napoy, ogrodzenie, sposób, koniec, ręka, dom, żniwo, runo, więzienie*: także kończące się na *con, son, ion, tion*, pochodzące od wyrazów łacińskich, *np. lekcy, rozum, tłumaczenie*, żeńskiego.

4 Na *r*, *ciało, dwor, łyszka, morze, wieża*: także po większey części wyrazy kończące się na *ur*, od łaciskich na *or*, kończących się pochodzące, są rodzaju żeń.

5 Na *s*, *owca, mysz, raz, żeń.*

6 Na *t*, *zab, gay, śmierć, część, noc, żeń.*

7 Na *u*, *skóra, pokolenie, cnota, lep, żeń.*

8 Na *x*, *wapno, krzyż, pokopy, smoła, korup-twa, kaszel, głos, żeń.*

3. Wyrazy kończące się na *é* ściśnione, częścią są rodzaju męskiego, częścią żeńskiego. Lecz iakie do którego rodzaju należą, dać na to reguły powszechney nie można: to iednak służyć może za prawidło, że wyrazy które się kończą na *te*,

les noms terminés en *té, tié*, qui viennent du latin, où ils étaient terminés en *tas*, ou *tia*, sont la plus part du genre féminin, Ex. *l' autorité, la dextérité, l' amitié.* etc.

Les noms terminés en *e muet*, appartiennent dans un très grand nombre à l'un, et à l'autre de ces deux genres. Néanmoins ceux qui sont terminés en *ence, ie, ude*, des noms latins terminés en *entia, ia*, ou *udo*, sont du genre féminin; Ex. *la prudence, l' apoplexie, la gratitude.* etc.

4. Les tems présents de l'infinitif, sont du genre masculin, pris pour les substantifs; aussi bien que les adverbes, les prépositions, pris substantivement. Ex. *Le dormir est aussi nécessaire à l' homme, que le manger et le boire. Le certaine pour l' incertaine. Un peu.*

Les substantifs de deux genres, avec la différente signification.

<i>du genre masculin.</i>		<i>du féminin.</i>	
un Aide	pomocnik	une Aide	pomo.
— Aigle	orzeł	— Aigle	sztandar.
— Aune	olsza	— Aune	łokieć.
— Couple	para	— Couple	dwoje.
— Enseigne	chorąży	— Enseigne	chorągiew.
— Garde	stróż	— Garde	straż.
— Greffe	Gród, Sąd.	— Greffe	szczep.
— Livre	książka.	— Livre	funt.

REMARQUE. Le nom pluriel *gens*, est du féminin, quand il est précédé de son adjectif: *les bonnes gens*; au lieu qu' il est du masculin, quand son adjectif le suit; *les gens savans.*

Chose, est toujours du féminin par lui même:

tié, a pochodzą od łacińskich, kończących się na *tas*, lub *tia*, pospolicie są rodzaju żeń., np. *powaga*, *zręczność*, *przyjaźń*, i t. d.

Także kończące się na *e* nieme, w wielkiej liczbie należą do iednego i do drugiego, rodzaju. Pospolicie iednak które się kończą na *ence*, *ie*, *ude*, a pochodzące od łacińskich, kończących się na *entia*, na *ia*, lub *udo*, są rodzaju żeńskiego, np. *rostopność*, *apoplexya*, *wdzięczność*, i t. d.

4. Męzkiego rodzaju są także czasy terażniejszy trybow bezokolicznych wzięte za imiona; także przysłówki, przyimki wzięte za rzeczowniki, np. *Spanie* iest tak potrzebne człowiekowi, iak *iedzenie*, i *picie*. *Rzecz pewna*, za niepewną. *Trochę*.

Rzeczowniki obydwóch rodzajów z rozmaitem znaczeniem.

le Manche	rękoieść	la Manche	rękaw.
— Mémoire	regestr	— Mémoire	pamięć.
— Mode	tryb	— Mode	moda.
— Moule	forma	— Moule	muszla.
— Office	urząd	— Office	kredens.
— Page	paż	— Page	strona.
— Periode	koniec	— Periode	peryod.
— Souris	uśmiech	— Une souris	mysz.
le Temple	kościół po- gański	la Temple	skroń.
le Tour	obróć	la Tour	wieża.
le Voile	zastona	la Voile	żagiel.

UWAGA. Imie liczby mnogiej *ludzie*, iest rodzaju żeń: kiedy iest poprzedzone od swego przymiotnika, *dobrzy ludzie*, a iest rodzaju męzkiego, kiedy przymiotnik iest po nim: *ludzie uczeni*.

Rzecz, iest zawsze przez się rodzaju żeńskiego,

une bonne chose; mais quand on y joint quelque, il est souvent du masculin: quelque chose de bon.

Les noms qui n'ont que le singulier sont:

1. Les noms de métaux pris en général, comme *l'or, l'argent.*
2. Les adjectifs pris substantivement.
3. Les noms de vertus, comme, *la foi, la prudence, l'exactitude.* etc.

Les noms qui n'ont que le plusieurs sont: *Les ancêtres, m, les armoiries, f, broussailles, f, ciseaux, m, moeurs, f, pleurs, m, matines, f, vêpres, ténèbres, f, appas, m, catacombes, f, décombres, m, dépens, m, entraves, f, entrailles, f, fiançailles, f, hardes, f, immondices, f, obsèques, m, vivres, m, funérailles, m.*

CHAPITRE II.

De cinq parties d' oraison variables: du nom, de l' article, du pronom, du verbe, et du participe.

ARTICLE I.

Du nom.

D. Qu' est-ce qu' un nom?

R. C' est un mot qui sert à nommer les personnes, et les choses, ou leurs qualités.

D. Combien y a-t-il de sortes de noms?

R. Trois: le nom substantif, le nom adjectif, et le nom de nombre.

D. Qu' est-ce qu' un nom substantif?

R. Le substantif exprime le nom de personnes et de choses, qui subsistent d' elles mêmes dans la nature, ou dans le discours, comme l' homme, le cheval, la table, la probité, la bonté, la blancheur.

D. Combien y a-t-il de sortes de noms substantifs?

R. On en distingue trois sortes; savoir, les noms généraux, ou communs, les noms collectifs, et les noms propres.

lecz kiedy się doda *iakaś*, jest często rodzaju męz: *iakaś rzecz dobra, coś dobrego.*

Imiona mające tylko liczbę pojedynczą, są:

1. Imiona kruszców, iakoto: *złoto, srebro.* 2. przymiotniki wzięte za rzeczowniki, 3. Imiona cnot, iakoto: *wiara, roztropność, dokładność.*

Imiona mające tylko liczbę mnogą, są: *przodkowie, herb, krzaki, nożyczki, obyczaje, płacz, iutrznie, nieszpory, ciemności, ponęty, pieczary, gruz, kosztła, pęta, wnętrzości, zaręczyny, rzeczy, nieczystości, pogrzeb, żywności, pogrzeb.*

R O Z D Z I A Ł II.

O pięciu częściach mowy odmiennych: o Imieniu, o artykule, o zaimku, o słowie, i o imiesłowie.

ARTYKUŁ I.

O I m i e n i u.

P. Co to jest imię?

O. Jest to wyraz który służy do nazwania osób, i rzeczy, lub ich przymiotów.

P. Wiele jest gatunkow imion?

O. Trzy: imię rzeczowne, imię przymiotne i imię liczbowe.

P. Co jest imię rzeczowne?

*O. Rzeczownik wyraża imię osob i rzeczy, które znajduią bytność w przyrodzeniu, lub w mowie, iakoto: *człowiek, koń, stoł, zacność, dobroć, białość.**

P. Wielorakie są imiona rzeczowne?

*O. Troiakie, a te są: *imiona powszechne, lub polspolite, imiona zbiorowe, i imiona właściwe.**

D. *Qu' est-ce qu' un nom général, ou commun?*

R. C' est celui qui convient à plusieurs personnes, ou à plusieurs choses semblables, Ex. *soldat, maison.*

D. *Qu' est-ce qu' un nom collectif?*

R. Le substantif collectif présente à l' esprit plusieurs personnes, ou plusieurs choses comme réunies. Ex. *la forêt, l' armée, le peuple, etc.*

D. *Qu' est-ce qu' un nom propre?*

R. C' est celui qui exprime une personne, ou une autre chose unique, comme *Vilna, la Vistule etc.*

ARTICLE II.

Du nom adjectif.

D. *Qu' est-ce qu' un adjectif?*

R. L' adjectif s' ajoute au substantif, pour en exprimer quelque qualité, Ex. *une belle personne, un bel arbre, un bon exemple.*

D. *Est-ce que la qualité est la même dans tous les substantifs?*

R. Non: parcequ' en comparant plusieurs choses, ou plusieurs personnes ensemble, on apperçoit que les unes sont *bonnes*, les autres *meilleurs*, et les troisièmes sont *les meilleurs*, pour distinguer donc cette qualité, dans les choses, on a inventé trois sortes de degrés de comparaison, qui sont: *le positif, le comparatif, et le superlatif.*

D. *Qu' est ce que le positif?*

R. Le positif exprime simplement la qualité, Ex. *bon, petit, mauvais, poli.*

D. *Qu' est-ce que le comparatif?*

R. Le comparatif exprime, outre la qualité, la comparaison, Ex. *meilleur, plus poli. L' Asie est plus grande que l' Europe.*

D. *Qu' est-ce que le superlatif?*

R. L' adjectif est au superlatif quand il exprime

P. Co jest imię pospolite?

O. Jest te które przystoi wielu osobom, lub rzeczom podobnym, *np. żołnierz, dom, i t. d.*

P. Co jest imię zbiorowe?

O. Imię zbiorowe przedstawia umysłowi wiele osob, lub też wiele rzeczy iakoby złączonych, *np. gay, woysko, lud, i t. d.*

P. Co jest imię właściwe?

O. Jest te które służy iedney osobie lub iedney rzeczy tylko, *np. Wilno, Wisła, i t. d.*

ARTYKUŁ II.

O Imieniu przymiotnym.

P. Co jest imię przymiotne?

O. Przymiotnik dodaje się rzeczownikowi, dla wyrażenia iakiegokolwiek przymiotu, *np. piękna osoba, piękne drzewo, dobry przykład.*

P. Czy przymiot jest iednostayny we wszystkich rzeczownikach?

O. Nie: albowiem porównywaiąc wiele rzeczy, lub wiele osób razem, postrzegamy że iedne są *dobre*, drugie *lepsze*, a trzecie są *naylepsze*, dla różnienia przeto tego przymiotu w rzeczach, wynaleziono trzy gatunki stopniow porównania, które są: *równy, wyższy, i naywyższy.*

P. Co jest stopień równy?

O. Stopień równy wyraża prosto sam przymiot, *np. dobry, mały, zły, grzeczny.*

P. Co jest stopień wyższy?

O. Stopień wyższy wyraża prócz przymiotu, porównanie, *np. lepszy, grzeczniejszy. Azya jest większą od Europy.*

P. Co jest stopień naywyższy?

O. Przymiotnik jest w stopniu naywyższym kie-

la qualité dans un très haut, ou dans le plus haut degré.

Le superlatif est de deux sortes, l' un absolu, et l' autre relatif.

D. Qu' est-ce que le superlatif absolu?

R. C' est celui qui exprime une qualité au suprême degré, mais sans aucun rapport à une autre chose: pour lors l' adjectif est précédé de *très, fort, ou bien*, Ex. C' est un homme *très riche, fort riche, ou, bien riche, une femme très riche.*

D. Qu' est-ce que le superlatif relatif?

R. C' est celui qui exprime la qualité dans le plus haut degré, avec le rapport à quelque autre chose; pour lors on met, *le, ou la, mon, ton, son, notre, votre, ou leur*, avant le comparatif, Ex. Le mensonge est *le plus bas* de tous les vices. Son *meilleur* ami. *Notre plus grand* ami. C' est comme s' il y avait, *le meilleur* de ses amis. *La plus sage* des femmes.

D. N' y a-t-il pas une règle générale pour former le comparatif, et le superlatif?

R. Oui: pour former *le comparatif*, on met *plus*, avant *le positif*, pour marquer un *comparatif de supériorité*: *moins*, pour marquer un *comparatif d' infériorité*. Ex. L' Amérique est *plus grande* que l' Europe. L' Afrique est *moins peuplée* que l' Europe. Pour former *le superlatif*, on met, *très, fort, bien*, avant *le positif*, ou *le plus*, pour *le masculin, la plus, pour le féminin*; avant *le comparatif*. Ex. cet homme est *très sage*, Salamon fut *le plus sage* de tous les hommes.

D. Est-ce que cette règle n' a point d' exception?

R. Oui: les adjectifs suivants, ne forment pas régulièrement leurs comparatifs, et superlatifs, Ex. *bon, meilleur, très bon, ou le, la meilleure, petit, moindre, très petit, ou le moindre, mauvais, pire, très mauvais, ou le pire.*

dy wyraża przymiot w bardzo wysokim, albo w najwyższym stopniu.

Stopień najwyższy jest dwoiaki bezwzględny, a drugi względny.

P. Co jest stopień najwyższy bezwzględny?

O. Jest to ten, który wyraża przymiot w najwyższym stopniu, lecz bez żadnego stosunku do innej rzeczy: natenczas przymiotnik jest poprzedzony od *très, fort, lub bien, np.* Jest to człowiek bardzo bogaty, kobieta bardzo bogata.

P. Co jest stopień najwyższy względny?

O. Jest ten, który wyraża przymiot w najwyższym stopniu, ze stosunkiem do innej rzeczy; natenczas kładnie się, *le lub la, mon, ton, son, notre, votre, lub leur,* przed stopniem wyższym: *np.* Kłamstwo jest *naypodleysze* ze wszystkich występков. Jego *naylepszy* przyjaciel. *Nasz naywiększy* przyjaciel. Jak gdyby było, *naylepszy* z jego przyjaciół. *Naymędrsza* z kobiet.

P. Czy nie ma powszechney reguły na uformowanie stopnia wyższego, i najwyższego?

O. Jest: żeby uformować stopień wyższy, kładnie się *plus*, chcąc wyrazić stopień wyższy wyższości: *mniey*, chcąc wyrazić stopień wyższy niższości, *np.* Ameryka jest *większą* od Europy. Afryka jest *mniey* ludniejszą od Europy. Zeby zrobić stopień *naywyższy*, kładnie się *très, fort, bien,* przed stopniem wyższym, lub *le plus*, na rodzaj męzki, *la plus*, na rodzaj żeński; przed stopniem wyższym, *np.* ten człowiek jest *bardzo mądry*, Salamon był *naymędrszym* z ludzi.

P. Czy ta reguła nie ma wyjątku?

O. Tak jest: przymiotniki następujące, nieformują regularnie swych stopniow wyższych, i najwyższych, *np.* *dobry, lepszy, bardzo dobry, lub naylepszy, naylepsza, mały, mnieyszy, bardzo mały, lub naymnieyszy, zły, gorszy, bardzo zły, lub naygorszy.*

ARTICLE III.

Comment dans les adjectifs le féminin se forme du masculin.

D. Comment peut-on former le genre féminin du masculin?

R. Règle générale, on ajoute un *e muet*, à l'adjectif du genre masculin, Ex. *sensé, vrai, poli*, ont au féminin, *sensée, vraie, polie*. Mais les adjectifs qui terminent au masculin par un *e muet*, n'ont qu'une seule terminaison pour les deux genres, Ex. *un jeune homme, aimable, docile, une jeune demoiselle, aimable, docile*.

D. Cette règle générale n'a-t-elle pas d'exceptions?

R. Elle en a quelques-unes:

1. Les adjectifs qui sont terminés en *el, eil, ol, ul, ien, on, as, és, os, et, ot*, doublent leurs consonnes finales, et prennent *e muet*, Ex. *cruel, vermeil, nul, ancien, paysan, bon, gras, épais, exprès, gros, net, sot*, font au féminin, *cruelle, vermillle, nulle, ancienne* etc. *Espagnol, Espangnole*. Mais *frais, fait, fraîche; tiers, tierce. Niais, mauvais, ras, absout, dissout, tout, complet, discret, inquiet, replet, secret*, prennent seulement un *e muet*, comme *niaise, mauvaise, rase*, etc.

2. Les adjectifs, *long, favorit, gentil, malin, bénin*, font au féminin, *longue, favorite, gentille, maligne, benigne*.

3. *Béhu, nouveau, fou, mou, vieux*, font au féminin *belle, nouvelle, folle, molle, vieille*, ils font encore au masculin avant un nom qui commence par une voyelle, ou par une *h* non aspirée. Ex. *bel homme, nouvel ordre, fol, mol, vieil*, on dit ordinairement *un homme vieux*.

anc, franc, sec, font au féminin *blanche*,

ARTYKUŁ III.

Jak w imionach przymiotnych formuie się rodzaj żeński z męskiego.

P. Jak się formuie rodzaj żeński z męskiego?

O. Prawidło powszechne iest to; dodaie się e nieme do przymiotnika rodzaju męskiego, np. rozumny, prawdziwy, wypolerowany, w rodzaju żeńskim są: rozumna, prawdziwa, wypolerowana. Lecz przymiotniki zakończone w rodzaju męskim na e nieme, mają tylko jedno zakończenie na obydwa rodzaje, np. młody człowiek, miły, pojętny; młoda panienska, miła, pojętna.

P. Czy to prawidło powszechne nie ma wyjątku?

O. Ma niektóre:

1. Przymiotniki zakończone na *el, eil, ol, ul, ien, on, as, es, os, et, ot*, podwajaiają swoje spółgłoski końcowe i biorą e nieme, np. okrutny, rumiany, żaden, dawny, wieśniak, dobry, tłusty, gęsty, umysłny, gruby, czysty, głupi, mają w żeńskim, okrutna, rumiana, żadna, i t. d. Hiszpan, Hiszpanka. Lecz świeży, ma świeża; trzeci, trzecia. Głupowaty, zły, ogolony, rozgrzeszony, rozpuszczony, cały, zupełny, dyszkretny, niespokojny, otyły, sekretny, biorą tylko jedno e nieme, iako to: głupowata, zła, ogolona i t. d.

2. Przymiotniki: *długi, kochanek, grzeczny, zły, łaskawy*, czynią w żeńskim: *długa, kochanka, grzeczna, łaskawa*.

3. Piękny, nowy, głupi, miękki, stary, mają w żeńskim: *piękna, nowa, głupia, miękka, stara*, mają ieszcze w rodzaju męskim przed imieniem które się zaczyna od samogłoski, lub od *h* nie brzmiącego, np. piękny człowiek, nowy porządek, głupi, miękki, stary, mówi się zwyczajnie człowiek stary.

4. Biały, szczerzy, suchy, czynią w żeńskim: *biała, szczerza, sucha*.

franche, seche. Mais grèc, public, caduc, turc, font au féminin caduque, grèque, publique, turque.

5. Les adjectifs terminés en *f.* changent au féminin *f.* en *vè*, *bref, naïf, font breve, naïve. etc.*

6. Les adjectifs en *eux, oux*, changent l' *x* final, en *se*, *Ex. dangereux, dangereuse, jaloux, jalouse.*

Mais doux, faux, roux, font douce, fausse, rousse; Crud, nud, verd, font au féminin, crue, nue, verte.

7. Les adjectifs en *teur*, changent *teur*, en *trice*, *Ex. Acteur, Actrice, tuteur, tutrice. etc. Auteur, est au masculin et féminin il, elle est Auteur.*

8. Les adjectifs en *eur*, changent ordinairement *r*, en *se*, *Ex. chanteur, chanteuse, danseur, danseuse. Mais Enchanteur, pécheur, vengeur, font au féminin, Enchanteresse, pécheresse, vengeresse. Les suivants: meilleur, majeur, mineur, supérieur, inférieur, prieur, prennent un e muet, meilleure, majeure, mineure. etc.*

ARTICLE IV.

Des noms de nombres.

D. Qu' est-ce que les noms de nombre?

R. Le noms de nombre expriment la quantité ou le rang des choses, comme: un 1, deux 2, trois 3, quatre 4, cinq 5, six 6, sept 7, huit 8, neuf 9, dix 10, onze 11, douze 12, treize 13, quatorze 14, quinze 15, seize 16, dix-sept 17, dix-huit 18, dix-neuf 19, vingt 20, vingt-un 21, vingt-deux 22, etc. trente 30, trente-un 31, quarante 40, cinquante 50, soixante 60, soixante-dix 70, soixante-onze 71, etc. quatre-vingt 80, quatre-vingt-un 81, etc. quatre-vingt-

ła, szczerą, suchą. Lecz grecki, publiczny, nietrwały, turecki, mają w żeńskim rodzaju, nietrwała, grecka, publiczna, turecka.

5. Przymiotniki zakończone na *f*, zamieniają w żeńskim *f*, na *ve*, krótki, szczerý, mają, krótka, szczerá, i t. d.

6. Przymiotniki na *cux*, *oux*, zamieniają *x* końcowe na *se*, np. niebezpieczny, niebezpieczna, zaydrośny, zaydrośna.

Lecz słodki, fałszywy, lisawy, mają słodka, fałszywa, lisawa; Surowy, nagi, zielony, mają surowa, naga, zielona.

7. Przymiotniki na *teur*, odmieniają *teur*, na *trice*, np. aktor, aktorka, opiekun, opiekunka, i t. d. Autor, jest męskiego i żeńskiego, on, ona jest autorem.

8. Przymiotniki na *eur*, odmieniają zwyczajnie *r*, na *se*, np. śpiewak, śpiewaczka, tanecmistrz, taneczniczka. Lecz powabny, grzeszny, mszczący się, mają w rodzaju żeńskim powabna, grzesznica, mszcząca się. Następujące: lepszy, większy, mniejszy, wyższy, niższy, przeor, biorą *e* nieme, np. lepsza, mniejsza, większa, i t. d.

ARTYKUŁ IV.

ARTYKUŁ IV.

O Imionach liczbowych.

P. Co są imiona liczbowe?

O. Imiona liczbowe wyrażają ilość, lub porządek rzeczy, iakoto: ieden, dwa, trzy, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, i t. d. 30, 31, 40, 50, 60, 70, 71, i t. d. 80, 81, i t. d. 90, 91, i t. d. 100, 101, i t. d. 200, i t. d. 1000, milion. One są albo rzeczowne, albo przymiotne.

dix 90. quatre-vingt-onze 91, etc. cent 100, cent-un 101, deux cent 200 etc. mille 1,000. million. Ils sont ou substantifs, ou adjectifs.

D. Quels sont les nombres substantif, et combien y en a-t-il de sortes?

R. Il y en a de trois sortes savoir: collectifs, distributifs, et proportionnels.

D. Qu' est-ce que les noms de nombre collectifs?

R. Ce sont ceux qui marquent une certaine quantité de choses comme réunies. Ex. une douzaine, une quinzaine, une trentaine, une soixantaine, etc.

D. Qu' est-ce que les noms de nombre distributifs?

R. Ce sont ceux qui expriment les parties d' un tout, comme la moitié, le tiers, le quart, un cinquième, etc. selon que la chose est partagée en deux, en trois, en huit. etc.

D. Quels sont les proportionnels?

R. Les proportionnels sont, le double, le triple, le quadruple, etc.

D. Quels sont les noms de nombres adjectifs?

R. Les noms de nombres adjectifs sont, principaux, ou cardinaux, et ordinaux?

D. Qu' est-ce que les nombres principaux ou cardinaux?

R. Ce sont ceux qui marquent la quantité des choses, ou le nombre; un, deux, cent, quatre cent, mille, cinq mille, on les appelle principaux, ou cardinaux, parcequ'ils sont comme l' origine d' autres noms de nombres, et qu' ils servent à les former.

D. Qu' est-ce que les nombres ordinaux?

R. Les nombres ordinaux marquent l' ordre et le rang des choses, et répondent à cette question: le quantième est-il? le premier, le second, ou le deuxième, le troisième etc.

P. Jakie są imiona liczbowe rzeczowne, i wiele ich jest gatunkow?

O. Są troiakiiego gatunku toiest: zbiorowe, podzielaiące i stosunkowe.

P. Jakie są imiona liczbowe zbiorowe?

Są te które znaczą pewną ilość rzeczy, iakoby zjednoczonych, np. tuzin, piętnaścioro, półkopy, kopa, i t. d.

P. Co są imiona liczbowe podzielaiące?

O. Są te które wyrażaią części iedney całości, iakoto: połowa, trzecia część, ćwierć, piąta część, i t. d. podług tego iak rzecz jest podzielona, na połowę, na troie, na czworo, na ośm części i t. d.

P. Jakie są stosunkowe?

O. Stosunkowe są, podwójny, potrójny, poczwórny, i t. d.

P. Jakie są imiona liczbowe przymiotne?

O. Imiona liczbowe przymiotne są: pierwotne, lub kardynalne i porządkowe.

P. Co to są liczby pierwotne lub kardynalne?

O. Są te które wyrażaią ilość rzeczy, lub liczbę; ieden, dwa, sto, cztery sta, tysiąc, pięć tysięcy, i t. d. Nazywaią je pierwotnymi, lub kardynalnymi, ponieważ one są początkiem innych liczb, i że służą do robienia onych.

P. Co są liczby porządkowe?

O. Liczby porządkowe znaczą porządek i miejsce rzeczy, i odpowiadaią na te pytania: który iest? pierwszy, wtóry, trzeci i t. d.

D. Comment se forment les nombres ordinaux?

R. On les forme des cardinaux, en changeant e final, en ième. Ex. quatre, quatrième, trente-trentième, ving, vingtième. etc.

ARTICLE V.

Du nombre des noms substantifs, adjectifs, et de ceux de nombres.

D. Comment peut-on former le pluriel du singulier dans les noms?

R. La règle générale est, que quand un nom n'est pas terminé par ces trois lettres, s, x, z, au singulier il faut y en ajouter une s, au pluriel. Ex. le père, les pères, la maison, les maisons, le livre utile, les livres utiles.

D. Y a-t-il des exceptions à cette règle générale?

R. Oui: il y en a quelques unes:

1. Les noms terminés au singulier par *au, eau, eu, oeu, ou*, prennent un *x*, au pluriel, comme: *le bateau, les bateaux, le voeu, les voeux, le caillou, les cailloux. etc.*

Mais; *bleu, clou, trou, matou*, suivent la règle générale, et font au pluriel, *bleus, clous trous, matous. Tout, fait au pluriel tous.*

2. *Ciel, oeil, loi aieul*, font au pluriel, *Cieux, yeux, loix, aieux.*

3. Les noms terminés au singulier par *al*, et *ail*, font ordinairement leur pluriel en *aux*. Ex. *le cheval, les chevaux, le travail, les travaux. etc.*

Exceptions, Les noms terminés en *al, bal, cal, régat, bocal, carnaval*, font au pluriel, *bals, cals. etc.*

Les adjectifs, *austral, boréal, conjugal, fatal, filial, final, frugal, naval, pastoral, trivial, vénal*, dont

P. Jak się formują liczby porządkowe?

O. Formują się z kardynalnych, zamieniając e końcowe, na ième, np. czwarty, trzydziesty, dwudziesty, i t. d.

ARTYKUŁ V.

O liczbie mnogiej imion rzeczownych, przymiotnych i liczbowych.

P. Jak można uformować liczbę mnogą z pojedynczej w imionach?

O. Reguła powszechna jest, że kiedy imię nie jest zakończone na te trzy litery s, x, z, w liczbie pojedynczej trzeba mu dodać jedno s, w liczbie mnogiej np. oyciec, oycowie, dom, domy, książka użyteczna, książki użyteczne.

P. Czy są wyjątki od tego pravidła powszechnego?

O. Tak jest: są niektóre:

1. Imiona zakończone w liczbie pojedynczej na *au, eau, eu, oeu, ou*, biorą *x*, w mnogiej iakoto: *bat, baty, szlub, szluby, kamyk, kamyki i t. d.*

Lecz, błękitny, gwoźdź dziura, kot, idą za regułą powszechną i mają w liczbie mnogiej, *błękitne, gwoździe, dziury, koty*. Cały ma mnogą *cali, wszyscy*.

2. *Niebo, oko, prawo, dziad*, mają w mnogiej, *niebiosa, oczy, prawa, dziadowie*.

3. Imiona zakończone w pojedynczej na *al*, i *ail*, mają zwyczajnie liczbę mnogą na *aux*, np. *koń, konie, praca, pracy, i t. d.*

Wyjątki: Imiona zakończone na *al, bal, cal, odtręd, uczta, musztuczek, zapusty*, mają *bale, uczyty, i t. d.*

Przymiotniki takż, *południowy, północny, małżeński, nieszczęsny, cynowski, końcowy, oszczędny, mor-*

la plupart n' ont point de pluriel, prennent une *s*, suivant la règle générale.

Parmi les noms en *ail*, le *bétail*, au pluriel les *bestiaux*.

Les substantifs, en *ail*. Ex. *Attirail*, *eventail*, *épouventail*, *gouvernail*, *détail*, *poitrail*, *sérail*, suivent la règle générale, et prennent, une *s*, comme, les *Attirails*, les *eventails*. etc.

4. Les nombres principaux, ne prennent point la marque du pluriel, les *quatre chapitres*, les *vingt volumes*.

Exceptions. *Un*, *une*, ont au pluriel les *uns*, les *unes*. *Cent*, *vingt*, *quatre-vingts*, lorsqu' ils sont suivis d' un substantif, prennent une *s*, comme: *deux cents hommes*, *quatre-vingts Eléphants*.

Mais ils ne prennent point d' *s*, lorsqu' ils sont suivis d' autre nombre, comme: *trois cent soixante chevaux*.

Mille, s' il est question de dater les années il faut écrire. *En mil huit cent vingt*.

Les autres nombres, *ordinaux*, *collectifs*, *distributifs*, prennent une *s*, au pluriel. Les *premières douzaines*, *deux cinquièmes*, etc.

ARTICLE VI.

De quatre articles.

D. *Qu' est-ce qu' un Article?*

R. C' est un mot qui étant mis avant les noms, sert à déterminer leur étendue, selon laquelle ils doivent être compris.

D. *Combien y a-t-il de sortes d' articles?*

R. Quatre: l' Article *défini*, ou *certain*, l' article *indéfini*, ou *incertain*, l' article *partitif*, et l' article *indéterminé*, qui n' a point de nominatif, génitif *de*, et datif *à*.

ski, pasterski, ladaiki, przedayny, z których po większej części nie mają mnogiej, biorą *s*, podług reguły powszechney.

Pomiędzy imionami na *ail*, *bydło*, w mnogiej, *trzody*.

Rzeczowniki na *ail*, np. *sprzęt, wachlarz, stroszydło, stér, podział, podpiersień, seray*; idą za regułą powszechną i biorą *s*, iakoto: *sprzęty, wachle-rze, i t. d.*

4. Imiona liczbowe pierwotne nie biorą zgola znaku liczby mnogiej, *cztery rozdziały, dwadzieścia tomow.*

Wyjątki: *ieden, iedna*, mają w mnogiej *iędni, iedne*. *Sto, ośmdziesiąt*, kiedy po nich następuje rzeczownik, biorą *s*, iakoto: *dwieście ludzi, ośmdziesiąt słoniow.*

Lecz nie biorą *s*, kiedy mają po sobie inną liczbę, iakoto: *trzysta sześćdziesiąt koni.*

Tysiąc, jeśli idzie o datowanie lat, trzeba pisać, *w tysiącnym ośmsetnym dwódziesiątym.*

Inne liczby porządkowe, zbiorowe, podzielaiące, biorą *s*, w liczbie mnogiej, *pierwsze dwa tuziny, dwie piate, i t. d.*

ARTYKUŁ VI.

O czterech artykułach.

P. Co to iest artykuł?

O. Jest to wyraz, który będąc położony przed imionami służy do oznaczenia onych rozciągłości, podług którego mają być zrozumianemi.

P. Wiele iest artykułow?

O. Cztery: artykuł *określny*, lub *pewny*, artykuł *nieokreślny*, lub *niepewny*, artykuł *podzielny*, i artykuł *niedeterminowany*, który nie ma pierwszego przypadku, drugi *de*, a *3ci à*.

D. Quel est l' Article défini, ou certain?

R. Il est *le*, pour le masculin, *la*, pour le féminin, *l'*, apostrophe, quand le nom commence par une voyelle, ou une *h* non aspirée, qui font tous les trois, *les*, au pluriel.

D. Qu' est-ce que décliner un nom?

R. C' est en latin réciter tous les cas d' un nom; c' est-à-dire, réciter un nom avec les différentes terminaisons, qu' il peut avoir au singulier, et au pluriel.

D. Décliner un nom avec l' Article défini.

Singulier.

Pluriel.

R. Nom:	<i>le Roi</i>	<i>la Reine</i>	<i>l' Empereur</i>	<i>les Rois.</i>
G.	<i>du Roi</i>	<i>de la Reine</i>	<i>de l' Empereur</i>	<i>des Rois.</i>
D.	<i>au Roi</i>	<i>à la Reine</i>	<i>à l' Empereur</i>	<i>aux Rois.</i>
A.	<i>le Roi</i>	<i>la Reine</i>	<i>l' Empereur</i>	<i>les Rois.</i>
V.	<i>ô Roi</i>	<i>ô Reine</i>	<i>ô Empereur</i>	<i>ô Rois!</i>
A.	<i>du Roi</i>	<i>de la Reine</i>	<i>de l' Empereur</i>	<i>des Rois.</i>

Lorsque Monsieur, Madame, Mademoiselle, ou

Singulier *tout, se trouvent avant* Pluriel.
le substantif.

N.	<i>l' honneur</i>	<i>— Monsieur le Comte</i>	<i>les honneurs.</i>
G.	<i>de l' honneur</i>	<i>de Monsieur le Comte</i>	<i>des honneurs.</i>
D.	<i>à l' honneur</i>	<i>à Monsieur le Comte</i>	<i>aux honneurs.</i>
A.	<i>l' honneur</i>	<i>— Monsieur le Comte</i>	<i>les honneurs.</i>
V.	<i>ô honneur</i>	<i>ô Monsieur le Comte</i>	<i>ô honneurs!</i>
A.	<i>de l' honneur</i>	<i>de Monsieur le Comte</i>	<i>des honneurs.</i>

D. Quand faut-il se servir de l' Article défini?

R. On se sert de ces Articles définis *le, la, les*, avant les noms communs, 1°. quand on parle de *quelqu' un*, ou de *quelque chose généralement prise*.
Ex. *Le pain est la nourriture naturelle de l' homme, et l' eau sa boisson. Le jour est destiné au travail, et la nuit au repos. L'avarice dégrade, et la pro-*

P. Jaki jest artykuł określony lub pewny?

O. Jest le, na rodzaj męzki, la, na żeński, l', apostrof, kiedy imie zaczyna się od samogłoski, lub h niebrzmiącego, które wszystkie trzy mają les, w liczbie mnogiej.

P. Co to jest przypadkować imie?

O. Jest to połączenie mówić wszystkie przypadki imienia; to jest, nakłaniać imie na różne zakończenia, które imie może w pojedynczey i mnogiej liczbie.

P. Odmieniany imie z artykułem określonym przez przypadki.

Liczba pojedyncza. Licz: innoga, na wszystkie 3.

1 Król	Królowa	Cesarz	Królowie.
2 Króla	Królowey	Cesarza	Krółów.
3 Królowi	Królowey	Cesarzowi	Krółom.
4 Króla	Królowę	Cesarza	Krółów.
5 o Królu!	o Królowo!	o Cesarzu!	o Króle!
6 od Króla	od Królowey	od Cesarza	od Krółów.

Kiedy Pan, Pani,

Liczba pojedyncza. *Panna, lub cały, znajduią się przed rzeczownikiem.* Licz: Mnoga.

1 Cześć.	Pan Hrabia.	Czci.
2 Czci.	Pana Hrabiego.	Czciov.
3 Czci.	Panu Hrabiemu.	Czczjom.
4 Cześć.	Pana Hrabiego.	Czci.
5 o Cześć!	o Pan Hrabio!	o Czci!
6 od Cześci.	od Pana Hrabiego.	od Czciov.

P. Kiedy potrzeba używać artykułu określonego?

O. Używa się tego artykułu pewnego, le, la, les, przed imionami pospolitemi, 1°. kiedy się mówi o kim, lub o iakiey rzeczy powszechnie wziętey, np. chleb jest pokarmem przyrodzonym człowieka, a woda iego napoim. Dzień jest przeznaczony do pracy, a noc do spoczynku. Łakomstwo szpeci, a roz-

digalité nuit. Les hommes sont mortels. Les talents font honneur. Les amis se font connaître dans le besoin.

2°. Les français se servent encore de cet Article *défini*, quand ils parlent de quelqu' un, ou de quelque chose *certaine, et déterminée*, d' une telle manière, qui montre et fait voir clairement ce, dont ils parlent. Ex. *le Monsieur dont nous avons parlé*, n' est pas encore parti. *Le frère de votre ami*. *La chose que vous nous dites*, la nouvelle que vous nous racontez est curieuse. *Le cheval que vous achetâtes hier* me plaît. *Le Brutus qui conspira contre César*. *Le Socrate d' Athènes*. *Le Dieu de miséricorde*. *Le Dieu de guerre*. D' après ces exemples il est facile de comprendre, quand on doit se servir de cet article *défini*.

ARTICLE VII.

De l' Article indéfini, ou incertain.

D. Quel est l' article indéfini ou incertain.

R. C' est *un*, pour le masculin, et *une*, pour le féminin.

D. Déclinez des noms avec l' Article indéfini.

Singulier.

Pluriel pour les deux genres.

R. Nomi:	<i>un homme.</i>	<i>une femme.</i>	<i>des hommes.</i>
G.	<i>d' un homme.</i>	<i>d' une femme.</i>	<i>d' hommes.</i>
D.	<i>à un homme.</i>	<i>à une femme.</i>	<i>à des hommes.</i>
A.	<i>un homme.</i>	<i>une femme.</i>	<i>des hommes.</i>
A.	<i>d' un homme.</i>	<i>d' une femme.</i>	<i>d' hommes.</i>

D. Quand faut-il se servir de cet Article indéfini?

R. On s' en sert quand on parle de quelqu'

rzutność szkodzi. Ludzie są śmiertelni. Talenta czynią honor. Przyjaciele dają się poznać w potrzebie.

2°. Francuzi używają jeszcze tego artykułu określonego, kiedy mówią o kim, lub o jakiej rzeczy pewney, i określoney, takim sposobem który pokazuje i daje widzieć jasno to, o czém mówią, np. *Pan o którym mówiliśmy, jeszcze nie pojechał. Brat twego przyjaciela. Rzecz, którą nam mówisz, nowina, którą nam opowiadasz jest ciekawą. Koń, którego kupiłeś wczora podoba mi się. Brutus który zbuntował się przeciw Cezarowi. Sokrates Ateński. Bóg miłosierdzia. Bożek wojny.* Z tych przykładów łącno jest zrozumieć kiedy powinniśmy używać tego artykułu określonego.

ARTYKUŁ VII.

O artykule nieokreślonym, lub niepewnym.

P. Jaki jest artykuł nieokreślony, lub niepewny?

O. Jest un, na rodzaj męzki, a une, na rodzaj żeński.

P. Odmieniany imiona przez przypadki z artykułem niepewnym.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga
na 2 rodzaje.

O. 1 człowiek.	niewiasta.	ludzie.
2 człowieka.	niewiasty.	ludzi.
3 człowiekowi.	niewieście.	ludziom.
4 człeka.	niewiastę.	ludzie.
6 od człowieka.	od niewiasty.	od ludzi.

P. Kiedy trzeba używać tego artykułu niepewnego?

O. Używa się kiedy mówi się o kim, lub o ia-

un, ou de quelque chose *incertaine, indéterminée, et inconnue à ceux, à qui on en parle.* Ex. Il y a ici un homme qui veut vous parler. Je connais une personne qui vous ressemble. J' ai un billet, pour vous, qu' un certain Monsieur m' a chargé de vous remettre. Il y aura aujourd'hui un bal. Il est arrivé ce matin un courier. Je vous dirai une chose qui vous étonnera. Une personne vous attend ici. Une affaire de telle importance merite qu' on y pense. J'ai des choses d' importance à vous dire. Nous avons ici des amusements, que vous n'avez pas chez vous — Je connois des personnes qui ne sont pas de votre sentiment. etc.

ARTICLE VIII.

De l' Article partitif.

D. Quels sont les articles partitifs?

R. Ce sont les génitifs des articles définis, et de l' article indéfini, lorsque ces génitifs deviennent nominatifs, ou accusatifs. Ce sont *du*, pour le masculin, et *de la*, pour le féminin, *de l'*, quand le nom commence par une voyelle, ou une *h* non aspirée, pour les deux genres.

D. Déclinez des noms avec les articles partitifs.

R. Comme le nominatif ressemble toujours à l' accusatif, et le génitif à l' ablatif, il sera donc plus court de les joindre ensemble.

Singulier.

Pluriel pour les deux genres.

N. et A. <i>du vin.</i>	<i>de la viande.</i>	<i>de l'eau.</i>	<i>des eaux.</i>
G. et A. <i>de vin.</i>	<i>de viande.</i>	<i>d' eau.</i>	<i>d' eaux.</i>
D. à <i>du vin.</i>	<i>à de la viande.</i>	<i>à de l'eau.</i>	<i>à des eaux.</i>

REMARQUE. Quand le substantif est précédé de son adjectif, il a le nominatif, et génitif *de*, tant au singulier qu' au pluriel, comme:

kiey rzeczy niepewney, nieokreśloney, i nieznaio-
mey tym, do których się mówi. np. Jest tu ieden czło-
wiek, który chce z Panem mówić. Znam pewną
osobę która iest do WPana podobna. Mam bilet
do WPana, który pewny Jegomość zlecił mi oddać
WPanu. Będzie dziś bal. Przybył tego poranku
kuryer. Powiem WPanu iedną rzecz, która WPa-
na zadziwi. Pewna osoba czeka tu na WPana. In-
teres takowey wagi wart żeby o nim myślano. Mam
ia Panu mówić rzeczy wielkiey wagi. Mamy tu
zabawy których WPan nie masz u siebie. Znam
osoby które nie są WPana zdania i t. d.

ARTYKUŁ VIII.

O Artykule podzielnym.

P. Jakie są artykuły podzielne?

O. Są to drugie przypadki artykułu określonego,
i nieokreślonego, kiedy te drugie przypadki stają
się pierwszemi przypadkami, lub czwartemi. Te
są *du*, na rodzaj męzki, *de la*, na żeński, *de l'*,
kiedy imie zaczyna się od *samogłoski*, lub *h* nie
brzmiącego, na oba rodzaje.

P. Odmieniaj imiona z artykułem podzielnym.

O. Jako 1. przypadek podobny iest zawsze do
4, a drugi do 6, będzie więc króciey połączyć ie
razem.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1 i 4	wino.	mięso.	woda.	wody.
2 i 6	wina.	mięsa.	wody.	wód.
3	winu.	mięsu.	wodzie.	wodóm.

UWAGA. Kiedy imie przymiotne poprzedza rze-
czownika, ma 1, i 2 przypadek *de*, tak w liczbie
pojedynczey iako i w mnogiej, iakoto:

N. de bon pain	de bonne bière	d' excellente viande.	de bons poissons.
G.A. de bon pain	de bonne bière	d' excellente viande.	de bons poissons.
A. à de bon pain	à de bonne bière	à d' excellente viande.	à de bons poissons.

D. *Quand faut-il se servir de ces articles partitifs du, de la, de l', des?*

R. On s' en sert, quand on parle d' une *partie de quelque chose*, et non du tout. Ex. y a-t-il ici quelque chose à manger, et à boire? Oui, il y a du pain, du fromage, du beurre, du lard, du vin, du lait, du cidre, du gibier, etc. au féminin, il y a de la viande, de la crème, de la salade, de la bière, de la pâtisserie, de la moutarde, de la soupe, etc. avec l'apostrophe. Il y a de l' eau, de l' huile, de l' hydromel, de l' oseille, de l' anguille, de l' étourgeon, au pluriel, pour les deux genres. Il y a des poulets, des pigeons, des peufs, des épinards, des artichaux, des choux fleurs. etc. Il est facile de voir et de concevoir que ce pain, ce fromage, etc. n'est par tout le pain, ni tout le fromage qui est au monde.

D. *Quand faut-il se servir de cet article de?*

R. On s' en sert quand la chose, ou les choses ci-dessus mentionnées sont précédées d' un *adjectif*. Ex. il y a de bons poissons, de belles carpes, de beaux brochets, de bons cheux, de bonnes carottes, d' excellents navets. etc.

REMARQUE. On se sert encore de cet article de, avant les autres noms communs, quand l' *adjectif* se trouve devant le *substantif* au nombre pluriel. Ex. Nous avons de bons amis, J'ai reçu de mauvaises nouvelles, nous sommes dans de grands embarras. Il s' est donné cette année de sanglants combats. Vous rendez de fréquentes visites. Je suis las d' entendre de pareils propos. Il y a eu de ter-

1 i 4 dobry chleb.	dobre	wyborne	dobre
	piwo.	mięso.	ryby.
2 i 6 dobrego chleba.	dobrego	wybornego	dobrych
	piwa.	mięsa.	ryb.
3 dobremu chlebu.	dobremn	wybornemu	dobrym
	piwu.	mięsu.	rybom.

P. Kiedy potrzeba używać tych artykułów podzielnych du, de la, de l', des?

O. Używają się, kiedy się mówi o części iakiej rzeczy, a nie o całości, np. Czy jest tu co do zjedzenia i do picia? Takiest, iest chleb, ser, masło, słonina, wino, mléko, iablecznik, zwierzyna, i t. d. w rodzaju żeńskim. Jest, mięso, śmietana, sałata, piwo, ciasto, musztarda, polówka, i t. d. Z apostrofem. Jest woda, oliwa, miód, szczaw, węgorz, iesiotr, w liczbie mnogiej na oba rodzaje. Są kurczęta, gołębie, iaia, szpinak, karczochy, kalafiory, i t. d. Łatwo iest widzieć i pojąć, że ten chleb, ten ser, i t. d. nie iest wszystek chleb, ani wszystek ser, co iest na świecie.

P. Kiedy trzeba używać tego artykułu de?

O. Używa się wtedy, kiedy rzecz, albo rzeczy wyżey wspomniane mają przymiotnika przed sobą. np. Są dobre ryby, piękne karpie, piękne szczupaki, dobra kapusta, dobra marchiew, wyśmienita rzepa, i t. d.

UWAGA. Używają ieszcze tego artykułu *de*, przed innemi imionami pospolitemi, kiedy przymiotnik iest przed swym rzeczownikiem w liczbie mnogiej, np. Mamy *dobrych przyjaciół*. Odebrałem *złe nowiny*, iesteśmy w *wielkich obrótach*. Zaszły tego roku *krwawe potyczki*. W Pan oddaiesz *częste wizyty*. Przykrzy mi się *słyszeć podobne mowy*. Były *straszne trzęsienia ziemi* w różnych miejscach i t. d.

ribles tremblements de terre dans les divers endroits. etc.

ARTICLE IX.

De l' Article indéterminé.

D. Quel est l' Article indéterminé?

R. C'est celui qui n'a point de nominatif, génitif de, et datif à, il est le même pour le masculin et le féminin, pour le singulier et le pluriel.

D. Récitez des noms avec cet Article.

Singulier

N. et A. — Dieu	— Vilna	— Notre Dame	— Antoine.
G. et A. de Dieu	de Vilna	de Notre Dame	d' Antoine.
D. — à Dieu	à Vilna	à Notre Dame	à Antoine.

D. Quand faut-il se servir de cet Article?

R. On s'en sert 1° Avant le nom de Dieu. 2° Avant tous les noms de faux dieux, comme: Apollon, Neptune, etc. 3° Avant tous les noms de Saints et d' hommes. comme, S. Pierre, S. Paul. Jacques, Marianne, Françoise, Elisabethe. 4° Avant tous les noms de Villes et de village: Vilna, Varsovie, Paris, Petersbourg. 5° Enfin pour tous les pronoms conjonctifs, comme mon, ton, son, notre, votre, leur, etc. que nous allons voir ci-dessous.

CHAPITRE III.

Des pronoms.

ARTICLE I.

Des pronoms personnels.

D. Qu' est-ce qu' un pronom?

ARTYKUŁ IX.

O artykule niedeterminowanym.

P. Jaki jest artykuł niedeterminowany?

O. Jest ten który nie ma przypadku pierwszego, drugi ma *de*, a trzeci *a*, jest on ten sam na męzki i żeński rodzaj, na liczbę pojedynczą i mnogą.

P. Odmieniaj imiona z tym artykułem.

Liczba pojedyncza.

1 i 4	Bóg	Wilno	Nayświętsza Panna	Antoni.
2 i 6	Boga	Wilna	Nayświętszey Panny	Antoniego.
3	Bogu	Wilnie	Nayświętszey Pannie	Antoniemu.

P. Kiedy trzeba używać tego artykułu?

O. Używają go, 1°. przed imieniem Bóg. 2°. Przed wszystkimi imionami *falszywych bożków*. iakoto: *Apollon, Neptun, i t. d.* 3°. Przed wszystkimi imionami *Świtych i imionami ludzi*. iakoto: *S. Piotr, S. Paweł. Jakób, Maryanna, Franciszka, Elżbieta,* 4°. Przed wszystkimi imionami *Miast i miasteczek*: *Wilno, Warszawa, Paryż, Petersburg,* 5°. Nakoniec do wszystkich *zaimków łączących się*, iakoto: *móy twóy, iego, nasz, wasz, ich, i t. d.* iako wraz obaczemy niżej.

ROZDZIAŁ III.

O Zaimkach.

ARTYKUŁ I.

O Zaimkach osobistych.

P. Co to jest zaimek?

R. C'est un mot qui tient ordinairement la place du nom.

D. Combien y a-t-il de sortes de pronoms?

R. Il y en a de sept sortes, savoir: 1° Les pronoms personnels. 2° Les pronoms conjonctifs. 3° Le pronom possessifs. 4° Les pronoms démonstratifs. 5° Les pronoms relatifs. 6° Les pronoms interrogatifs. 7° Les pronoms indéfinis.

D. Pourquoi les pronoms ont-ils été introduits dans les langues?

R. Pour éviter la répétition des noms, qui serait trop ennuyeuse. Ex. *Pierre est venu de la campagne, parcequ' on avait besoin de Pierre.* Mais on dit mieux en se servant du pronom, *parcequ' on avait besoin de lui.*

D. Comment peut-on diviser les pronoms?

R. On peut les diviser très bien en deux sortes, savoir: en pronoms conjonctifs, c'est-à-dire, en pronoms qui se joignent toujours à leurs verbes, ou à leurs noms, et en pronoms absolus, qui sont tout seuls.

D. Qu' est-ce que les pronoms personnels?

R. Ce sont ceux qui marquent directement les personnes, ou qui en tiennent la place.

D. Combien y a-t-il de personnes?

R. Trois: La première est celle qui parle, la seconde est celle à qui on parle, la troisième est celle, de qui on parle.

D. Quels sont les pronoms personnels conjonctifs?

R. Ce sont; *je, tu, il, elle*, pour les trois personnes du singulier; *nous, vous, ils, elles*, pour les trois personnes du pluriel. Ex. *Je donne, tu, donnes, il, elle donne; nous donnons, vous donnez ils, elles donnent.*

D. Quels sont les pronoms personnels absolus?

R. Ce sont: *moi, toi, lui, elle, nous, vous, eux, elles.* Ex. *Qui donne? moi, toi, etc. qui a fait ce-*

O. Jest to wyraz który zastępuje zwyczajnie miejsce imienia.

P. *Wiele jest gatunków zaimków?*

O. Jest siedm, toiest: 1°. Zaimki osobiste, 2°. zaimki łączące się, 3°. dzierżawcze, 4°. pokazujące, 5°. względne, 6°. pytające się, 7°. zaimki nieograniczone.

P. *Dla czego zaimki zostały wprowadzone do języków?*

O. Dla uniknienia powtarzania imion, któreby było bardzo przykre. np. *Piotr przyjechał ze wsi, bo potrzebowano Piotra.* Ale się mówi lepiej używając zaimka, *bo potrzebowano go.*

P. *Jak można podzielić zaimki?*

O. Można je podzielić bardzo dobrze na dwa gatunki, na zaimki łączne, toiest, na zaimki które się łączą zawsze ze swemi słowami, lub imionami, i na zaimki niełączące się, czyli absolutne, które są same iedne.

P. *Co są zaimki osobiste?*

O. Są to te, które oznaczają prosto osoby, albo które zastępują ich miejsce.

P. *Wiele jest osob?*

O. Trzy: pierwsza iest ta która mówi, druga ta iest, do której się mówi, trzecia iest ta, o której się mówi.

P. *Jakie są zaimki osobiste łączne?*

O. Są te: *ia, ty, on, ona*, na trzy osoby liczby pojedynczey; *my, wy, oni, one*, na 3 osoby liczby mnogiej. np. *Ja daię, ty daiesz, on, ona daie; my daemy, wy daiecie, oni, one daia.*

P. *Jakie są zaimki osobiste niełączne?*

O. Te są: *ia, ty, on, ona, my, wy, oni, one*, np. *Kto daie? ia, ty, i t. d. kto to zrobił? To wy, lub*

la? C'est vous, ce sont eux, ce sont elles. Ce n'est pas moi, ce n'est pas toi, ce n'est pas lui qui a fait cela. Est-ce moi? est-ce toi? est-ce nous? est-ce vous? sont-ce eux? sont-ce elles? N'est-ce pas moi? n'est-ce pas toi? n'est-ce pas lui? n'est-ce pas elle? n'est-ce pas nous? n'est-ce pas vous? ne sont-ce pas eux? ne sont-ce pas elles? qui ont fait cela?

D. Déclinez les desuite.

Singulier

N.	— moi.	— toi.	— lui.	— elle.	— soi.
G.	de moi.	de toi.	de lui.	d' elle.	de soi.
D.	me, moi.	te, toi.	lui	lui ou	se, soi.
	ou à moi.	ou à toi.	ou à lui.	à elle.	ou à soi.
A.	me, moi.	te, toi.	le, lui.	la, elle.	se, soi.
A.	de moi.	de toi.	de lui.	d' elle.	de soi.

Pluriel.

N.	— nous.	— vous.	— eux.	— elles.	Il est le
G.	de nous.	de vous.	d' eux.	d' elles.	même
D.	nous.	vous.	leur.	leur.	qu' au
	ou à nous.	ou à vous.	ou à eux.	ou à elles.	singulier.
A.	— nous.	— vous.	les, eux.	les, elles.	
A.	de nous.	de vous.	d' eux.	d' elles.	

D. Nous observons ici trois sortes de datifs, est-ce que tous s' emploient également?

R. Non; ces datifs: me, te, lui, se, nous, vous, leur, doivent se placer avant les verbes. Ex. Il me l'a dit, il te voit, il lui donne, il se lave, il nous parle, nous vous donnons, je leur ai dit. Mais les datifs: à moi, à toi, à lui, à elle, à soi, à nous, à vous, à eux, à elles, doivent se mettre toujours après les verbes. comme. Il a apporté cela à moi. Cela est à toi, à lui, à elle. Ces livres sont à nous. C'est à vous qu' il a dit cela. C'est à eux, à elles qu' il faut obéir. Les suivants; moi, toi, lui, nous, vous, se mettent toujours après l' impératif, comme: Dites-moi, leve-toi, rends-lui,

WPan, to *oni*, to *one*. To nie *ia*, to nie *ty*, to nie *on* zrobił. Czy to *ia*? czy to *ty*? czy to *my*, czy to *wy*, lub WPan? czy to *oni*? czy to *one*? Czy to nie *ia*? czy to nie *ty*? czy to nie *on*? czy to nie *ona*? czy to nie *my*? czy to nie *wy*? czy to nie *oni*? czyż to nie *one*? które to zrobiły?

P. Odmieniaj *ie* przez przypadki.

Liczba pojedyncza.

1.	Ja	ty	on	ona	—
2.	mnie	ciebie	onego	iey	się
3.	mnie	tobie	mu, onemu	iey, oney	sobie.
4.	mię	ciebie	go, onego	ią, ona	się
		cię			
6. ode	mnie	od ciebie	od niego	od niey	sobą.

Liczba mnoga.

1.	my.	wy.	oni.	one.	Jest tenże
2.	nas.	was.	ich.	onych.	sam co
3.	nam.	wam.	im, onym.	onym.	w liczbie
4.	nas.	was.	onych.	one.	pojedyn-
					czey.
6. od	nas.	od was.	od nich.	od onych.	

P. Postrzegamy tu trzy gatunki przypadków trzecich czyż wszystkie używają się równie?

O. Nie: te trzecie przypadki: *me, te, lui, se, nous, vous, leur*, powinny się kłaść przed słowami. np. On *mi* to powiedział, on *cię* widzi, on *mu* daie, on *się* myie, on *nam* mówi, *my* *wam* dajemy, *ia* *im* powiedziałem. Lecz te trzecie przypadki: *à moi, à toi, à lui, à elle, à soi, à nous, à vous, à elles, à eux*, powinny się kłaść zawsze po słowach. iakoto: On to przyniosł *mnie*. To należy do *ciebie*, do *niego*, do *niey*. Te książki należą do *nas*. Do *WPana* to powiedział. Do *nich*, do *onych* to należy być posłusznymi. Następujące: *moi, toi, lui, nous, vous*, kładną się zawsze po trybie rozkazującym, np. Po-

donnez-nous, asseyez-vous. Il en est de même de l'accusatif.

D. Qu' y a-t-il à observer sur ce pronom *soi*?

R. Il est de deux genres, n'a point de pluriel et ne s'emploie ordinairement qu'impersonnellement. Ex. *Chacun* doit veiller *soi-même* à ses affaires. On s'en sert aussi en *parlant des choses*. Ex. Le vice porte *en soi* sa peine. L'aimant attire le fer à *soi*.

ARTICLE II.

Des pronoms possessifs.

D. Qu'entendez-vous par *pronoms possessifs*?

R. J'entends des pronoms qui marquent la possession, et la propriété des choses: comme, *mon habit, votre chapeau, son livre*.

D. Quels sont les *pronoms possessifs conjonctifs de trois personnes*?

R. Ce sont: *mon, ton, son*, au masculin, *ma, ta, sa*, au féminin, *mes, tes, ses*, au pluriel pour les deux genres. *Notre, votre, leur*, pour le masculin et féminin au singulier, *nos, vos, leurs*, au pluriel pour les deux genres.

D. Rassemblez et récitez tous ces pronoms desuite.

R. Ils se déclinent tous avec l'Article indéterminé.

	Singulier masc:	fémin:	Pluriel pour les deux genres.
N. et A.	<i>mon frère</i>	— <i>ma soeur</i>	— <i>mes frères.</i>
G. et A. de	<i>mon frère</i>	de <i>ma soeur</i>	de <i>mes frères.</i>
D.	à <i>mon frère</i>	à <i>ma soeur</i>	à <i>mes frères.</i>
V.	ô <i>mon frère</i>	ô <i>ma soeur</i>	ô <i>mes frères.</i>
N. etc.	<i>ton voisin</i>	— <i>ta mère</i>	— <i>tes voisins.</i>
N: —	<i>son canif</i>	— <i>sa fille</i>	— <i>ses canifs.</i>

wieź *mi*, wstań, oddaj *mu*, daj *nam*, usiądź. Toż samo z przypadkami 4temi.

P. Co się postrzega o tym zaimku *soi*?

O. On jest na obydwu rodzajuie, nie ma liczby mnogiej i używa się zwyczajnie nieosobiście. *np.* Każdy powinien czuwać sam nad swemi interesami. Używa się takż mówiąc o rzeczach. *np.* Występek nosi w sobie swoją karę. Magnes przyciąga żelazo do siebie.

ARTYKUŁ II.

O zaimkach dzierżawczych.

P. Co rozumiesz przez zaimki dzierżawcze?

O. Rozumiem zaimki które oznaczają dzierżawę i własność rzeczy, iakoto: *moia suknia, WPana kapelusz, iego książka.*

P. Jakie są zaimki dzierżawcze na trzy osoby?

O. Te są: *mój, twój, iego*, na rodzaj męzki, *moia, twoia, iey*, na żeński. *moi, moie, twoi, twoie, iego*, w liczbie mnogiej na oba rodzajuie, *Nasz, nasza, wasz, wasza*, lub *WPana, WPani, ich*, na oba rodzajuie. *Nasi, nasze, wasi, wasze*, lub *WPana, WPani, ich*, na rodzaj męzki i żeński w liczbie mnogiej.

P. Zbierz i powiedź wszystkie te zaimki wcięż.

O. One się przypadkują wszystkie z artykułem niedeterminowanym.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga
na 2. rodzajuie.

męż:		żeń:	
1 i 4	<i>mój brat</i>	<i>moia siostra</i>	<i>moi bracia.</i>
2 i 6	<i>mego brata</i>	<i>moiey siostry</i>	<i>moich braci.</i>
3	<i>memu bratu</i>	<i>moiey siostrze</i>	<i>moim braciom.</i>
5	<i>o mój bracie</i>	<i>o! moio siostro</i>	<i>o moi bracia!</i>
—	<i>twój sąs. ad</i>	<i>—twoia matka</i>	<i>—twoi sąsiedzi.</i>
—	<i>iego scizoryk</i>	<i>—icy córka</i>	<i>—iego scizoryki.</i>

N. — <i>notre chien</i>	<i>notre cousine</i>	— <i>nos chiens.</i>
N. — <i>votre chapeau</i>	<i>votre tabatière</i>	— <i>vos chapeaux</i>
N. — <i>leur livre.</i>	<i>leur servante</i>	<i>leurs. livres.</i>

REMARQUE. *Mon, ton, son*, du genre masculin, se mettent avant les noms du genre féminin qui commencent par une voyelle, ou une *h* non aspirée, comme *mon ame, ton amie, son histoire, son humanité, mon amitié.*

D. *Quels sont les pronoms possessifs absolus?*

Singulier.

Pluriel.

R. Ce sont: masc: et fémin:	masculin et féminin.
le mien, la mienne,	les miens, les miennes.
le tien, la tienne,	les tiens, les tiennes.
le sien, la sienne,	les siens, les siennes.
le nôtre, la nôtre,	les nôtres, les nôtres.
le vôtre, la vôtre,	les vôtres, les vôtres.
le leur, la leur,	les leurs, les leurs.

REMARQUE. Ils se déclinent tous avec l'article défini: comme, N. le mien, G. du mien, D. au mien, A. le mien, A. du mien. N. la tienne, G. de la tienne, D. à la tienne, A. la tienne, A. de la tienne. Les suivants se changent de même au singulier et au pluriel.

D. *Appliquez des exemples des pronoms possessifs, tant absolus, que conjonctifs.*

R. Les polonais n'ont qu'une sorte des pronoms, c'est-à-dire, les pronoms absolus, qui sont toujours seuls, et les pronoms conjonctifs, qui se joignent avec leurs verbes, ou avec leurs noms; sont toujours les mêmes en polonais. Ex. *Ton frère et le mien, mon père et le tien, mon chapeau et le sien, Votre retour et le nôtre, notre dessein et le vôtre.* Au genre féminin. *Ta mère et la mienne. Sa soeur et la tienne. Ma maîtresse et la sienne. Votre maison et la nôtre. Cette tabatière et la vôtre.* Au pluriel et au singulier. *Mes amis et les*

— nasz pies	— nasza krewna	— nasze psy.
— wasz kape-	— wasza taba-	— wasze kapelu-
lusz	kierka	sze.
— ich książka	— ich służąca	— ich służące.

UWAGA. *Mon, ton, son*, rodzaju męskiego, kładną się przed imionami rodzaju żeńskiego, które się zaczynają od *samogłoski*, lub *h* niebrzmiącego, iakoto: *moia dusza, twoia przyjaciółka, iey historia, iego ludzkość, moia przyiaźń.*

P. Jakie są zaimki dzierżawcze nielączne?

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

O. Te są: rodzaju męz: i żeń:	męż: i żeń:
móy, moia	moi, moie.
twóy, twoia	twoi, twoie.
iego, iey	iego, iey.
nasz, nasza	nasi, nasze.
wasz, wasza	wasi, wasze.
ich, ich	ich, ich.

UWAGA. One się przypadkują wszystkie z artykułem określonym, iakoto: 1szy móy, 2. moiemu, 3. memu, 4. mego, 6. od mego. 1szy Twoia, 2. twoiey, 3. twoiey, 4. twoią, 6. od twoiey. Tak się odmieniają i następujące w liczbie pojedynczey i mnogiey.

P. Zastosuy przykłady zaimków dzierżawczych, tak nielącznych, iakoteż łączących się.

O. Polacy mają tylko ieden rodzaj zaimków, toiest, że zaimki nielączne francuzkie, które są zawsze same iedne, i zaimki łączne, które się łączą ze swemi słowami, lub rzeczownikami; zawsze są też same po polsku. np. *Twóy brat i móy, móy oyciec i twóy, móy kapelusz i iego, WPana powróć i nasz, nasz zamysł i WPana.* W rodzaju żeńskim. *Twoia matka i moia. Jego siostra i twoia. Moia Pani i iego. Wasz dom i nasz. Ta tabakierka i wasza.* W liczbie mnogiey i pojedynczey. *Moi przyiaciele i*

vôtres. *Tes affaires* et les siennes. *Nos occupations* et les leurs. *Vos conseils* et les miens. *Mon père* et le vôtre demeurent toujours à la compagnie. *Leur cocher* et le nôtre sont du même âge. *Ce chat* et le vôtre se ressemblent. *Sa mère* et la nôtre se connaissent depuis long-tems. *Cette pensée* et la vôtre tendent au même but. *Nos voisins* et les vôtres vivent bien ensemble. *Mes amis* et les siens sont d'accord.

ARTICLE III.

Des pronoms démonstratifs.

D. *Qu' est-ce qu' un pronom démonstratif?*

R. C' est celui qui sert à indiquer, ou montrer l' objet dont il s' agit dans le discours.

D. *Quels sont ces pronoms démonstratifs conjonctifs?*

R. Ce sont: Sing: m. Sing fé. Pluriel pour les deux genres.

N. et A. — *ce livre* — *cette plume* — *ces livres.*

G. et A. *de ce livre* *de cette plume* *de ces livres.*

D. à *ce livre* | à *cette plume* | à *ces livres.*

D. *Quels sont les absolus?*

Singulier masc: | Sing: f. | Plur. m. | Pluriel f:

R. N. et A. — *celui* — *celle* — *ceux* — *celles.*

G. et A. *de celui* | *de celle* | *de ceux* | *de celles.*

D. à *celui* | à *celle* | à *ceux* | à *celles.*

D. *Qu' y a-t-il à observer sur ces pronoms?*

R. On ajoute à tous ces pronoms le mot *ci*, lorsque la personne, ou la chose est sous nos yeux; et *là*, lorsque la personne, ou la chose est éloignée, ou dont on a déjà parlé. Ex. *Celui-ci* est plus habile. *Celui-là* est plus ignorant. Je préfère *celle-ci* à *celle-là*. *Ceux-ci* sont mes amis, et *ceux-là* sont mes ennemis. *Celles-ci* sont plus à plaindre que *celles-là*. *Ce cheval* est beau; *celui-là* est encore

WPana. *Twoje interesa i jego. Nasze zabawy i ich. Wasze rady i moje. Mój byciec i twój mieszkaią zawsze na wsi. Ich woźnica i nasz są iednego wieku. Ten kot i WPana są podobne. Jego matka i nasza znaią się od dawnego czasu. Ta myśl i WPana dążą do iednego celu. Nasi sąsiedzi i WPana żyją dobrze razem. Moi przyjaciele i jego są zgodni.*

ARTYKUŁ III.

O zaimkach wskazujących.

P. Co iest zaimek wskazujący?

O. Jest ten który służy do rozróznienia, albo do pokazania przedmiotu o którym idzie w mowie.

P. Jakie są zaimki pokazujące łączne?

*O. Te są: liczby L. p. żeń. Licz: mnoga na
poied: męzki. dwa rodzaie.*

<i>1 i 4 ta książka</i>	<i> to pióro</i>	<i> te książki.</i>
<i>2 i 6 tey książki</i>	<i> tego pióra</i>	<i> tych książek.</i>
<i>3 tey książce.</i>	<i> temu pióru</i>	<i> tym książkom.</i>

P. Jakie są nielączne?

<i>O. L. Po. męz:</i>	<i> L. Po. żeń. </i>	<i>L. m. męz:</i>	<i> L. m. żeń.</i>
<i>1 i 4 ten</i>	<i> ta</i>	<i> ci</i>	<i> te.</i>
<i>2 i 6 tego</i>	<i> tey</i>	<i> tych</i>	<i> tych.</i>
<i>3 temu</i>	<i> tey</i>	<i> tym</i>	<i> tym.</i>

P. Jaka iest uwaga o tych zaimkach?

O. Przydaie się wszystkim tym zaimkom wyraz tu, kiedy osoba albo rzecz iest pod naszymi oczyma; a tam, kiedy osoba, lub rzecz iest oddalona, albo o której się już mówiło. np. Ten iest zdawniejszy. Tamten iest nieświadomszy. Ja przekładam tę nad tamtą. Ci są moi przyjaciele, a tamci moi nieprzyjaciele. Te są godniejsze politowania niż tamte. Ten koń iest piękny, tamten

plus beau. *Cette* montre est chère, *celle-là* est plus chère. *Ces Messieurs* sont curieux, et *ceux-là* le sont encore d'avantage. *Ces Chevaux* ne sont pas à moi, ce sont *ceux* de Mon: N. Voilà de bon pain; *celui* d'aujourd'hui est meilleur que *celui* d'hier. Voilà de beaux bas. *Ceux* d'Angelettere sont encore plus beaux. *Ces poires* ne sont pas encore mûres. *Celles-ci* sont meilleures que *celles-là*. C'est *celui* dont je me passerai le plus facilement. C'est *celle* dont il s'agit à présent.

REMARQUE. On voit dans ces exemples un gallicisme, c'est qu'il faut absolument dans la langue française, qu'un nom une fois mentionné, et dont la répétition serait désagréable, soit répété par le pronom démonstratif. Ce qui ne se pratique point en polonais. Comme: de bon pain, *celui* d'hier est meilleur.

Le vin de France est bon, *celui* d'Hongrie est encore meilleur.

Votre cheval est bon, et *celui* de votre frère est encore meilleur.

D. Quel est l'usage des pronoms ceci, cela, cet?

R. Ceci, et cela, ne se disent que des choses, et n'ont pas de pluriel. Ex. Ceci merite attention. Que pensez-vous à cela? qu'est-ce que cela? Cet, le pronom démonstratif du genre masculin du singulier, qui se met avant les noms qui commencent par une voyelle, ou une *h* non aspirée, comme: Cet officier, cet arbre, cet honneur, cet ami; ils se déclinent tous avec l'article indéterminé N. cela, G. de cela, D. à cela.

ARTICLE IV.

Des pronoms interrogatifs.

D. Qu'est-ce que les pronoms interrogatifs?

R. Ce sont ceux qui marquent toujours une demande.

ieszcze piękniejszy. *Ten* zegarek *jest* drogi, a *tam-ten* droższy. *Ci* panowie są ciekawi, a *tamci* są jeszcze bardziej. *Te* konie nie są moje, to są Pana N. Owoż piękny chleb, — dzisiejszy *jest* lepszy od wczorayszego. Owoż piękne ponczochoy. — Angielskie są jeszcze piękniejsze. *Te* gruszki nie są jeszcze dojrzałe. *Te* są lepsze od *tamtých*. *Jest to ten* hez którego się obeydę nayłacniej. *Jest to ta* o którą idzie teraz.

UWAGA. Widziemy w tych przypadkach sposób francuzom mówienia właściwy: to *jest* że potrzeba koniecznie w języku francuzkim, żeby imie raz wspomniane, a którego powtórzenie byłoby nieprzyjemne, było powtórzone przez zaimek pokazujący. Co się nie zdarza po polsku. Jakoto: owoż dobry *chleb* — wczorayszy *jest* lepszy.

Wino francuzkie *jest* dobre, — węgierskie *jest* jeszcze lepsze.

WPana koń *jest* dobry, — a brata iego *jest* jeszcze lepszy.

P. *Jakie jest użycie zaimkow ceci, cela, cet?*

O. *Ceci* i *cela*, *to*, mówią się tylko o rzeczach, i nie mają liczby mnogiej. *np.* *To* zasługuie na uwagę. Co myślisz WPan o *tém*? co *to* *jest*? *Cet*, zaimek ukazujący rodzaju męskiego liczby pojedynczey, kładnie się przed imionami które się zaczynają od samogłoski albo od *h* niebrzmiącego, iakoto: *Ten* oficer, *to* drzewo, *ta* cześć, *ten* przyjaciel; przypadkują się wtzyskie z artykułem niedeterminowanym: *1szy to*, *2gi tego*, *3ci temu*.

ARTYKUŁ IV.

O zaimkach pytających się.

P. *Co są zaimki pytające się?*

O. Są te które znaczą pytanie.

D. *Quels sont les pronoms interrogatifs conjonctifs?*

R. Ce sont: *Quel*, pour le masculin, *Quelle* pour le féminin.

Singulier mas:	Singulier fém:	Pluriel pour les deux genres.
N. et A. — <i>quel</i> homme	— <i>quelle</i> femme	— <i>quels</i> hommes.
G et A. de <i>quel</i> homme	de <i>quelle</i> femme	de <i>quels</i> hommes.
D. — — à <i>quel</i> homme	à <i>quelle</i> femme	à <i>quels</i> hommes.

D. *Quels sont les pronoms interrogatifs absolus?*

R. Ce sont: *lequel*, et *laquelle*, *lesquels*, *lesquelles*, qui se déclinent, comme on le voit, avec l'article défini. N. *lequel*, *laquelle*, G. *duquel*, *de laquelle*. D. *auquel*, *à laquelle*. Pluriel. N. et Acc. *Lesquelles*. G. et A. *desquelles*. D. *auxquelles*. Pour les deux genres.

2° *Qui*, pour les deux genres et les nombres. N. *qui*. G. et A. *de qui*. D. *à qui*. A. *que*.

Ex. *Qui est cet homme-là? C'est un marchand. Quel marchand? C'est un marchand français. Lequel? Celui qui arriva hier, et auquel on a permis de vendre ses marchandises. Qui est cette demoiselle? C'est une gouvernante. Quelle gouvernante? C'est une gouvernante française. Voilà une Actrice. Laquelle? Celle qui est à droite. Qui sont ces Messieurs? Ce sont des étrangers. Quels étrangers? Ce sont des Français. Lesquels? Qui a fait cela? Qui est ce qui a fait cela? Qui sont ces dames? Ce sont des Comtesses. Quelles Comtesses? Ce sont des Comtesses italiennes, auxquelles on a loué cet appartement. Montrez mon logement à ce Mon: à cette Dame. Auquel, à laquelle? etc.*

P. Jakie są zaimki pytające się łączne?

O. Te są: Jaki, na męzki rodzaj, a iaka, na żeński, np.

Liczba pojedyncza męzka.	Liczba po: żeń:	Licz. m. na oba rodzaje.
1 i 4 <i>iaki</i> człowiek	<i>iaka</i> niewiasta	<i>iacy</i> ludzie.
2 i 6 <i>iakiego</i> człowie- ka	<i>iakiey</i> niewiasty	<i>iakich</i> lu- dzi.
3 <i>iakiemu</i> człowie- kowi	<i>iakiey</i> niewieście	<i>iakim</i> lu- dziom.

P. Jakie są zaimki pytające się nielączne?

O. Te są: iaki, który, iaka, która, iacy, którzy, iakie, które, przypadkną się iako widzimy z określnikiem: 1szy i 4. iaki, który, iaka, która, 2 i 6. iakiego, którego, iakiey, którey, 3. ktoremu, którey. L. M. 1szy i 4. iacy, którzy, iakie, które, 2 i 6. iakich, których, 3. iakim, którym, na oba rodzaje.

2re: Kto, na oba rodzaje i liczby, 1szy kto, 2 i 6. czyy, 3. komu, 4. kogo.

Prz: Kto jest ten człowiek? Jest to kupiec. Jaki kupiec? Jest to kupiec francuzki. Który? ten co przybył wczora i któremu pozwolono przedawać swoje towary. Co to za panna? Jest to guwernantka. Jaka guwernantka. Jest to guwernantka francuzka. Oto aktorka? która? Ta co na prawey stronie. Co to za panowie? Są to cudzoziemcy. Jacy cudzoziemcy? Są to Francuzi. Którzy? Kto to zrobił? Co to są za damy? Są to Hrabinie. Jakie hrabinie? Są to hrabinie włoskie którym naięto to mieszkanie. Pokaż moie mieszkanie temu Panu, tey Pani. Któremu, którey.

ARTICLE V.

Des pronoms relatifs.

D. Qu'entendez-vous par le pronom relatif?

R. C'est celui qui se rapporte à un nom déjà exprimé et qui en rappelle les idées dans le discours.

D. Quels sont ces pronoms relatifs?

R. Ce sont qui, pour les deux genres et les nombres, quoi, du genre neutre.

N. qui.

N. quoi, ou qui.

G. et A. de qui ou dont.

G. et A. de quoi.

D. à qui A. que.

D à quoi A. quoi, ou que.

Ils sont tous les absolus.

D. Donnez-moi des exemples du pronom relatif qui?

R. Celui qui veut être heureux doit craindre Dieu, dont il attend la récompense. Celui qui met sa confiance en Dieu ne sera point trompé. De toutes les félicités, celle dont les justes jouissent dans le ciel, est la seule à laquelle nous devons aspirer. Le jeune homme qui cultive la vertu et les sciences, goûte un bonheur plus solide, que celui qui passe sa vie dans la dissipation et dans les plaisirs. Dieu qui a créé le ciel et la terre. Les livres dont vous m'avez faits présent me plaisent infiniment. Les Anges que l'orgueil précipita dans les enfers.

D. Quel est l'usage du pronom quoi?

R. On ne l'emploie jamais au nominatif comme pronom relatif, il est pour les deux genres et les nombres, et ne se dit que des choses inanimées. Ex. C'est de quoi je vous rendrai compte. C'est à quoi je vous exhorte. Il n'y a rien à quoi je ne sois disposé. Les plaisirs après quoi on court.

REMARQUE. *Qui, au nominatif. Ex. Prenez ce*

ARTYKUŁ V.

O zaimkach względnych.

P. Co rozumiesz przez zaimiek względny?

Jest to ten który się ściaga do imienia już wyrażonego, i który przypomina o nióm wyobrażenia w mowie.

P. Jakie są zaimki względne?

*O. Są te: który, która, na Co, rodzaju nieia-
oba rodzaju i liczby. kiego.*

1 i 4 który, która, którzy, które | 1szy i 4 co.

2 i 6 którego, której, których | 2 i 6 czego, z czego.

3 któremu, której, którym | 3 czemu.

One są wszystkie niełączne,

P. Day mi przykłady zaimka względnego który?

O. Ten który chce być szczęśliwym powinien lękać się Boga, od którego oczekuje nagrody. Ten co pokłada swe zaufanie w Bogu nie będzie zgoda oszukany. Ze wszystkich szczęśliwości, ta której sprawiedliwi używają w niebie, jest jedyną do której powinniśmy wzdychać. Młodzieniec który pracuje około cnoty i nauk, kosztuje szczęścia stałszego, niżeli ten który przepędza swe życie na roztargnieniu i roskoszach. Bóg który stworzył niebo i ziemię. Książki które mi darowałeś podobają mi się nieskończenie. Aniołowie których pycha wtrąciła do piekła.

P. Jakie jest użycie zaimka co?

O. Nie używa się go nigdy w 1ym przypadku iako zaimka względnego, jest on na obydwu rodzajuie i liczby, i mówi się tylko o rzeczach nieżyjących. Prz: Z tegoto W Panu zdam rachunek. To właśnie do czego ja WP. Zachęcam. Nie masz nic do czego bym nie był przygotowany. Roskosze za którymi się uganiają.

UWAGA. Co, w przypadku 1ym np. Weź to co

qui est sur la table. *Que*, à l' accusatif, comme: *Que* dites vous Monsieur? *Que* pensez-vous à cela? *Qu'* y a-t-il à votre service? *Que* dit-on de nouveau? *Ce que* vous dites est vrai. etc.

ARTICLE VI.

Des pronoms indéfinis ou indéterminés.

D. *Qu' est-ce que les pronoms indéfinis?*

R. Ce sont des mots qui tiennent la place des noms, et expriment un sens vague et indéterminé. On les divise ordinairement en trois sorte: 1° en pronoms indéfinis conjonctifs. 2° en pronoms indéfinis conjonctif et absolut, 3° en pronoms indéfinis absolut.

D. *Quels sont les pronoms indéfinis conjonctifs?*

R. Ce sont: *quelque, chaque, certain, certaine, quelconque*. Il se déclinent tous avec l'article indéterminé; comme N. et Acc: *chaque homme G. et Ab: de chaque homme, D. à chaque homme*.

Ex. *Chaque homme* doit songer à fléchir le Juge, devant lequel il paraîtra un jour. *Quelque auteur* a avancé, que les sens peuvent nous tromper. *Chaque science* a ses principes. *Un certain Monsieur* vous attend sur les escaliers. *Une nouvelle certaine*.

D. *Quels sont les pronoms indéfinis conjonctifs et absolut?*

R. Ce sont ceux, qui sont employés tantôt comme pronoms sans substantifs, et tantôt joints à leurs substantifs comme les adjectifs.

1° *Aucun, aucune, 2° nul, nulle, 3° tel, telle, 4° autre, 5° tout, 6° plusieurs, 7° le même, la même.*

Ex. 1° *Sans aucun secours; sans aucune raison.* 2° *Il n'a nul goût, nulle exactitude, nulle délicatesse.* 3° *Un tel homme* mérite l'estime. Je ne me serais jamais attendu à *une telle catastrophe*.

jest na stole. Co, w przypadku 4. iakoto: co Pan mówi? Co WPan myślisz o tém? Coż jest do usług W Pana? Co mówią nowego? To co WPan mówisz jest prawda.

ARTYKUŁ VI.

O zaimkach nieokreślonych albo nie determinowanych.

P. Co to są zaimki nieokreślne?

O. Są to wyrazy które zastępują miejsce imion, i wyrażają sens niepewny i niedeterminowany. Dzielią ich zazwyczaj na trzy gatunki, 1°. na zaimki nieokreślne łączne, 2re. na zaimki nieokreślne, łączne i niełączne, 3^{cie}. na zaimki nieokreślne niełączne.

P. Jakie są zaimki nieokreślne łączne?

O. Te są: iakiś, iakaś, każdy, pewny, pewna, iakiś— Odmieniają się wszystkie z artykułem niedeterminowanym; iakoto: 1szy i 4. każdy człowiek, 2 i 6. każdego człowieka, 3. każdemu człowiekowi.

Prz: Każdy człowiek powinien myśleć skłonić Sędziego, przed którym stawić się będzie kiedyś. Jakiś autor powiedział, że zmysły mogą nas oszukać. Każda umiejętność ma swoje zasady. Pewny JMP. czeka na W Pana na wschodach. Nowina pewna.

P. Jakie są zaimki nieokreślne łączne i niełączne?

O. Są to te, które są używane iużto iako zaimki bez rzeczownikow, iużto złączone ze swemi rzeczownikami iako przymiotniki.

1°. Zaden, żadna, 2°. żaden, żadna, 3°. taki, taka, 4. inny, a, 5°. wszystko, 6°. wielu, 7°. ten sam, ta sama.

Prz: 1e. Bez żadney pomocy, bez żadney przyczyny. 2re: On nie ma żadnego smaku, żadney dokładności, żadney delikatności. 3cie: Taki człowiek zasługuje na szacunek. Nigdy się nie był spodzie-

4° un autre monde, une autre manière de vivre. 5° *Tout*, quand il est pronom ne s'emploie qu'au singulier du masculin, avec l'article indéterminé, et signifie (*toutes choses*) comme; *tout* est consommé. Les Pirrhoniens étaient des philosophes qui doutaient de *tout*.

REMARQUE. Quand il est adjectif il est suivi de l'article défini. Ex. *Tout le pays* est inondé. *Toute la ville* est en alarme. *Tous les hommes*, La sainte Vierge doit être le modèle de *toutes les femmes*.

Il a quelquefois la signification du pronom *chaque*. Ex. *Tout homme* est mortel. Je vous servirai *en tout occasion*.

6° *Plusieurs*, de deux genres, et toujours au pluriel avec l'article indéterminé; comme: *Plusieurs princes* se sont ligués inutilement contre Louis XIV. Nous avons les ouvrages de *plusieurs femmes* savantes. 7° *Même*, de deux genres; on le met souvent après les noms substantifs, et après la plupart des pronoms, pour leurs donner plus de force et d'énergie; comme: *Le Roi même*, *la vertu même*, *moi-même*, *toi-même*. etc.

1e. REMARQUE. C'est le même soleil qui éclaire toute la terre. Il est rare de trouver deux personnes du même caractère. Celui-ci, se décline avec l'article défini.

2e. REMARQUE. *Même*, est quelquefois l'adverbe; quand même vous seriez coupable, vous devriez dire la vérité.

D. Donnez maintenant des exemples lorsqu'ils sont absolus?

R. Ex. 1° *Aucun* de vous ne peut se plaindre de ma conduite. Je ne me suis attaché à *aucune*. 2° *Nul* ne peut servir deux maîtres. *Nul* ne peut se flatter d'être agréable à Dieu. Ces procédures ont été déclarées nulles. 3° Avez vous vu un tel,

wał tak smutnego wypadku. 4te: *Inny świat, inny sposób życia.* 5te: *Wszystko*, kiedy jest zaimkiem używa się tylko w liczbie pojedynczej w rodzaju męzkim, z artykułem niedeter: i znaczy (*wszystkie rzeczy*) iakoto: *wszystko zginęło.* Piryyczycyowie byli filozofowie którzy wątpili o *wszystkiem.*

UWAGA. Kiedy jest przymiotnikiem ma po sobie artykuł określny, np. *Cały kraj jest zalany. Całe miasto jest w trwodze. Wszyscy ludzie.* Najświętsza Panna powinna być wzorem *wszystkich kobiet.*

Ma niekiedy znaczenie zaimka *każdy*, np. *Każdy człowiek jest śmiertelny — Będę W Panu służył w każdej okoliczności.* 6te: *Wielu*, na obydwu rodzajach, i zawsze w liczbie mnogiej z artykułem niedeterminowanym; iakoto: *Wielu Xiążąt zrobiło związek nieużytecznie przeciw Ludwikowi XIV. Mamy dzieła wielu kobiet uczonych.* 7me: *Ten sam*, na obydwu rodzajach; kładną go często po imionach rzeczownych i po wielu zaimkach, dla nadania onym więcey mocy i dobitności; iakoto: *Sam król, cnota sama, ja sam, tyś sam.* i t. d.

UWAGA. *Toż samo słońce* które oświeca całą ziemię. Jest rzadko znaleźć dwie osoby *tegoż samego charakteru.* Ten, przypadkuje się z artykułem określnym.

2. UWAGA. *Même* jest niekiedy przysłówkiem; chociażbys był winnym, powinienbys powiedzieć prawdę.

P. *Day teraz przykłady kiedy są zaimkami niełącznemi?*

Q. Prz: 1°. *Żaden z was nie może się użalać na moje postępowanie. Ja się nie przywiązałem do żadney.* 2°. *Żaden nie może służyć dwóm paanom. Nikt nie może sobie pochlebiać być przyjemnym Bogu.* Te processa zostały ogłoszone za niewa-

une telle? Tel que vous voyez il nous semble encore assez fort. 4° Un autre ne vous aurait pas pardonné si facilement que moi. 5° Un véritable Chrétien doit être prêt à tout. 6° Plusieurs ont cru que la terre soit immobile. 7° Les coutumes de chaque pays ne sont pas les mêmes. Le corps de Jesus-Christ sur nos autels est le même qu'il a été sur la croix.

D. Quels sont les pronoms indéfinis absolus?

R. Ce sont: autrui, aucun, e, chacun, e, pas un, e, personne, quiconque, quelqu'un, e, quoi que ce soit, quelque ce soit, quelle que ce soit, quoi que ce soit. Ex. Il ne faut pas insulter la misère d'autrui, ne faites point à autrui ce, que vous ne voudriez pas que l'on vous fit. Dieu rendra à chacun selon ses oeuvres. Jesus-Christ ne répondit pas un mot à Pilate. Pas un ne m'a été contraire. Personne ne sait ni s'embarrasse de ça. Il n' y a personne.

REMARQUE. Lorsqu'il est substantif il a l'article, la, ou une. Ex. Je sais cette nouvelle d'une personne bien instruite. 2° Il signifie quelquefois quelqu'un, comme: Je doute que personne ait jamais mieux connu les hommes que La Bruyère.

Quiconque s'avisera de ça s'en repentira. Si quelqu'un vient il faut lui dire, que je suis à la maison. Qui que vous soyez vous ne ferez rien. Quel que soit le présent je doute qu'il soit accepté. Quelle que forte qu'elle soit. Quel que grand que paraisse le danger je ne m'épouvante pas.

Quoi que ce soit, ne se dit que des choses au singulier du masculin. Je ne me plains de quoi que ce soit; je ne pense à quoi que ce soit. Ils se déclinent tous avec l'article indéterminé.

Ex. N. et A. Autrui. G. et A. d'Autrui. D. à Autrui. etc.

żne. 3°. Czy widziałeś takiego, taką? Taki jak WPan widzisz zdaje się nam dosyć mocny. 4°. Inny nie byłby WPanu przebaczył tak łatwo jak ja. 5°. Prawdziwy Chryścianin powinien być gotów na wszystko. 6°. Wielu rozumiało że ziemia jest nieruchomą. 7°. Obyczaje każdego kraju nie są też same. Ciało Jezusa Chrystusa na naszych ołtarzach jest też same jakie było na krzyżu.

P. Jakie są zaimki nieokreślne nielączne?

O. Te są: *Cudzy, żaden, żadna, każdy, da, ani ieden, na, nikt, ktokolwiek, ktoś, ktokolwiek bądź, iakikolwiek bądź, iakakolwiek bądź, cokolwiek bądź.*

Prz: Niepotrzeba się naśmiewać z niedzy cudzey. Nie czyni zgola drugiemu czegoś nie chciał aby ci czyniono. Bóg odda każdemu podług jego zasług. Chrystus Pan nie odpowiedział ani iednego słowa Piłatowi. Ani ieden nie był mi przeciwnym. Nikt nie wie ani się troszczy o tém. Nie masz nikogo.

UWAGA. Kiedy jest imieniem rzeczowném, ma artykuł *li*, lub *unc*, np. Wiem tę nowinę *od iedney osoby* bardzo uczoney, *zre*: znaczy niekiedy *ktos*, iakoto: Wątpię aby ktoś znał kiedy lepiej ludzi iak la Bruier.

Ktokolwiek odważy się na to, będzie tego żałował. Jeśli *ktos* przyjdzie trzeba powiedzieć że iestem w domu. *Ktokolwiek bądź* iesteś nic nie zrobisz. *Jakikolwiek bądź* iest podarunek wątpię aby był przyjęty. *Jakkolwiek iest* silna. *Jakkolwiek iest* wielkie niebezpieczeństwo ia się nieustraszam.

Cokolwiek bądź, nie mówi się tylko o rzeczach w liczbie pojedynczey w rodzaju męz. Ja się nie użalam na *cokolwiek bądź*; nie myślę o *czémkolwiek bądź*.

Przypadkują się wszystkie z artykułem niedeterminowanym: 1szy i 4. cudzy, 2 i 6. cudzego, 3. cudzemu.

CHAPITRE IV.

Des verbes, des modes, des tems, des personnes, des nombres, et des régimes des verbes.

ARTICLE I.

Des Verbes.

D. Qu' est-ce qu'un verbe?

R. C'est un mot qui marque le jugement, ou l'action. Ex. Dieu est juste, il recompense la vertu, et punit le vice. Il fait son ouvrage. Je taille une plume.

D. Combien y a-t-il de sortes de verbes?

R. Il y en a de six sortes; savoir, les verbes actifs, les verbes passifs, les verbes neutres, les verbes réciproques ou réfléchis, les verbes impersonnels, et les verbes auxiliaires.

D. Qu' est-ce qu'un verbe actif?

R. C'est un verbe qui exprime l'action faite par le sujet. Ex. Davide a tué Goliathe. Le verbe a tué, exprime l'action de Davide, qui est maintenant le sujet, ou le nominatif.

D. Qu' est-ce qu'un verbe passif?

R. C'est celui qui exprime l'action reçue, ou soufferte par le sujet. Ex. L'univers est créé de Dieu. Maintenant l'action de Dieu, est reçue par le sujet l'univers, qui est à la fois le nominatif, ou le sujet. Chaque donc verbe actif peut devenir passif; car on dit aussi, Dieu a créé l'univers. Maintenant Dieu, est le sujet et exprime l'action.

D. Qu' est-ce qu'un verbe neutre?

R. Le verbe neutre n' exprime que l'état du

ROZDZIAŁ IV.

O słowach, trybach, czasach, osobach liczbie, i rządzie słów.

ARTYKUŁ I.

O słowach.

P. Co to jest słowo?

O. Jestto wyraz który oznacza sąd, lub czynność, np. *Bóg jest sprawiedliwy, nagradza cnotę, a karze występki. On robi swoją robotę. Ja temperuję pióro.*

P. Wiele jest gatunków słów?

O. Jest ich sześć, to jest: słowa czynne, słowa bierne, słowa niejaki, słowa zaimkowe, słowa nieosobiste, i słowa posilkowe.

P. Co jest słowo czynne?

O. Jestto które wyraża czynność udzielaną od przedmiotu, np. *Dawid zabił Goliata.* Słowo *zabił* wyraża czynność Dawida, który teraz jest przedmiotem czyli przypadkiem pierwszym.

P. Co jest słowo bierne?

O. Jestto które wyraża czynność przyiętą od przedmiotu, lub ucierpianą, np. *Świat jest stworzony od Boga.* Teraz czynność Boga, jest przyiętą od przedmiotu *świata*, który jest razem pierwszym przypadkiem, lub przedmiotem. Każde przeto słowo czynne może stać się biernym; bo się mówi także, *Bóg stworzył świat.* Teraz *Bóg* jest przedmiotem i wyraża czynność.

P. Co jest słowo niejaki?

O. Słowo niejaki wyraża tylko stan przedmio-

sujet, il ne signifie ni une action faite, ni une action reçue par le sujet. Ex. *partir, arriver, aller, revenir, retourner*: ces verbes ne sauraient devenir passifs.

D. *Qu' est-ce qu'un verbe réciproque ou réfléchi?*

R. Le verbe réciproque, ou le verbe pronominal est celui, qui se conjugue avec deux pronoms de la même personne. Ex. *se promener, se peigner, se laver* etc. *je me promène, tu te promènes, il se promène, nous nous promenons, vous vous promenez, ils se promènent.*

D. *Qu' est-ce qu'un verbe impersonnel?*

R. C' est celui qui n'a que la troisième personne du nombre singulier. Ex. *il pleut, il neige, il dégele, il tonne, il fait jour, il gele, il grêle, il éclaire, il fait sombre.* etc.

D. *Qu' est-ce qu'un verbe auxiliaire et combien y en a-t-il?*

R. C'est celui qui sert à conjuguer tous les verbes dans les tems composés. Il n'y en a que deux, *avoir* et *être*.

D. *Quels verbes se servent-ils du verbe avoir, et lesquels du verbe être?*

R. Les verbes actifs et impersonnels, se servent du verbe *avoir*: et les verbes passifs, réciproques et neutres du verbe *être*, comme nous allons voir cela dans les conjugaisons.

D. *Qu' est-ce que conjuguer un verbe?*

R. C'est réciter le verbe avec toutes les différences dont il est susceptible: parceque tous les verbes sont susceptibles de modes, de tems, de personnes et de nombres.

ARTICLE II.

D e s m o d e s.

D. *Qu' est-ce que les modes?*

tu, i nieznaczy ani czynności udziałaney, ani czynności odebraney od przedmiotu, np. iechać, przybyć, iść, powracać, powracać nazad; te słowa nie mogą stać się biernymi.

P. Co to jest słowo zaimkowe?

O. Słowo zaimkowe jest to, które się czasuię z zaimkiem teyże osoby, np. przechadzać się, czesać się, myć się i t. d. ja się przechadzam, ty się przechadzasz, on się przechadza, my się przechadzamy, wy się przechadzacie, oni się przechadzaia.

P. Co jest słowo nieosobiste?

O. Jest to tylko ma trzecią osobę liczby pojedynczey, np. deszcz pada, śnieg pada, jest odli-ga, grzmi, dnieie, marznie, grad pada, błyska, jest ciemno, i t. d.

P. Co jest słowo posilkowe i ile jest onych?

O. Jest to które służy do czasowania wszystkich innych słów w czasach złożonych. Jest ich dwa, (avoir i être), mieć i być.

P. Jakie słowa biorą słowo (avoir), mieć, a iakie (être) być?

O. Słowa czynne i nieosobiste używają słowa mieć, słowa bierne, zaimkowe i niejakię słowa być, iak to obaczemy w czasowaniu słów.

P. Co to jest czasować słowo?

O. Jest to mówić słowo ze wszystkimi odmianami które mieć może: albowiem wszystkie słowa mogą odmieniać się przez tryby, czasy, osoby i liczby.

ARTYKUŁ II.

O trybach.

P. Co to są tryby?

R. Ce sont les différentes manières d'employer le même verbe. Il y en a quatre, *l'indicatif, l'imperatif, le subjonctif ou le conjonctif, et l'infinitif.*

D. *Qu' est-ce que l'indicatif?*

R. L'indicatif marque l'affirmation et fait par lui-même un sens clair. Ex. *Nous savons que Dieu est tout-puissant.*

D. *Qu' est-ce que l'imperatif?*

R. L'imperatif exprime l'action de commander, de prier, ou d'exhorter. Ex. *Tenez votre parole. Juges soyez attentifs aux plaidoyers, que la justice soit la règle de vos jugements. Enfants obéissez à vos parents.*

D. *Qu' est-ce que le conjonctif ou le subjonctif?*

R. Le conjonctif ainsi appelé, parcequ'il dépend d'une conjonction qui le précède, et séparé de ce qui le précède, il ne fera plus de sens clair. Ex. *On veut que nous soyons modestes. Si l'on retranche, on veut; que nous soyons modestes, ne fera plus de sens clair.*

D. *Qu' est-ce que l'infinitif?*

R. L'infinitif ainsi appelé, parcequ'il ne désigne ni personnes, ni nombres, ni affirmation, comme: *écrire, lire, étudier.* Ex. *Rien n'empêche de dire la vérité en riant. On peut l'employer, suivant les circonstances du discours: aussi bien pour le passé et pour le futur, que pour le présent.* Ex. *Vous m'avez vu écrire, vous me verrez écrire, vous me voyez écrire.* Il peut se décliner au singulier seulement avec l'article indéterminé, comme No. et A. *lire*, G. et A. *de lire*, D. *à lire.* Ex. No. *lire* est une bonne occupation. G. *J'ai envie de lire.* D. *je passe mon tems à lire*, A. *Je veux lire.* A. *je viens de lire.* Il y a aussi quelques verbes qui peuvent devenir les substantifs, et se

O. Są to rozmaite sposoby użycia tegoż samego słowa. Jest ich cztery: *tryb oznajmujący*, *tryb rozkazujący*, *tryb łączący* czyli *życzący* i *tryb bezokoliczny*.

P. Co to jest *tryb oznajmujący*?

O. Tryb oznajmujący oznacza twierdzenie i czyni sam przez się sens iasny, np. *Wiemy że Bóg jest wszechmocny*.

P. Co to jest *tryb rozkazujący*?

O. Tryb rozkazujący wyraża czynność *rozkazywania*, *proszenia*, lub *napominania*, np. *Dotrzymaj twego słowa. Sędziowie bądźcie uważnemi na indukty, niech sprawiedliwość będzie prawidłem waszych sądów. Dzieci bądźcie postusznemi waszym rodzicom*.

P. Co to jest *tryb łączący* czyli *życzący*?

O. Tryb łączący tak nazwany, ponieważ zawisł od spóynika który go poprzedza, a oddzielony od tego co go poprzedza, nie uczyni iuż myśli iasney. np. *Chcą abyśmy byli skromnemi*, ieśli się odetnie, *chcą, żebyśmy byli skromnemi*, nie uczyni iuż myśli iasney.

P. Co to jest *tryb bezokoliczny*?

O. Tryb bezokoliczny tak nazwany, gdyż on nie oznacza ani osob, ani liczby, ani twierdzenia, iako: *pisać*, *czytać*, *uczyć się*, np. *Nic nie przeszkadza mówić prawdę śmiejąc się*. Można go używać podług okoliczności mowy, tak dobrze *za czas przeszły*, *przyszły* i *teraźniejszy*, np. *Widzisz mię że piszę, lub piszącego, widziałeś żeś pisał, obaczysz że będę pisał*. Może się tylko przypadkowo w liczbie pojedynczey z artykułem niedeterminowanym, np. *1szy i 4 czytać, 2 i 6 czytania, 3. czytaniu*, np. *1szy czytać* iestto dobre zatrudnienie, *2. mam chęć do czytania*, *3. przepędzam mój czas na czytaniu*, *4ty przyp: chcę czytać*, *6. tytkom co czytał*. Są niektóre takoz słowa które mogą się

déclinent avec l'article défini. Comme, *le manger, le savoir, le boire.* etc. Pour exprimer dans l'infinitif un futur, on joint l'infinitif *devoir*, à celui du verbe dont il s'agit: comme, *je dois partir pour Varsovie, je crois devoir suivre ce procès.*

ARTICLE III.

D e s t e m s .

D. Qu' est-ce que les tems?

R. Ce sont différentes terminaisons du verbe qui font voir dans quel tems action eut lieu.

D. Combien y a-t-il de tems?

R. Il n'y en a proprement que trois: qui sont, *le présent, le passé, et l'avenir:* mais outre ces trois tems naturels, il y en a encore sept, qui se rapportent aux tems naturels: *l'imparfait, le passé composé, parfait antérieur, plusque-parfait, le conditionnel présent, le conditionnelle passé et le futur composé.*

D. Combien y a-t-il de sortes de tems?

R. Il y en a quatre, savoir: les tems *simples*, les tems *composés*, les tems *primitifs*, et les tems *dérivatifs*.

D. Qu' est-ce que les tems simples?

R. Ce sont les tems exprimés en un seul mot, sans le secours du verbe auxiliaire. Ex. *je donne, je donnai, je donnerai.*

D. Qu' est-ce que les tems composés?

R. Ce sont ceux qui se composent des verbes auxiliaires et des participes passifs. Ex. *J'ai donné, j'avais donné, j'aurais donné, je suis allé, je suis parti.* etc.

D. Est-ce que tous les verbes neutres se servent du verbe être dans les tems composés?

stać rzeczownikami i przypadkować się z artyku-
łem określonym, iakoto: *iedzenie, umiętność, picie,*
i t. d. Zeby wyrazić w trybie bezokolicznym czas
przyszły; dołączyć trzeba słowo *devoir*, do słowa
które mieć chcemy, iakoto: *mam iechać do War-*
szawy. Sądzę że będę popierał ten proceder.

ARTYKUŁ III.

O czasach.

P. Co to są czasy?

O. Są to rozmaite zakończenia słowa, które po-
kazują w jakim czasie czynność została wykonaną.

P. Wiele jest czasow?

O. Jest ich tylko właściwie trzy, a te są: czas
teraźnieyszy, czas przeszły i przyszły: lecz prócz
tych trzech czasow naturalnych, ieszcze iest ich
siedm, które się odnoszą do tamtych czasow. Czas
przeszły niedokonany, czas przeszły złożony, czas
przeszły poprzedni, czas zaprzeszły, warunkowy te-
raźnieyszy, warunkowy przeszły i czas przyszły
złożony.

P. Wiele iest gatunkow czasow?

O. Jest ich cztery, to iest: czasy proste, czasy zło-
żone, czasy pierwotne, i czasy pochodnie.

P. Co są czasy proste.

O. Są to czasy które się wyrażają w jednym
słowie, bez pomocy słowa posilkowego, np. daię,
dałem, dam.

P. Co są czasy złożone?

O. Są te które się składają ze słów posilko-
wych, i z imiesłowów biernych, np. dałem,
był, dałbym był, poszedłem, poiechałem i t. d.

P. Czy wszystkie słowa niejakię używają słowa
bydź, w czasach złożonych?

R. Non: Les verbes qui signifient principalement le mouvement; comme: *aller, arriver, venir, partir, tomber, sortir, mourir, passer, naître s'en aller, convenir, demeurer d'accord, choir, dechoir, de scendre*; et tous les autres verbes composés de ceux-ci.

D. *Qu' est-ce que les tems primitifs?*

R. Ce sont ceux qui servent à former tous les autres tems. Comme nous le verrons dans la formation des tems.

D. *Qu' est-ce que les tems dérivatifs?*

R. Ce sont ceux qui sont formés des autres tems?

ARTICLE IV.

Du régime des verbes.

D. *Qu' est-ce que le régime du verbe?*

R. C'est un nom, ou un pronom mis ordinairement à la suite du verbe, par lesquels on exprime l'action, ou la signification du verbe.

D. *Combien y a-t-il de sortes de régime?*

R. Il y en a de deux sortes; le régime *simple*, ou le régime *direct*, le régime *composé*, ou *indirect*.

D. *Qu' est-ce que le régime simple ou direct?*

R. J'entends un nom, ou un pronom (mis ordinairement à la suite du verbe), et sur lesquels l'action du verbe se termine. Ex. *J'aime la vertu. Dieu punit les mechants et recompense les bons.* L'action des verbes *punir*, et *recompenser* se termine directement *aux mechants*, et *aux bons*; qui sont mis à l'accusatif. *Le verbe personnel punit; qui? Dieu, qu' est-ce qu' il punit? les mechants: et recompense qui? les bons.*

Alexandre vainquit Darius. Un pasteur connoit ses brebis etc. Ce régime ne convient qu' aux verbes actifs:

O. Nie: słowa które znaczą szczególnie poruszenie; iakoto: *iść, przyiechać, przyyść, iechać, upaść, wyysć, umrzeć, przechodzić, rodzić się, odeysć, ugodzić się, upaść, spaść, zstąpić wysięć*, i wszystkie inne słowa z tych złożone.

P. Co są czasy pierwotne?

O. Są te które służą do formowania wszystkich innych czasów, iakto obaczemy w formowaniu czasów.

P. Co są czasy pochodnie?

O. Są te, które są uformowane z innych czasów.

ARTYKUŁ IV.

O rządzie słów.

P. Co to jest rząd słowa?

O. Jest to imię, lub zaimek, położony zazwyczaj po słowie, przez które wyraża się czynność, lub znaczenie słowa.

P. Wiele jest gatunkow rządów.

O. Są dwa gatunki; rząd *poiedynczy*, albo *prosty*, rząd *złożony*, albo *nieprosty*.

P. Co to jest rząd prosty albo niezłożony?

O. Rozumiem iakie imię lub zaimek (położony zwyczajnie po słowie), a na których czynność słowa kończy się, *np.* Kocham *cnotę*. Bóg karze *złych* a nagradza *dobrych*. Czynność słów *karze*, i *nagradza*, kończy się wprost na *złych* i *dobrych*, które są położone w przyp: 4ym. Słowo *osobiste* *karze*, *kto? Bóg, kogo? złych, a nagradza kogo? dobrych.*

Alexander zwyciężył *Daryusza*. Pasterz zna *swoże owce* i t. d. Ten rząd mają tylko słowa czynne.

D. Qu' est-ce que le régime composé, ou indirect?

R. Le régime composé, ou indirect ainsi appelé, où l'action du verbe ne tombe directement, mais elle est reçue par le sujet. Ex. *Les méchants sont punis de Dieu. Darius fut vaincu par Alexandre. Rome fut bâtie par Romulus.* On voit donc que ce régime convient aux verbes passifs; à plusieurs verbes réciproques, comme: *Je me plains de mon valet. Je me repens de ma faute.* Il convient encore aux verbes neutres; qui presque tous régissent le datif, comme: *je succombe à la douleur, je parle au roi, je vais à Vilna.* etc.

Le régime composé répond au génitif, ou à l'ablatif, et au datif.

ARTICLE V.

Des personnes et des nombres.

D. Qu' est-ce qu' une personne?

R. C'est celle qui parle, ou exprime l'action du verbe. Il y en a trois, pour le nombre singulier, et trois pour le pluriel; comme nous les avons vues dans les pronoms personnels. Ex. *Je pense, tu pense, il pense; nous pensons, vous pensez, ils pensent.* Ainsi le verbe est susceptible de personnes, et de nombres.

D. Tous les verbes se conjuguent-ils de la même manière?

R. Non: Il y a quatre principales terminaisons de tous les verbes, d'après lesquelles on a divisé les verbes en quatre conjugaisons différentes: la première comprend les verbes, dont l'infinitif est terminé en *er*, comme *aimer*: la seconde, dont l'infinitif est terminé en *ir*, comme *finir*: la troisième, dont l'infinitif est terminé en *oir*, comme *recevoir*: la quatrième comprend les verbes dont l'infinitif est terminé en *re*, *rendre*.

P. Co to jest rząd złożony czyli nieprosty?

*O. Rząd złożony albo nieprosty tak nazwany, w którym czynność słowa nie pada wprost, lecz się przymiue od przedmiotu, np. *Zli są karani* od Boga. *Daryusz był zwyciężonym* od Alexandra. *Rzym był zbudowany* przez Romulusa. Widziemy że ten Rząd przyzwolity jest słowom biernym i wielu słowom zaimkowym, iakoto: *Użalam się* na moiego sługę, *żałuię* moiego błędu. Jeszcze słowa nieciakie go inaią; które prawie wszystkie rządzą przypadkiem trzecim, iakoto: *upadam* pod boleścią, *mówię* do króla, *idę* do Wilna, i t. d.*

Rząd złożony odpowiada 2mu i 6mu przypadkowi, albo też trzeciemu.

ARTYKUŁ V.

O osobach i liczbie.

P. Co to jest osoba?

*O. Jest ta która mówi, lub wyraża czynność słowa. Jest ich trzy, na liczbę pojedynczą, i trzy na liczbę mnogą; iakośmy ie widzieli w zaimkach osobistych. np. *Ja myślę, ty myślisz, on myśli; my myślimy, wy myślicie, oni myślą.* Przeto słowo ma osoby i liczby.*

P. Czy wszystkie słowa czasuią się tymże samym sposobem?

*O. Nie: są cztery główne zakończenia wszystkich słów, podług których podzielono słowa na cztery czasowania różne: pierwsze zamyka słowa, których tryb bezokoliczny kończy się na *er*, iakoto, *kochać aimer*: drugie, których tryb bezokoliczny kończy się na *ir*, iakoto, *finir kończyć*: trzecie, którey tryb bezokoliczny jest zakończony na *oir*, iakoto, *recevoir odbierać*: czwarte zamyka słowa których tryb bezokoliczny kończy się na *re*,*

Les verbes qui se conjuguent d'après ces quatre conjugaisons régulières sont appelés les verbes *reguliers*: ceux qui se conjuguent autrement, sont appelés les verbes *irreguliers*, enfin ceux, auxquels il manque quelque tems, ou quelque personne, s'appellent les verbes *defectueux*.

CHAPITRE V.

Des participes.

ARTICLE I.

Du participe présent.

D. Qu' est-ce qu' un participe?

R. Le participe est ainsi appelé parcequ'il participe de la nature du nom adjectif, et de celle du verbe: il participe du nom adjectif parcequ'il sert à qualifier les substantifs, et qu'en plusieurs occasions il a un masculin et féminin, un singulier et un pluriel. Ex. Un livre bien écrit; une lettre bien écrite, des livres bien écrits, des lettres bien écrites. Il participe du verbe, parcequ'il en a la signification et le régime, et qu' avec *avoir* et *être*, il forme des tems du verbe, comme nous le verrons dans les conjugaisons.

D. Combien y a-t-il de sortes de participes?

R. Il y en a de deux sortes, le *participe présent* et le *participe passé*.

D. Quel est le participe présent?

R. Le participe présent se termine dans tous les verbes en *ant*, il est le même pour les deux genres, et les deux nombres, comme: Un homme *lisant*, une femme *lisant*. Des hommes *lisant* de bons livres: Des femmes *lisant* des comedies. Lorsqu'il est précédé de cette préposition *en*, il est appelé le *Gérondif présent*, et il marque alors

np. *rendre oddać*. Słowa które się czasują podług tych czterech czasowań są nazwane słowami *regularnemi*: a te które się czasują inaczej nazywają się słowami *nieregularnemi*; te nakoniec którym nie dostaje iakiego czasu lub iakiej osoby, nazywają się słowami *ułomnemi*.

R O Z D Z I A Ł V.

O Imiesłowach.

ARTYKUŁ I.

O imiesłowie czasu teraźniejszego.

P. Co iest imiesłów?

O. Imiesłów iest tak nazwany, że iest uczestnikiem natury imienia przymiotnego, i natury słowa: iest uczestnikiem imienia przymiotnego, bo służy do oznaczenia przymiotu rzeczowników, i że w wielu zdarzeniach, ma rodzaj męzki i żeński, liczbę pojedynczą i mnogą, np. *Xiążka dobrze napisana; list dobrze napisany, xiążki dobrze napisane, listy dobrze napisane*. Jest uczestnikiem słowa, bo ma iego znaczenie i rząd, i że ze słowami *avoir i être*, robi czasy słowne, iak to zobaczymy w czasowaniu słów.

P. Ile iest gatunkow imiesłowów?

O. Jest ich dwa, imiesłów czasu teraźniejszego i imiesłów czasu przeszłego.

P. Jaki iest imiesłów czasu teraźniejszego?

O. Imiesłów czasu teraźniejszego kończy się we wszystkich słowach na *ant*, iest on tenże sam na oba rodzaje i na obydwie liczby, iakoto: *Człowiek czytający, kobieta czytająca. Mężczyzni czytający dobre xiążki. Kobiety czytające komedye*. Kiedy iest poprzedzony od tego przedjмку *en*, nazywa się *Imiesłowem osobliwym*, i oznacza wte-

une circonstance de l'action, une manière, ou un moyen de parvenir à une fin. Ex. En le voyant n'oubliez pas de lui dire. C'est en s'abaissant qu'on parvient à s'élever. Mais le participe présent désigne toujours, l'état du sujet, la raison, ou le fondement de l'action; en ce cas-là il n'est pas précédé de la préposition *en*. Mon frère travaillant toujours, supportant toutes les fatigues de corps, se promenant tous les jours se défit enfin de ce rhumatisme inveteré.

D. IVe y a-t-il pas une règle pour connaître le participe présent, et le gérondif?

R. Oui: Le participe présent se rapporte toujours au nominatif, comme on voit cela dans l'exemple précédent, et le gérondif est toujours absolu, comme: c'est en travaillant qu'on peut acquérir des richesses.

Au lieu donc de l'appeller gérondif présent, on peut l'appeller plus conformement à sa nature, le participe présent absolu.

Il y a encore le gérondif passé, qui se compose du participe présent des verbes auxiliaires, et du participe passé du verbe que l'on veut avoir. Ex. ayant donné, ayant appris, étant venu, étant arrivé, ayant écrit une lettre, ou après avoir écrit une lettre, ayant appris ma leçon, ou après avoir appris ma leçon. Nous parlerons du participe passé dans la seconde partie de grammaire.

dy okoliczność czynności, sposób, albo środek dójścia do iakiego końca, np. *Widząc się z nim, nie zapominać powiedzieć mu. Uniżając to się przychodzimy do wywyższenia się. Imięstów zaś czasu terażniejszego oznacza zawsze, albo stan przedmiotu, przyczynę, lub zasadę czynności; w tym przypadku nie jest poprzedzany od przedjмку en, np. *Móy brat pracując zawsze, znosząc wszelkie znoie ciała, przechadzając się co dzień pozbył się nakoniec z tego romantyzmu zastarzałego.**

P. *Czy nie ma reguły ogólniejszey do poznania imięstowu czasu terażniejszego i imięstowu osobliwego?*

O. *Jest: Imięstów czasu terażniejszego odnosi się zawsze do przypadku pierwszego, iak to widzimy w przykładzie poprzedzającym, a imięstów osobliwy jest zawsze osobny, iakoto: *Pracując można nabydź bogactwa.**

Zamiast więc nazywania go gérondif présent, można go nazwać stosowniey do natury iego, imięstowem terażniejszym osobliwym.

*Jest ieszcze imięstów osobliwy przeszły, który się składa z imięstowu terażniejszego słów posiłkowych i z imięstowu przeszłego słowa tego co mieć chcemy, np. *dawszy, nauczywszy się, przyszedłszy, przyjechawszy, napisawszy list, albo nauczywszy się moiey lekcyi. Będziemy mówili o imięstowie czasu przeszłego w drugiej części Grammatyki.**

*Na tym miejscu namierzę
się mając studyj.*

CHAPITRE VI.

Deux conjugaisons des verbes auxiliaires, trois conjugaisons des verbes, passifs, neutres, et réciproques. Quatre conjugaisons régulières avec la formation de tous les tems. Les verbes impersonnels, et les conjugaisons des verbes irreguliers et defectueux.

ARTICLE I.

Deux conjugaisons des verbes auxiliaires, et trois celles des verbes, passifs, neutres et réciproques.

L' i n d i c a t i f .

p r é s e n t .

J'ai <i>mam.</i>	Je suis (orné, e) <i>iestem</i> (o- zдобiony, na.)
tu as <i>masz.</i>	tu es (orné, e) <i>iestes.</i>
il, elle a <i>ma,</i>	il, elle est (orné, e) <i>iest.</i>
nous avons <i>mamy.</i>	nous sommes (ornés, ées) <i>iestesmy.</i>
vous avez <i>macie.</i>	vous êtes (ornés, ées) <i>ieste- ście</i>
ils, elles ont <i>maiq.</i>	ils, elles sont (ornés, ées) <i>sq.</i> (ozdobieni, ne.)
I m p a r f a i t o u p r é s e n t r e l a t i f .	
J'avais <i>miewałem, (am).</i>	J'étais (orné, ée) <i>bywałem</i> (zдобiony, na.)
tu avais <i>miewales.</i>	tu étais <i>bywales.</i>
il, elle avait <i>miewał, (a).</i>	il était <i>bywał.</i>
nous avions <i>miewaliśmy.</i>	nous étions (ornés, ées, <i>bywaliśmy</i>
vous aviez <i>miewaliście.</i>	vous étiez <i>bywaliście.</i>
ils, elles avaient <i>miewali,</i> (ty.)	ils, elles étaient <i>bywali,</i> (ty), (ni, ne).

R O Z D Z I A Ł VI.

Dwa czasowania słów posiłkowych, trzy przykłady na słowa, bierne, nieiakie i zaimkowe. Cztery formy słów foremnych z formacją wszystkich czasow. Słowa nieosobiste, czasowanie słów nieformnych i utamnych.

ARTYKUŁ I.

Dwa czasowania słów posiłkowych, i trzy przykłady na słowa, bierne, nieiakie i zaimkowe.

Tryb oznajmujący

czas terażniejszy.

Je tombe *upadam.*

Je me leve *wstaic.*

tu tombes *upadasz.*

tu te leves *wstaiesz.*

il, elle tombe *upada.*

il, elle se leve *wstaie.*

nous tombons *upadamy.*

nous nous levons *wstaieemy*

vous tombez *upadacie.*

vous vous levez *wstaiecie.*

ils, elles tombent *upadaiq.*

ils, elles se levent *wstaiaq.*

Niedokonany, lub terażniejszy względny.

Je tombais *upadałem.*

Je me levais *wstawałem.*

tu tombais *upadałeś.*

tu te levais *wstawałeś.*

il tombait *upadał (ła)*

il se levait *wstawał, (ła)*

nous tombions *upadali-*

nous nous levions *wsta-*

śmy, (łyśmy)

waliśmy, (łyśmy).

vous tombiez *upadaliście*

vous vous leviez *wstawa-*

(ły).

liście, (ły).

ils tombaient *upadali, (ły)*

ils se levaient *wstawali,*

(ły).

Parfait défini.

J'eus <i>miałem</i> .	Je fus (orné ée) <i>byłem</i> (<i>ozdobiony, na</i>).
tu eus <i>miał</i> .	tu fus <i>byłeś</i> .
il, elle eut <i>miał</i> , (<i>a</i>).	il fut <i>był</i> .
nous eûmes <i>mieliśmy</i> .	nous fûmes <i>byliśmy</i> (<i>ni, ne</i>)
vous eûtes <i>mieliście</i> .	vous fûtes <i>byliście</i> .
ils, elles eurent <i>mieli</i> , (<i>ty</i>).	ils furent <i>byli</i> (ornés ées).

Parfait Antérieur.

J'eus eu <i>miałem był</i> .	J'eus été (orné, ée) <i>byłem</i> (<i>ozdobiony, na</i>).
tu eus eu <i>miałeś był</i> .	tu eus été <i>byłeś</i> .
il eut eu <i>miał był</i> .	il eut été <i>był</i> .
nous eûmes eu <i>mieliśmy byli</i> .	nous eûmes été <i>byliśmy</i> (ornés, ées).
vous eûtes eu <i>mieliście</i> .	vous eûtes été <i>byliście</i> .
ils eurent eu <i>mieli byli</i> .	ils eurent été <i>byli, ty</i> . (<i>ni, ne</i>).

Parfait indéfini, ou composé.

J'ai eu <i>miałem</i> .	J'ai été (orné ée) <i>byłem</i> (<i>ozdobiony, na</i>)
tu as eu <i>miałeś</i> .	tu as été <i>byłeś</i> .
il a eu <i>miał</i> .	il a été <i>był</i> .
nous avons eu <i>mieliśmy</i> .	nous avons été <i>byliśmy</i> .
vous avez eu <i>mieliście</i> .	vous avez été <i>byliście</i> .
ils ont eu <i>mieli</i> .	ils ont été <i>byli, były</i> , (<i>ozdobieni, ne</i>).

Plusque-parfait.

J'avais eu <i>miałem był</i> .	J'avais été (orné, ée) <i>byłem</i> (<i>ozdobiony, na</i>).
tu avais eu <i>miałeś był</i> .	tu avais été <i>byłeś</i> .
il avait eu <i>miał był</i> .	il avait été <i>był</i> .
nous avions eu <i>mieliśmy</i> .	nous avions été (ornés, ées)
vous aviez eu <i>mieliście</i> .	vous aviez été (<i>ozdobieni</i> ,
ils avaient eu <i>mieli</i> .	ils avaient été <i>ne</i>).

Dokonany pewny.

Je tombai <i>upadłem</i> .	Je me levai <i>wstałem</i> .
tu tombas <i>upadłeś</i> .	tu te levas <i>wstałeś</i> .
il tomba <i>upadł</i> .	il se leva <i>wstał</i> .
nous tombâmes <i>upadliśmy</i> .	nous nous levâmes <i>wstaliśmy</i> .
vous tombâtes <i>upadliście</i> .	vous vous levâtes <i>wstaliście</i> .
ils tombèrent <i>upadli, (ły)</i> .	ils se levèrent <i>wstali</i> .
Dokonany poprzedni.	
Je fus tombé (ée) <i>upadłem, (łam)</i> .	Je me fus levé (eé) <i>wstałem, (łam)</i> .
tu fus tombé.	tu te fus
il fut tombé.	il se fut
nous fûmes tombés, (ées).	nous nous fûmes
vous fûtes tombés.	vous vous fûtes
ils furent tombés.	il se furent levés, (ées).

Dokonany niepewny, lub złożony.

Je suis tombé (ée), <i>upadłem, (łam)</i> .	Je me suis levé (ée) <i>wstałem, (łam)</i> .
tu es tombé.	tu t'es levé.
il est tombé.	il s'est levé.
nous sommes tombés (ées).	nous nous sommes levés
vous êtes tombés.	vous vous êtes levés. (ées)
ils sont tombés.	ils se sont levés.

Zaprzeczły.

J'étais tombé (ée) <i>upadłem był, (łam była)</i> .	Je m'étais levé (ée) <i>wstałem był</i> .
tu étais tombé.	tu t'étais levé.
il était tombé.	il s'était levé.
nous étions tombés (ées).	nous nous étions levé (ées)
vous étiez tombés.	vous vous étiez levés.
ils étaient tombés.	ils s'étaient levés.

Futur simple.

J'aurai <i>będę miał.</i>	Je serai (orné, ée) <i>będę</i> (ozdobiony, na.)
tu auras <i>będziesz miał.</i>	tu seras <i>będziesz.</i>
il aura <i>będzie miał.</i>	il sera <i>będzie.</i>
nous aurons <i>będziemy mieli.</i>	nous serons <i>będziemy</i> (ornés, ées.)
vous aurez <i>będziecie mieli.</i>	vous serez <i>będziecie.</i>
ils auront <i>będą mieli.</i>	ils seront <i>będą</i> (ozdobieni, ne).

Conditionnel présent

J'aurais <i>miałbym.</i>	Je serais (orné, ée) <i>byłbym</i> (ozdobiony, na.)
tu aurais <i>miałbyś.</i>	tu serais <i>byłbyś.</i>
il aurait <i>miałby.</i>	il serait <i>byłby.</i>
nous aurions <i>mielibyśmy.</i>	nous serions (ornés, ées) <i>bylibyśmy</i> (ozdobieni, ne.)
vous auriez <i>mielibyście.</i>	vous seriez <i>bylibyście,</i>
ils auraient <i>mieliby.</i>	ils seraient <i>byliby.</i>

Conditionnel passé.

J'aurais eu <i>miałbym był.</i>	J'aurais été (orné, ornée) <i>byłbym był</i> (ozdobiony, na)
tu aurais eu <i>miałbyś był.</i>	tu aurais été <i>byłbyś był.</i>
il aurait eu <i>miałby był.</i>	il aurait été <i>byłby był.</i>
nous aurions eu <i>mielibyśmy byli.</i>	nous aurions été (ornés ées) <i>bylibyśmy</i>
vous auriez eu <i>mielibyście</i>	vous auriez été (ozdobieni, ne).
ils auraient eu <i>mieliby.</i>	ils auraient été

Autrement.

J'eusse eu <i>miałbym był.</i>	J'eusse été (orné, ée) <i>byłbym był</i> (ozdobiony, na).
tu eusses eu <i>miałbyś był.</i>	tu eusses été <i>byłbyś był.</i>
il eût eu <i>miałby był.</i>	il eût été <i>byłby był.</i>
nous eussions eu <i>mielibyśmy byli</i>	nous eussions été (ornés ées) <i>bylibyśmy byli</i>
vous eussiez eu <i>mielibyście</i>	vous eussiez été (ozdobieni, ne).
ils eussent eu <i>mieliby byli</i>	ils eussent été

Przyszły niezłożony.

Je tomberai <i>upadnę.</i>	Je me leverai <i>wstanę.</i>
tu tomberas <i>upadniesz.</i>	tu te leveras <i>wstaniesz.</i>
il tombera <i>upadnie.</i>	il se levera <i>wstanie.</i>
nous tomberons <i>upadnie-</i>	nous nous leverons <i>wsta-</i>
<i>my.</i>	<i>niemy.</i>
vous tomberez <i>upadniecie.</i>	vous vous leverez <i>wsta-</i>
ils tomberont <i>upadną.</i>	ils se leveront. (<i>niecie.</i>)

Warunkowy terażniejszy.

Je tomberais <i>upadłbym.</i>	Je me leverais <i>wstałbym.</i>
tu tomberais <i>upadłbyś.</i>	tu te leverais <i>wstałbyś.</i>
il tomberait <i>upadłby.</i>	il se leverait <i>wstałby.</i>
nous tomberions <i>upadli-</i>	nous nous leverions <i>wsta-</i>
<i>byśmy.</i>	<i>(libyśmy.</i>
vous tomberiez <i>upadliby-</i>	vous vous leveriez <i>wstali-</i>
ils tomberaient. (<i>ście.</i>)	ils se leveraient. (<i>byście.</i>)

Warunkowy przeszły.

Je serais tombé (<i>ée</i>) <i>był-</i>	Je me serais levé (<i>ée</i>)
<i>bym upadł, (ła).</i>	<i>wstałbym był.</i>
tu serais tombé.	tu te serais levé.
il serait tombé.	il se serait levé.
nous serions tombés (<i>ées</i>).	nous nous serions levés,
vous seriez tombés.	vous vous seriez.
ils seraient tombés.	il se seraient levés (<i>ées</i>).

inaczej.

Je fusse tombé (<i>ée</i>) <i>u-</i>	Je me fusse levé, (<i>ée</i>) <i>u-</i>
<i>padłbym był.</i>	<i>byłbym był.</i>
tu fusses	tu te fusses
il fût	il se fût
nous fussions	nous nous fussions levés,
	<i>(ées).</i>
vous fussiez	vous vous fussiez
ils fussent tombés. (<i>ées</i>).	ils se fussent

Imparfait, point de première personne.

Aie <i>miey</i> .	Sois (orné, ée) <i> bądź (ozdo-</i>
Qu'il ait <i>niech ma</i> .	qu'il soit. <i> biony, na).</i>
ayons <i>mieymy</i> .	soyons (ornés, ées) <i> bądźmy</i>
ayez <i>mieycie</i> .	soyez <i> bądźcie (zdobieni, ne)</i>
qu'ils aient <i>niech maia</i> .	qu'ils soient <i>niech będą (o-</i>

Conjonctif, présent ou futur.

Que j'aie <i>że mam</i> .	Que je sois (orné ée) <i>że-</i>
	<i> bym był (ozdobiony, na)</i>
Que tu aies <i>że masz</i> .	que tu sois <i>żebyś był</i> .
qu' il ait <i>że ma</i> .	qu' il soit <i>żeby był</i> .
que nous ayons <i>że mamy</i> .	que nous soyons <i>żebyśmy</i>
	<i> (byli ozdobieni, ne)</i>
que vous ayez <i>że macie</i> .	que vous soyez
qu' ils aient <i>że maia</i> .	qu' ils soient (ornés ées)

Imparfait.

Que j'eusse <i>żebym miał</i>	Que je fusses (orné ée) <i>że-</i>
	<i> (by był ozdobiony, na).</i>
que tu eusses <i>żebyś miał</i>	que tu fusses
qu' il eût <i>żeby</i> .	qu' il fût
que nous eussions	que nous fussions (ornés)
que vous eussiez	(li. que vous fussiez (ées).
qu'ils eussent <i>żeby miał</i>	qu'ils fussent <i>żeby byli</i> .

Parfait.

Que j'aie eu <i>niechbym miał</i>	Que j'aie été (orné, ée)
	<i> niechbym był (ozdo-</i>
que tu aies eu <i>niechbyś</i>	que tu aies été (<i>biony, na).</i>
qu' il ait eu <i>niechby miał</i>	qu' il ait été
que nous ayons eu <i>niech-</i>	que nous ayons été
<i> byśmy mieli</i>	
que vous ayez eu <i>niechby</i> :	que vous ayez été
qu'ils aient eu <i>niechby</i>	qu'ils aient été (ornés,ées)

Plus que - parfait.

Que j'eusse eu <i>niechbym był miał</i>	Que j'eusse été (orné, ée)
	<i> niechbym był (ozdobiony,</i>
que tu eusses eu <i>niech-</i>	que tu eusses été <i> na).</i>
<i> byś był miał</i>	

Tryb rozkazujący, nie ma 1szej osoby.

Tombe <i>upaday.</i>	Leve-toi <i>wstań.</i>
qu'il tombe <i>niech upada.</i>	qu'il se leve <i>niech wstanie.</i>
tombons <i>upadaymy.</i>	levons-nous <i>wstańmy.</i>
tombez <i>upadaycie. (daia.</i>	levez-vous <i>wstańcie. (na.</i>
qu'ils tombent <i>niech upa-</i>	qu'ils se levent <i>niech wsta-</i>

Tryb łączący, czas terażniejszy lub przyszły.

Que je tombe <i>żebym u-</i>	Que je me leve <i>żebym</i>
<i>padł, (ta).</i>	<i>wstał.</i>
que tu tombes.	que tu te leves.
qu'il, elle tombe.	qu'il, elle se leve.
que nous tombions.	que nous nous levions.

que vous tombiez.	que vous vous leviez.
qu'ils, elles tombent.	qu'ils qu'elles se levent.

Niedokonany.

Que je tombasse <i>żebym</i>	Que je me levasse <i>żebym</i>
<i>upadał.</i>	<i>wstawał.</i>
que tu tombasses.	que tu te levasses.
qu'il tombât.	qu'il se levât.
que nous tombassions.	que nous nous levassions.
que vous tombassiez.	que vous vous levassiez.
qu'ils tombassent.	qu'ils se levassent.

Prze szły.

Que je sois tombé (ée)	Que je me sois levé (ée)
<i>niechbym upadł, (ta).</i>	<i>niechbym wstał, (ta).</i>
que tu sois,	que tu te sois.
qu'il, elle soit.	qu'il se soit.
que nous soyons tombés	que nous nous soyons.
(ées)	

que vous soyez.	que vous vous soyez.
qu'ils, elles soient.	qu'ils se soient levés, (ées)

Z a p r z e s z ł y.

Que je fusse tombé (ée)	Que je me fusse levé (ée)
<i>niechbym był upadł, (ta).</i>	<i>niechbym był wstał, (ta).</i>
que tu fusses tombé.	que tu te fusses.

qu'il eût eu <i>niechby byli</i>	qu'il eût été <i>niechby był.</i>
que nous eussions eu <i>niechbyśmy byli mieli.</i>	que nous eussions été (ornés, ées)
que vous eussiez eu <i>niechbyście byli mieli.</i>	que vous eussiez été.
qu' ils eussent eu <i>niechby byli mieli.</i>	qu' ils eussent été.

Futur composé.

Quand j'aurai eu <i>kiedy będę miał</i>	Quand j'aurai été (orné, ée) <i>kiedy będę (ozdobiony, na).</i>
— tu auras eu <i>kiedy będziesz miał</i>	— tu auras été.
— il aura eu <i>kiedy będzie miał</i>	— il aura été.
— nous aurons eu <i>będziemy mieli</i>	— nous aurons été. (ornés ées)
— vous aurez eu <i>będziecie mieli</i>	— vous aurez été.
— ils auront eu <i>będą mieli.</i>	— ils auront été <i>kiedy będą (ozdobieni, ne).</i>

Infinitif présent.

Avoir <i>mieć.</i>	être (orné, ée) <i>bydź (ozdobionym, na).</i>
--------------------	---

Participe passé.

Eu, eue, <i>miany, miana.</i>	été.
-------------------------------	------

Participe présent.

Ayant <i>maiący.</i>	étant <i>będący.</i>
----------------------	----------------------

Parfait.

Avoir eu <i>mieć było.</i>	Avoir été (orné, ée) <i>bydź było (ozdobionym, na).</i>
----------------------------	---

Gérondif passé.

Ayant eu <i>miawszy.</i>	Ayant été (orné, ée) <i>bywszy (ozdobionym, na).</i>
d' avoir <i>miąnia.</i>	d' être <i>bycia.</i>
à avoir <i>mieniu.</i>	à être <i>byciu.</i>

qu'il, elle fut tombé (ée). | qu'il se fût *niechby był wstał.*

que nous fussions *niech- byśmy byli upadli, (ty).* | que nous nous fussions *niechbyśmy byli wstali (ty)*
que vous fussiez. | que vous vous fussiez.

qu'ils, elles fussent tom- | qu'ils se fussent levés (ées).
bés (ées).

Przyszły złożony.

Quand je serai tombé, (ée) | Quand je me serai levé (ée)
kiedy upadnę. | *kiedy wstanę.*

quand tu seras. | quand tu te seras.

quand il sera. | quand il se sera.

quand nous serons, *kiedy upadniemy* | quand nous nous serons *kiedy wstaniemy.*

quand vous serez. | quand vous vous serez.

quand ils seront tombés | quand ils se seront levés
(ées) | (ées).

Tryb bezokoliczny.

czas terażniejszy.

Tomber *upaść:* | Se lever *wstawać.*

Imiesłów bierny.

Tombé (ée) *upadły.* | Se levé (ée)

Imiesłów terażniejszy.

Tombant *upadający, (ca).* | Se levant, *wstający, (ca).*

Przeszły.

Etre tombé *upaść było.* | S'être levé *wstać było.*

Imiesłów osobliwy przeszły.

Etant tombé *upadłszy.* | S'étant levé *wstawszy.*

de tomber *upadania.* | de se lever *wstawania.*

à tomber *upadaniu.* | à se lever *do wstawania.*

pour tomber <i>żeby upaść.</i> dla upadania. en tombant <i>upadając.</i>	pour se lever <i>żeby wstać.</i> dla wstania. en se levant <i>wstając.</i>
--	--

ARTYKUŁ II.

Cztery formy na słowa regularne z twierdzeniem, pytaniem, przeczeniem, z pytaniem i przeczeniem, i z formowaniem wszystkich czasów.

Tryb oznajmujący. czas terażniejszy.

<i>Je en oir, devoir.</i> Ne dois-je pas czy <i>nie</i> <i>powinienem?</i> ne dois-tu pas? ne doit-il pas? ne devons-nous pas czy <i>nie</i> <i>powinniśmy?</i> ne devez-vous pas czy <i>nie</i> <i>powinniście?</i> ne doivent-ils, elles pas?	<i>Je en re, entendre.</i> Je n'entends pas, <i>nie</i> <i>słyszę.</i> tu n'entends pas. il n'entend pas. nous n'entendons pas <i>nie</i> <i>słyszemy.</i> vous n'entendez pas <i>nie</i> <i>słyszycie.</i> ils n'entendent pas.
--	---

Czas terażniejszy 1szego czasowania formuje się od trybu bezokolicznego odcinając literę (r), a drugiey i trzeciey zamieniając (r) na (s), czas zaś czwartey konjugacyi formuje się zamieniając (re) na (s).

Niedokonany, lub terażniejszy względny.

Ne devais-je pas czy <i>nie</i> <i>powinienem był?</i> ne devais-tu pas? ne devait-il pas? ne devions-nous pas, czy <i>nie</i> <i>powinniśmy byli?</i> ne deviez-vous pas? ne devaient-ils pas?	Je n'entendais pas, <i>nie</i> <i>słysz-</i> <i>szalem.</i> tu n'entendais pas (<i>teś</i>). il n'entendait pas (<i>t, ta</i>). nous n'entendions pas <i>nie</i> <i>słyszeliśmy.</i> vous n'entendiez pas. ils n'entendaient pas.
--	--

Ten czas formuje się we wszystkich słowach z pierwszej osoby liczby mnogiej czasu terażn: trybu o-

en changeant (ons) en (ais), ou (ois), les verbes terminés en (yons), comme envoyons, essayons, ont l'imparfait et le présent du conjonctif en (yions), nous envoyions, essayions, que nous envoyions, que nous essayions.

Parfait défini, ou simple.

J'aimai ukochatem.	Finis-je czy ukończyłem?
tu aimas ukochales.	finis-tu czy ukończyłeś?
il aimait ukochał.	finit-il czy ukończył?
nous aimâmes ukochaliśmy	finîmes-nous czy ukończyliśmy?
vous aimâtes ukochaliście,	finîtes-vous czy ukończyliście?
ils aimèrent ukochali	finirent-ils czy ukończyli?

Parfait défini de la 1e conjugaison se forme de l'infinitif en changeant (er,) en (ai.) Mais dans les verbes qui se terminent par (ger), conservent (e,) comme manger, je mangeai, ranger, je rangeai, &c. Celui de la 2e, en changeant (r) en (s) finir, je finis, Celui de la 3e du participe passé en ajoutant (s). Celui de la 4e, de l'infinitif en changeant (re) en (is) rendre, je rendis.

Parfait antérieur.

J'eus aimé ukochatem.	Eus-je fini czyż skończyłem?
tu eus aimé ukochales.	eus-tu fini czy skończyłeś.
il eut aimé ukochał.	eût-il fini czy skończył?
nous eûmes aimé.	eûmes-nous fini (liśmy?)
vous eûtes aimé.	eûtes-vous (liście?)
ils eurent aimé.	eurent-ils (li, ty?)

Ce tems se compose dans tous les verbes actifs et impersonnels, du tems défini du verbe avoir, et du participe passif de ces verbes que l'on veut conjuguer, et dans les verbes passifs, neutres, réciproques, de celui du verbe être, comme nous l'avons vu.

znajmującego zamieniając (ons) na ais, albo (ois), słowa zakończone na (yons) mają czas przeszły niedokonany i czas teraźniejszy trybu życzącego na (yions), posyłamy, probujemy, posyłałiśmy, probowaliśmy, żebyśmy posyłałi, probowali.

Dokonany pewny, czyli prosty.

Ne dus-je pas czyż nie powiniennem był?	Je n'entendis pas nie usłyszałem.
--	-----------------------------------

ne dus-tu pas?	tu n'entendis pas.
----------------	--------------------

ne dut-il pas?	il n'entendit pas.
----------------	--------------------

ne dûmes - nous pas?	nous n'entendîmes pas
----------------------	-----------------------

czyż nie powinniśmy byli?	nieustyszeliśmy.
---------------------------	------------------

ne dûtes-vous pas?	vous n'entendîtes pas
--------------------	-----------------------

ne durent-ils pas?	ils n'entendirent pas.
--------------------	------------------------

Dokonany pewny tey formy formuie się od trybu bezokolicznego zamieniając (er) na (ai). Lecz w słowach które się kończą na (ger) zachowują (e), iako manger iść, je mangeai, ranger szykować, je rangeai, i t. d. Drugiey zamieniając (r) na (s) finir, je finis, Tey z imiestowu czasu przeszłego dodając (s). Czwartej z trybu bezoko: zamieniając (re) na (is) rendre, je rendis.

Dokonany poprzedni.

N'eus-je pas dû, czy nie powiniennem był?	Je n'eus pas entendu nie usłyszałem.
--	--------------------------------------

n'eus-tu pas dû?	tu n'eus pas entendu.
------------------	-----------------------

n'eut-il pas dû?	il n'eut pas entendu.
------------------	-----------------------

n'eûmes-nous pas, dû?	nous n'eûmes pas entendu.
-----------------------	---------------------------

neûtes-vous pas dû?	vous n'eûtes pas entendu.
---------------------	---------------------------

n'eurent-ils pas dû?	ils n'eurent pas entendu.
----------------------	---------------------------

Ten czas składa się we wszystkich słowach czynnych i nieosobistych, z czasu przeszłego prostego słowa avoir, i z imiestowu biernego tego słowa które chcemy czasować, a w słowach biernych, niejakich i zaimekowych ze słowa être, iakośmy już widzieli.

Parfait indéfini, ou composé.

J'ai aimé kochałem.	Ai-je fini czy skończyłem?
tu as aimé kochałeś.	as-tu fini czy skończyłeś?
il a aimé kochał.	a-t-il fini (t, ta?)
nous avons aimé.	a vons-nous fini (liśmy?)
vous avez aimé.	avez-vous fini (liście?)
ils, elles ont aimé (li, ty.)	ont-ils fini (li, ty?)

Ce tems est composé dans tous les verbes actifs et impersonnels, du tems présent de l'indicatif du verbe avoir; et dans les verbes neutres, passifs, et réciproques, du tems présent du verbe être, et du participe passif.

Plusque-parfait.

J'avais aimé ukochałem był.	Avais-je fini czyż skończyłem był?
tu avais aimé ukochałeś był	avait tu fini?
il avait aimé ukochał był.	avait-il fini?
nous avions aimé ukochali liśmy byli.	avions-nous fini?
vous aviez aimé.	aviez-vous fini?
ils avaient aimé.	avaient-ils fini?

Ce tems est composé dans tous les verbes actifs et impersonnels de l'imparfait du verbe avoir, et du participe passif, et dans tous les verbes neutres, réciproques, et passifs, du verbe être du même tems.

Futur simple.

J'aimerai będę kochał.	Finirai-je czy skończę?
tu aimeras będziesz kochał	finiras-tu czy skończysz?
il aimera będzie kochał.	finira-t-il czy skończy?
nous aimerons będziemy kochać.	finirons-nous czy skończymy?
vous aimerez będziecie kochać.	finirez-vous czy skończycie?
ils aimeront będą kochali.	finiront-ils czy skończą?

Przeszły złożony.

N'ai-je pas dû, czy nie powiniennem był?	Je n'ai pas entendu <i>nie</i> <i>słyszałem.</i>
n'as-tu pas dû?	tu n'as pas entendu.
n'a-t-il pas dû? (<i>l, ta</i>)	il, elle n'a pas entendu.
n'avons-nous pas dû?	nous n'avons pas entendu.
n'avez-vous pas dû?	vous n'avez pas entendu.
n'ont-ils pas dû (<i>ni, li, ty</i>)?	ils n'ont pas entendu.

Ten czas składa się we wszystkich słowach czynnych i nieosobistych, z czasu teraźniejszego trybu oznajmującego słowa avoir, a w słowach niejakich, biernych i zaimkowych ze słowa être czasu teraźniejszego, i z imiestowu biernego.

Za przeszły.

N'avais-je pas dû? czyż niepowiniennem był.	Je n'avais pas entendu, <i>nieśłyszałem był.</i>
n'avais-tu pas dû?	tu n'avais pas entendu.
n'avait-il pas dû?	il n'avait pas entendu.
n'avions-nous pas dû	nous n'avions pas entendu.
czyż nie powinniśmy byli?	<i>nieusłyszeliśmy byli.</i>
n'avez-vous pas dû?	vous n'avez pas entendu.
n'avaient-ils pas dû?	ils n'avaient pas entendu.

Ten czas składa się we wszystkich słowach czynnych i nieosobistych z czasu przeszłego niedokonanego słowa avoir, i z imiestowu biernego, a we wszystkich słowach niejakich, zaimkowych i biernych ze słowa être tegoż czasu.

Przyszły prosty.

Ne devrai-je pas czy nie będę powinien?	Je n'entendrai pas <i>ia nie</i> <i>usłyszę.</i>
ne devras-tu pas?	tu n'entendras pas.
ne devra-t-il pas?	il n'entendra pas.
ne devrons-nous pas?	nous n'entendrons pas.
ne devrez-vous pas?	vous n'entendrez pas.
ne devront-ils pas?	ils n'entendront pas.

Tryb rozkazujący.

nie ma iey osoby.

Dois bądź <i>powinnym.</i>	N'entends pas <i>nie słysz.</i>
qu'il doive <i>niech będzie</i>	qu' il n'entende pas <i>niech</i>
<i>powinnym.</i>	<i>nie słyszy.</i>
devons bądźmy <i>powinni.</i>	n'entendons pas.
devez bądźcie <i>powinni.</i>	n'entendez pas.
qu'ils doivent <i>niech będą</i>	qu'ils n'entendent pas
<i>powinni.</i>	<i>niech nie słyszą.</i>

Formuie się 2ga osoba trybu rozkazującego, z trybu znaymującego czasu terażnieyszego, zamilczaiąc tylko zaimek osobisty (je), Kocham, kachay, kończę, kończ, odbieram, odbierz, oddaie, odday. Trzecia osoba formuie się od trzeciej osoby liczby mnogiej tegoż samego czasu, odcinaiąc dwie litery ostatnie (nt), np. (oni kochaią, niech kocha, oni kończą, niech kończy, oni powinni, niech on będzie powinien, oni słyszą, niech słyszy). Wyiawszy dwa słowa posilkowe, i 4ry następujące, (czynić, wiedzieć, iść, modz) które maią 5cie osoby (czynią, widzą, idą, mogą), i nie formuią podług tey reguły powszechney trybu rozkazującego, gdyż maią, (niech robi, niech wie, niech idzie, niech może). Trzecia osoba słów nieosobistych iest też sama w trybie rozkazującym, np. (śnieży, grad pada, niech śnieży, niech grad pada) wyiawszy, (dyszcz pada, potrzeba, niech dyszcz pada, niech potrzeba).

Tryb życzący

czas terażnieyszy, lub przyszły.

Que je doive <i>żebym był</i>	Que je n'entende pas <i>że-</i>
<i>powinien.</i>	<i>bym nie słyszał.</i>
que tu doives.	que tu n'entendes pas.
qu'il doive.	qu'il n'entende pas.
que nous devions <i>żeby-</i>	que nous n'entendions pas
<i>śmy byli powinni.</i>	<i>żebyśmy nie słyszeli.</i>
que vous deviez.	que vous n'entendiez pas.
qu'ils doivent.	qu'ils n'entendent pas.

L' I m p é r a t i f,
point de première personne.

Aime <i>kochay.</i>	Finis <i>kończ.</i>
qu'il aime <i>niech kocha.</i>	qu'il finisse <i>niech kończy.</i>
aimons <i>kochaymy.</i>	finissons <i>kończmy.</i>
aimez <i>kochaycie.</i>	finissez <i>kończcie.</i>
qu'ils aiment <i>niech kochają.</i>	qu'ils finissent <i>niech kończą.</i>

On forme la seconde personne de l'impératif, du présent de l'indicatif, en supprimant seulement le pronom personnel (je). J'aime, aime, je finis, finis, je reçois, reçois, je rends, rends. La 3e personne se forme de la 5e personne du pluriel du même tems, en retranchant deux lettres finales (nt), (ils aime-nt, qu'il aime, ils finissent, qu'il finisse, ils doivent, qu'il doive, ils entendent, qu'il entende.) à l'exception de deux verbes auxiliaires, et quatre suivans; (faire, savoir, aller, pouvoir,) qui ont les troisièmes personnes (ils font, ils savent, ils vont, ils peuvent,) et ne forment pas d'après cette règle générale l'impératif, parcequ'ils ont, (qu'il fasse, qu'il sache, qu'il aille, qu'il puisse) La 5e personne des verbes impersonnels est la même dans l'impératif, (il neige, il grêle; qu'il neige, qu'il grêle,) à l'exception, (il peut, qu'il pleuve, il faut, qu'il faille.)

Conjonctif

présent, ou futur.

Que j'aime <i>żebym kochał.</i>	Que je finisse <i>żebym skończył.</i>
que tu aimes <i>żebyś kochał.</i>	que tu finisses <i>żebyś,</i>
qu'il aime <i>żeby kochał.</i>	qu'il finisse <i>żeby,</i>
que nous aimions <i>żebyśmy kochali.</i>	que nous finissions.
que vous aimiez <i>kochali.</i>	que vous finissiez.
qu'ils aiment <i>żeby kochali.</i>	qu'ils finissent.

Voyez la formation de la 3e personne de l'impératif avec les mêmes exceptions.

Imparfait.

Que j'aimasse *żem kochał.* | Que je finisse *żem kończył*

que tu aimasses <i>żeś kochał.</i>	que tu finisses <i>żeś kończył</i>
qu'il aimât <i>ze kochał.</i>	qu'il finit <i>ze kończył.</i>
que nous aimassions.	que nous finissions.
que vous aimassiez.	que vous finissiez.

qu'ils aimassent. | qu'ils finissent.

Ce tems se forme dans tous les verbes du tems défini simple de la seconde personne en ajoutant (se). Que. je donnasse, que je finisse &c.

Parfait composé.

Que j'aye aimé *niechbym ukochał.* | Que j'aye fini *niechbym ukończył.*

que tu ayes aimé.	que tu ayes fini.
qu'il ait aimé.	qu'il ait fini.
que nous ayons aimé.	que nous ayons fini.
quez vous ayez aimé.	que vous ayez fini.
qu'ils aient aimé.	qu'ils aient fini.

Ce tems est composé dans tous les verbes actifs et impersonnels, du tems présent du conjonctif du verbe avoir, et du participe passif des verbes que l'on veut conjuguer, et dans les verbes neutres qui signifient un mouvement, passifs, et réciproques du verbe être.

Plusque-parfait.

Que j'eusse aimé *niechbym był ukochał.* | Que j'eusse fini *niechbym był ukończył.*

que tu eusses aimé.	que tu eusses fini.
qu'il eût aimé.	qu'il eût fini.
que nous eussions aimé.	que nous eussions fini.
que vous eussiez aimé.	que vous eussiez fini.

qu'ils eussent aimé. | qu'ils eussent fini.

Patrz formacją 3ciey osoby trybu rozkazującego z tymiż samymi wyjątkami.

Niedokonany.

Que je dusse <i>żem był po-</i> <i>winien.</i>	Que je n'entendis pas <i>żebym nie usłyszał.</i>
que tu dusses.	que tu n'entendis pas.
qu'il dût.	qu'il n'entendît pas. (pas.
que nous dussions.	que nous n'entendissions
que vous dussiez.	que vous n'entendissiez pas.
qu'ils dussent.	qu'ils n'entendissent pas.

Ten czas formuje się we wszystkich słowach z czasu przeszłego dokonanego pewnego drugiey osoby liczby pojedynczey dodając (se).

Dokonany złożony.

Que j'aye dû <i>niechbym był</i> <i>powinien.</i>	Que je n'aye pas entendu <i>niechbym nie usłyszał.</i>
que tu ayes dû.	que tu n'ayes pas entendu
qu'il ait dû.	qu'il n'ait pas entendu.
que nous ayons dû.	que nous n'ayons pas.
que vous ayez dû.	que vous n'ayez pas.
qu'ils aient dû.	qu'ils n'aient pas entendu

Ten czas składa się we wszystkich słowach czynnych i nieosobistych z czasu teraźniejszego trybu łączącego słowa avoir, i z imiesłowu słów które chcemy czasować, a w niejakich znaczących poruszenie, biernych i zaimkowych ze słowa être.

Z a p r z e s z ł y.

Que j'eusse dû <i>niechbym</i> <i>był powinien.</i>	que je n'eusse pas entendu <i>niechbym był nieusłyszał.</i>
que tu eusses dû <i>niechbyś</i> <i>był powinien.</i>	que tu n'eusses pas enten- du.
qu'il eût dû.	qu'il n'eût pas entendu.
que nous eussions dû.	que nous n'eussions pas.
que vous eussiez dû <i>niech-</i> <i>byście byli powinni.</i>	que vous n'eussiez pas en- tendu.
qu'ils eussent dû.	qu'ils n'eussent pas.

Ce tems se compose de l'imparfait du conjonctif du verbe avoir, ou de celui du verbe être.

Futur composé.

+	Quand j'aurai aimé kie- dy ukocham.		Quand j'aurai fini kiedy ukończę.
—	tu auras aimé ukochasz	—	fini kiedy ukończysz.
—	il aura aimé ukocha.	—	fini kiedy ukończy.
—	nous aurons aimé.	—	fini kiedy ukończymy
—	vous aurez aimé.	—	fini kiedy ukończycie.
—	ils auront aimé.	—	fini kiedy ukończą.

Ce tems est toujours composé du futur simple du verbe avoir, ou de celui d'être, et du participe passif.

L'infinitif

présent.

Aimer kochać. | Finir kończyć.

Participe passif.

Aimé (ée) ukochany, (na.) | Fini, (e) ukończony, (na.)

L'infinitif et le participe passé, sont les tems primitifs, qui servent à former les autres tems, comme nous l'avons vu.

Participe présent.

Aimant kochający, (ca.) | Finissant kończący, (ca.)

*Le participe se forme dans tous les verbes du présent de l'indicatif, de la 1e personne du pluriel en changeant (ons,) en (ant), comme puniss-*ons*, punissant, devons, devant, &c. excepté, savons, sachant, haïssons, haïssant.*

Parfait.

Avoir aimé ukochać było. | Avoir fini ukończyć było.

Ce tems est composé de l'infinitif présent du verbe avoir, et du participe passif, dans les verbes actifs et impersonnels, et dans les autres verbes, du verbe être, du présent de l'infinitif.

Ten czas składa się z czasu niedokonanego trybu łączącego słowa *avoir*, lub też *être*.

Przyszły złożony.

Quand j'aurai dû <i>kiedy</i> <i>będę powinien.</i>	Quand je n'aurai pas en- tendu <i>kiedy nie usłyszę.</i>
— tu auras dû.	— tu n'auras pas entendu.
— il aura dû.	— il n'aura pas entendu.
— nous aurons dû.	— nous n'aurons pas en-
— vous aurez dû.	— vous n'aurez pas (tendu.
— ils auront dû.	— ils n'auront pas entendu

Sklada się z przyszłego prostego czasu słowa *avoir*, lub *être*, i z imiesłowu biernego.

Tryb bezokoliczny.

czas terażniejszy.

Devoir *bydź* *powinnym.* | Ne pas entendre *nieusłuchać.*
Imiesłów bierny.

Dû, dûe, *powinny, (na).* | Ne pas entendu, (e), *nieusłyszany, (na).*

Tryb bezokoliczny i imiesłów czasu przeszłego są czasy pierwotne, i służą do formowania innych czasów iakośmy to widzieli.

Imiesłów terażniejszy.

Devant *będący* *powinien.* | N'entendant pas, *nieusłyszający, (ca).*

Ten imiesłów formuje się we wszystkich słowach z czasu terażn: trybu oznajm: *tey* osoby liczby mnogiej zamieniając (ons) na ant), iakoto: *karzemy, karzący, powinniśmy, powinny będący, i t. d. wyiąwszy, savons, sachant, umięący, haissions nienawidziemy, haissant nawidzający.*

Przeszły.

Avoir dû *bydź* *było* *powinnym.* | N'avoir pas entendu *nieusłyszeć* *było.*

Ten czas składa się z trybu bezokolicznego słowa *avoir* i imiesłowu biernego, w słowach czynnych i nieosobistych, a w innych słowach ze słowa *être*.

Gérondif passé.

Ayant aimé *ukochawszy*. | Ayant fini *ukończywszy*.

D'aimer *kochania*.

De finir *kończenia*.

à aimer *kochaniu*.

à finir *kończeniu*.

pour aimer *dla kochania*,
żeby kochać.

pour finir *dla kończenia*,
żeby kończyć.

en aimant *kochając*.

en finissant *kończąc*.

REMARQUE. Nous avons observé que pour faire une demande, il suffit de mettre le pronom après le verbe, mais l'usage ne permet pas dans quelques verbes, où la prononciation serait désagréable comme, *entends-je? comprends-je? defends-je?* Il faut donc se servir de cette expression *est-ce que?* Ex. *est-ce que j'entends? est-ce que je comprends? est-ce que je rends?* On peut se servir très-bien de la même expression partout ailleurs, comme: *est-ce que vous avez eu? est-ce qu'il a fini? est-ce que nous avons appris notre leçon? est-ce qu'il vous a rendu? est-ce que nous pouvons être insensibles à tous les bienfaits de Dieu? est-ce que l'homme est malheureux d'avoir tous les jours à satisfaire aux mêmes besoins?* Le même usage desire d'accentuer l' *e muet*, de la première personne du tems présent de l'indicatif, comme: *aimé-je toujours la vérité? pensé-je* quelquefois à mon immortalité? On ajoute encore *unt*, pour la même raison à la 3e personne, entre les deux traits d'union, là où il n'y en a pas comme: La vie du Sauveur *a-t-elle été* un sujet de scandale à plusieurs? *pense-t-il* quelquefois à moi? *donne-t-il* de bons exemples? *a-t-il joué* un tour à lui? La première personne de l'impératif de la 1e conjugaison prend une *s*, avant *en*, et *y*; Ex. *donnes-en* à ton frère. *Portes-y* tes livres: *vas-y*.

Imiesłów osobliwy przeszły.

Ayant dû bywszy powin-	N'ayant pas entendu nie
nym.	usłyszawszy.
de devoir bycia powin-	de ne pas entendre nie-
nym.	sluchania.
à devoir byciu —	à ne pas entendre —
pour devoir dla —	pour ne pas entendre —
en devant będąc —	en n'entendant pas —

UWAGA. Uważaliśmy że aby zrobić zapytanie, dosyć jest położyć zaimek po słowie, lecz zwyczaj nie pozwala w niektórych słowach, gdzie wymawianie byłoby nieprzyjemne, iakoto: czy słyszę? czy rozumiem? czy bronię? Potrzeba więc użyć tego wyrażenia czy, (*jest że to*), czy słyszę? czy rozumiem? czy oddaie? Można używać bardzo dobrze tegoż samego wyrażenia wszędzie indziej, iakoto: czy WPan miałeś? czy on skończył? czy nauczyliśmy się naszego zadania? czy on WPanu oddał? czy możemy bydz nieczułemi na wszystkie dobrodzieystwa Boskie? czyż człowiek jest nieszczęśliwym że musi codzien zaspakaiać też same potrzeby? Tenże sam zwyczaj żąda kłaść znamie prawe nad e niemém, pierwszej osoby czasu teraz: trybu oznajmującego, iakoto: czy kocham zawsze prawdę? czy myślę kiedy o moiej nieśmiertelności? Dodaie się ieszcze t, dla teyże samey przyczyny do 3ey osoby, między dwóma łącznikami, tam gdzie go nie ma, iakoto: Czyż życie Zbawiciela powodem było do zgorzenia dla wielu? czy myśli on kiedy o mnie? czy daie dobre przykłady? czyż wyrządził mu figla? Pierwsza osoba trybu rozkazującego 1szej formy bierze s, przed en, i y, np. Day z tego twemu bratu. Zanieś tam tve xiążki: poydz tam.

ARTICLE III.

Des verbes impersonnels.

D. Combien y a-t-il de sortes de verbes impersonnels?

R. Il y en a de deux sortes; les uns qui sont impersonnels de leur nature, comme: *il importe, il fait chaud, il fait froid, il fait beau, il faut, il éclaire, il tonne.* Les autres sont formés des verbes actifs, passifs, réciproques et neutres, en ajoutant cette particule (on), (que l'on appelle pronom générale), à la troisième personne du singulier. comme: *on dîne, on se promène, on s'habille, on aime, on croit, on reçoit.* Ex. *On me trouve à toute heure de la journée. Peut-on aspirer à un tel bonheur? On ne réussit guères en s'appliquant à plusieurs sciences à-la-fois. On se réunit contre l'ennemi commun. On est heureux quand on est en bonne santé.*

D. Conjuguez les verbes impersonnels de toutes les quatre conjugaisons à-la-fois?

Indicatif, présent.

1° Il gele, 2° il faut, 3° il suffit. 1° On sonne, 2° on punit, 3° on reçoit, 4° on comprend.

L'imparfait.

Il gelait, il faillait, il suffisait; on sonnait, on punissait, on recevait, on comprenait.

Parfait défini.

Il gela, il fallut, il suffit; on sonna, on punit, on reçut, on comprit.

Parfait composé.

A-t-il gelé? a-t-il fallu? a-t-il suffi? a-t-on

ARTYKUŁ III.

O słowach nieosobistych.

P. Ile iest gatunkow słów nieosobistych?

O. Dwa: iedne słowa są nieosobiste ze swoiey natury, iakoto: *zależy, ciepło iest, iest zimno, iest pogoda, potrzeba, błyska, grzmi.* Drugie są zrobione ze słów czynnych, biernych, zaimkowych i nieiakich, dodając tę partykułkę (*on*), (którą nazywają zaimkiem powszechnym), *do 3ey osoby liczby pojedynczey, iakoto: iedzą obiad, przechadzaia się, ubieraią się, kocha się, mniemaią, odbieraią.* np. *Znayduią mię w kaźdey godzinie dzienney. Czy można wzdychać do takiego szczęścia? Nieudaie się nam zgoła przykładaiąc się do wielu umiętności razem. Łączą się przeciw nieprzyjacielowi wspólne-mu. Szczęśliwi iesteśmy kiedy w dobrym zdrowiu.*

P. Odmienaiy słowa nieosobiste wszystkich 4ch form razem.

Tryb oznaymuiący.

czas terażnieyszy.

Marznie, potrzeba, wystarcza. Dzwonia, karzą, odbieraią, rozumieią.

Niedokonany.

Marzło, potrzeba było, wystarczało; dzwoni-no, karano, odbierano, lub odbierali, rozumia-no.

Dokonany.

Marzło, potrzeba było, wystarczyło; dzwonili, ukarano, odebrano, zrozumiano, lub zrozumieli.

Dokonany złożony.

Czy marzło? czy potrzeba było? czy wystar-

sonné? a-t-on puni? a-t-on reçu? a-t-on compris?

Plusque-parfait.

Il n'avait pas gelé, il n'avait pas fallu, il n'avait pas suffi; on n'avait pas sonné, on n'avait pas puni, on n'avait pas reçu, on n'avait pas compris.

Futur simple.

Ne gèlera-t-il pas? ne faudra-t-il pas? ne suffira-t-il pas? ne sonnera-t-on pas? ne punira-t-on pas? ne recevra-t-on pas? ne comprendra-t-on pas?

Conditionnel présent.

Ne gèlerait-il pas? ne faudrait-il pas? ne suffirait-il pas? ne sonnerait-on pas? ne punirait-on pas? ne recevrait-on pas? ne comprendrait-on pas?

Conditionnel passé.

Il aurait gelé, il aurait fallu, il aurait suffi; on aurait sonné, on aurait puni, on aurait reçu, on aurait compris.

Impératif.

Qu'il gele, qu'il faille, qu'il suffise; qu'on sonne, qu'on punisse, qu'on reçoive, qu'on comprenne.

Conjonctif
présent.

Qu'il ne gele pas, qu'il ne faille pas, qu'il ne suffise pas; qu'on ne sonne pas, qu'on ne punisse pas, qu'on ne reçoive pas, qu'on ne comprenne pas.

Imparfait.

Qu'il gelât, qu'il fallût, qu'il suffît; qu'on sonnât, qu'on punît, qu'on reçût, qu'on comprît.

Parfait.

Qu'il ait gelé, qu'il ait fallu, qu'il ait suffi;

czyło? czy dzwoniło? czy ukarano? czy odebrano? czy rozumiano?

Zaprzeszy.

Nie marzło było, nie potrzeba było, nie wystarczyło było; nie było dzwoniło, nie było ukarano, nie byli odebrali, nie byli rozumieeli.

Przyszły prosty.

Czyż nie będzie marzło? czyż nie będzie potrzeba? czy niewystarczy? czy nie będą dzwonić? czy nie ukarzą? czy nie odbiorą? czy nie zrozumieią?

Warunkowy terażniejszy.

Czy nie marzłoby? czy nie byłoby potrzeba? czy nie wystarczyłoby? czy nie dzwoniłoby? czy nie ukaraliby? czy nie odebraliby? czy nie zrozumieliby?

Warunkowy przeszły.

Marzłoby było, potrzebaby było, wystarczyłoby było; dzwoniłoby byli, ukaraliby byli, odebraliby byli, zrozumieliby byli,

Tryb rozkazujący.

Niech marznie, niech potrzeba, niech wystarczy; niech dzwonią, niech karzą, niech odbierają, niech rozumieją.

Tryb łączący.

czas terażniejszy.

Żeby nie marzło, żeby nie potrzeba było, żeby nie wystarczyło; żeby nie dzwoniło, żeby nie karano, żeby nie odbierano, żeby nie rozumiano.

Niedokonany.

Żeby marzło, żeby potrzeba było, żeby wystarczyło; żeby dzwoniło, żeby karano, żeby odbierano, żeby rozumiano.

Dokonany.

Niechby marzło, niechby było potrzeba, niechby

qu'on ait sonné, qu'on ait puni, qu'on ait reçu,
qu'on ait compris.

Plusque-parfait.

Qu'il n'eut pas gelé, qu'il n'eut pas fallu, qu'il n'eut pas suffi; qu'on n'eut pas sonné, qu'on n'eût pas fini, qu'on n'eut pas reçu, qu'on n'eut pas compris.

Futur composé.

Quand il aura gelé, quand il aura fallu, quand il aura suffi; quand on aura sonné, quand on aura puni, quand on aura reçu, quand on aura compris.

Infinitif, présent.

Geler, falloir, suffire.

Indicatif, présent.

1° Il y a, 2° il est, 3° c'est, 4° il fait, 5° il vaut mieux.

Imparfait.

Il y avait, il était, c'était, il faisait, il valait mieux.

Ainsi par tous les tems desuite.

1e REMARQUE. *Il y a*, s'emploie 1° pour marquer l'existence de quelque chose, comme: y a-t-il du feu, y aura-t-il du monde? Il y aura des fruits cette année, etc.

2° Pour marquer l'étendue du tems écoulé, Ex. Combien y a-t-il de tems? Il y a un mois. Il y avait un an.

3° Pour marquer la distance, Il y a trois lieues d'ici à Troki. Combien y a-t-il d'ici de lieues à Grodna? il y a vingt lieues.

2e REMARQUE. *Il y a*, sert et pour le pluriel. Il y a des gens, des moments. etc.

Il est, s'emploie 1° avant l'adjectif sans le sub-

wystarczyło; niechby dzwonięno, niechby ukarali,
niechby odebrali, niechby zrozumieli.

Zaprzeszły.

Niechby nie było marzło, niechby nie było potrze-
ba, niechby nie wystarczyło było; niechby nie byli
dzwonili, niechby nie byli skończyli, niechby nie
byli odebrali, niechby nie byli zrozumieli.

Czas przyszły złożony.

Kiedy będzie marzło, kiedy będzie potrzeba, kie-
dy wystarczy; kiedy będą dzwonić, kiedy ukarzą,
kiedy odbiorą, kiedy zrozumieją.

Tryb bezokoliczny.

Marznąć, musieć, wystarczyć.

Tryb oznajmujący.

czas terażniejszy.

1° Jest, 2° iest, 3° iest, 4° iest, 5° iest.

Niedokonany.

Było — — — było.

I tak wciąż przez wszystkie czasy.

1sza UWAGA. *Il y a, iest*, używa się: 1° dla ozna-
czenia bytności jakiej rzeczy, jakoto: czy iest o-
gień? czy będą goście? Będą owoce tego roku, i t. d.

2° Dla oznaczenia długości czasu: upłynionego,
np. Jak dawno iest? Jest miesiąc. Był rok, i t. d.

3° Dla oznaczenia pewney odległości. Jest ztąd
3 mile do Trok. Wiele ztąd, mil do Grodna? iest
20 mil.

2ga UWAGA. *Il y a*, służy i na liczbę mnogą:
Są ludzie, momenta, i t. d.

Il est, iest, używa się przed przymiotnikiem bez

stantif. Il est vrai. Il est juste, il est facile. etc.

2° Avant l'adverbe de tems, il est de bonne heure, il est tard. etc.

3° Avant les substantifs qui marquent le tems présent. Il est tems, il est midi, il est une heure, il est qu tre heures. etc.

C'est, s'emploie, lorsqu'on dit en polonais (*iest, sq. to iest, to sq.*) *C'est* la verité, c'est mon frère, ce sont des Français. Ce sont vos gants. Sont-ce là vos plumes? Sont-ce là mes amis?

Il fait, ne s'emploie qu'en parlant du tems qu'il fait. Il fait chaud, il fait beau tems, il fait froid, il fait du vent, il fait mauvais tems, il fait cher vivre, il fait jour. Il fait clair de lune, il fait bien marcher, il fait sec, crotté, de la boue, il fait sombre. etc.

Il vaut mieux. Il ne vaut pas la peine. Il vaut mieux remettre cela pour demain.

J'aime mieux ne pas jouer. J'aime mieux être assés, que de me promener toujours.

Exemples. *Il s'agit* d'une affaire importante. *Il y va* de ma gloire. *Il arrive* souvent qu'on prend le mensonge pour la verité. *Il y a* peu de gens qui étudient leur langue. *Il y a* tout à craindre. *Il y aura* aujourd'hui un bal. *Il est* nécessaire, *il est utile*, *il est juste* de rapporter toutes ses actions à Dieu. *Il est rare*. *Il y aura* du monde chez nous. *Il y aura* un concert demain, y serez vous? *Y a-t-il* quelqu'un à la maison? *Il n'y a* rien de si certain que l'heure de la mort. *Il éclaire* avant que de tonner. *Il m'ennuie* d'entendre. Si deux choses sont égales à une troisième, *il s'ensuit* qu'elles sont égales entre elles. *Il importe* de savoir cela. *Il paraît* quelquefois que les animaux agissent par connaissance. *Il peut se*

rzeczownika, *jest* prawda, *jest* sprawiedliwie, *jest* łaćno, i t. d.

2° Przed przysłówkiem czasu, *jest* wćześnie, *jest* późno, i t. d.

3° Przed rzeczownikami które oznaczają czas terażniejszy. *Jest* czas, *jest* południe, *jest* godzina, *jest* czwarta, i t. d.

C'est, iest, używa się kiedy się mówi po polsku (*jest, są, to iest, to są*). To *iest* prawda, to mój brat, to *są* Francuzi. To *są* WPana rękawiczki. Czyż to *są* wasze pióra? Czyż to *są* moi przyjaciele.

Il fait, iest, nie używa się tylko mówiąc o pogodzie. *Jest* ciepło, *jest* pogoda, *jest* zimno, *jest* wiatr, *jest* niepogoda, *jest* drogo żyć, *jest* dzień. *Xiężyc* świeci, *jest* dobrze chodzić, *jest* sucho, mokro, błoto, *jest* ciemno, i t. d.

Lepiej iest. Niewarto starania. *Lepiej iest* odłożyć to na jutro. *Wolę* nie grać. *Wolę* siedzieć, niżeli się przechadzać zawsze.

Przykłady. *Idzie* o rzecz ważną. *Idzie* o moją chwałę. *Zdarza się* często że biorą kłamstwo za prawdę. *Jest* mało ludzi którzy uczą się swego języka. *Wszystkiego trzeba się* lękać. *Będzie* dziś bal. *Jest* rzeczą potrzebną, użyteczną, *jest* rzeczą sprawiedliwą odnosić wszystkie swe czynności do Boga. *Jest* rzeczą rzadką. *Będą* goście u nas. *Będzie* koncert intro, czy *będziesz* na nim? *Czy iest* kto w domu? *Nie masz* nic tak pewnego jako godzina śmierci. *Błyska* pierwiej nim zagrzmi. *Przykrzy mi się* słuchać. *Jeśli* dwie rzeczy są równe trzeciej, *zatem* są równe między sobą. *Zależy*, ważną rzeczą *iest* wiedzieć to. *Zdać się* niekiedy że zwierzęta czynią z poznaniem. *Może* być że zmysły nas oszukują. *Podoba się*

faire que les sens nous trompent. *Il plaît* quelquefois à Dieu de nous éprouver. *Il semble* que la terre soit immobile. *Il ne tient* qu' à moi que vous soyez content. *Il vaut* mieux obéir à Dieu qu' aux hommes. *Il court* un bruit. *Il revient* tant. *Il reste* à savoir. *Il est notoire*, il est connu. *Il en est de même*. *Il y a* lieu de croire, *il n' y a* pas apparence. *Il est du devoir*. *Il est étrange*, étonnant. *Il est des moments*, des tems. *Il s'en va* midi. *Il en est peu* qui. *C' en est fait*, *c' est fait* de moi, de toi, de lui etc. *C' en est trop*. Il est midi passé. *Il est une*, quatre, cinq, six, sept heures. etc.

REMARQUE. Les verbes français avec le pronom général (on,) *on pense*, *on donne*, *on écrit*, expriment en polonais la 1e, ou la 3e personne du pluriel.

ARTICLE IV.

Des verbes irréguliers, et défectueux.

Nous ne conjugairons que les tems primitifs, qui peuvent avoir quelques difficultés, parce que les autres tems se composent, ou se forment de ceux-ci.

Verbes de la 1e conjugaison.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicat: présent.</i>	<i>Part: passé.</i>	<i>Parfait défini.</i>	<i>Futur simple.</i>
Aller, <i>isc.</i>	Je vais, ou je vas, tu vas, il va, nous allons, vous allez, elles, ils vont.	je suis allé.	j'allai, (se)	j'irai.
S'en aller, <i>odeysc.</i>	Je m'en vais, tu t'en vas, ils s'en va, nous nous en allons, vous vous en allez, ils s'en vont.	en allé	je m'en allai, (se)	je m'en irai.

niekiedy Bogu nas doświadczyć. Zdaie się że zię-
mia iest nieporuszoną. Zależy tylko ode mnie że-
byś był kontent. Lepiey iest bydź posłusznym Bo-
gu iak ludziom. Biega pogłoska. Należy tyle. Zo-
staie do wiedzenia. Jest wiadomo—. Jest to samo. Je t
racya wierzyć, nie ma podobieństwa. Jest powinno-
ścią. Dziwno iest—. Są momenta, czasy. Dwuna-
sta uderzy. Mało iest którzy. Stało się, to po mnie,
to po tobie, to po nim i t. d. Nadto tego. Już po
dwuna-tey. Jest pierwsza, czwarta, piąta, szó-
sta, siódma godzina i t. d.

UWAGA. Słowa francuzkie z zaimkiem powsze-
chnym (on), myślą, daią, piszą, odpowiadają po
polsku 5ey, lub 1ey osobie liczby mnogiey.

ARTYKUŁ IV.

O słowach nieregularnych i złamnych.

Będziemy tylko odmieniać czasy pierwotne, któ-
re mogą mieć iakie trudności, ponieważ inne cza-
sy składają się, lub też formują się od tych.

Słowa 1go czasowania.

Tryb be- zokoliczny	Tryb oznaym: czas terażn:	Imieśl: bierny	Przeszł: dokon:	przysz: prosty.
Envoyer, posyłać.	regulier.	— —	— — —	j' en- verrai.
Puer, śmierdzieć.	je pus, tu pus, il pue, nous puons vous puez, ils puent.	regu- lier.	— — —	— — —

Verbes de la 2e conjugaison.

Sortir, wychodzić	je sors, s, t, nous sortons, ez ils sortent. Que je sorte.	sorti.	je sortis, (se) que je sor- tisse	je sor- tirai.
----------------------	---	--------	--	-------------------

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
Partir, <i>ie-chać.</i>	Je pars, s, t, nous partons, ez, ils partent.	parti.	je partis. (se)	je partirai
Mentir, <i>ktamać.</i>	Je ments, s, t, nous mentons, ez, ils mentent.	j' ai menti, ect.	je mentis (se)	je mentirai.
Couvrir, <i>nakryć.</i>	Je couvre, s, e, nous couvrons, ez, ils couvrent.	couvert.	je couvris (se)	je couvrirai.
Ouvrir, <i>otwierać.</i>				
Offrir, <i>ofiarować</i>	<i>Ces trois verbes se conjuguent comme couvrir.</i>			
Souffrir, <i>cierpieć.</i>				
Bouillir, <i>wrzeć.</i>	je bous, tu bous, il bout, nous bouillons, vous bouilliez, ils bouillent.	bouilli	je bouillis (se).	je bouillirai.
Courir, <i>biegać.</i>	je cours, s, t, nous courons, vous courez, ils courent. <i>Que je coure.</i>	couru.	je cours (se)	je courrai.
Cueillir, <i>zbierać.</i>	je cueille, s, e, nous cueillons, ez, ils cueillent.	j' ai cueilli	je cueillis (se)	cueillirai.
Faillir, <i>musieć.</i>	Je faux, tu faux, il faut, nous faillons, ez, ils faillent.	failli.	je faillis, <i>que je faillisse.</i>	je faudrai.
Fuir, <i>uciekać.</i>	je fuis, s, t, nous fuyons, ez ils fuient.	fui.	je fuis, (se)	je fuirai.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
<i>Hair nie- nawidzić.</i>	Je hais, s, t, nous haïssons, ez, ils haïssent.	haï.	Je haïs, (se)	je haï- rai.
<i>Monrir, umierać.</i>	Je meurs, s, t, nous mourons, ez, ils meurent <i>Que je meure.</i>	je suis mort.	Je mou- rus. (se)	je mour- rai.
<i>Ouir sły- szec.</i>	— — —		<i>j'ai oui dire.</i>	
<i>Qu-rir, szukać, iść po co.</i>	— — —		<i>aller querir quelqu'un.</i>	
<i>Acquerir, nabywać. et ses com- posé.</i>	J'acquier, s, t, nous acquérons, vous, ez, ils ac- quièrent.	acqui,	j'acquis, que j' (se)	j' ac- querrai
<i>Jaillir, wytryskać</i>	Il jaillit. J'assaille, s, e,	jailli,	il jaillit,	il jail- lira.
<i>Assaillir, napaść.</i>	assaillons, ez, ils assaillent.	as- sailli.	j' assail- lis.	j' assail- lirai.
<i>Tressaillir, podskoczyć</i>	Je tressaille, s, e, nous tressail- lons, ez, ils tress- saillent.	tres- sailli.	je tres- saillis. (se)	je tres- saillirai
<i>Tenir, trzymać.</i>	Je tiens, s, t, nous tenons, ez, ils tiennent. <i>Que je tienne.</i>	tenu.	Je tins, s, t, nous tinmes, vous tintes, ils tinrent.	je tien- drai.
<i>Dormir, spać.</i>	Je dors, s, t, nous dormons, ez, ils dorment.	dormi	je dor- mis. (se)	je dor- mirai.
<i>Venir, przyść. Se souve- nir pamie- tać.</i>	Je viens, s, t, nous venons, ez ils viennent. <i>comme venir,</i>	venu.	Je vins, tu vins, t, nous vinmes, vous vintes, ils vinrent.	je vien- drai.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
Vêtir, <i>odziewać.</i>	je vêts, s, t, nous vêtons, ez ils vêtent.	vêtu,	je vêtis, (se)	je vêtirai.

Verbes irréguliers et défectueux de la 3e conjugaison.

Boire, <i>pić.</i>	Je bois, s, t, nous buvons, ez, ils boivent.	bu,	je bus, (se)	je boirai.
Choir <i>upaść.</i>	— — —	chu,	— —	—
Déchoir <i>wypaść.</i>	Je déchois, s, t, nous déchoyons, ez, ils déchoient.	déchu,	je déchus	je décherrai:
Echoir, <i>osiść.</i>	Il échoit qu'il échée.	échu.	j'échus, (se)	j'écherrai.
Mouvoir, <i>poruszyć.</i>	Je meus, s, t, nous mouvons ez, ils meuvent.	mu,	je mus, (se)	je mouvrai.
Pleuvoir, <i>dyszcz pada.</i>	Il pleut qu'il pleuve.	plu,	il plut,	il pleuvra.
Pouvoir, <i>modź.</i>	Je puis, ou je peux, x, t, nous pouvons, ez, ils peuvent.	pu.	je pus, (se)	je pourrai.
Savoir, <i>umieć, wiedzieć.</i>	Je sais, s, t, nous savons, ez, ils savent.	su.	je sus, (se)	je saurrai.
Croire, <i>wierzyć.</i>	Je crois, s, t, nous croyons, ez, ils croient.	cru.	je crus, (se)	je croirai.
Seoir, <i>przystoić.</i>	Il sied, ils sièent, qu'il siée, qu'ils sièent.	—	— —	il siéra.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
<i>S'asseoir, usięść.</i>	Je m'assieds tu t'assieds, il s'assied, nous nous asseyons, ez, ils s'asseient.	assis.	je m'assis, (se)	je m'asseierai.
<i>Surseoir, poprzestać, odkładać.</i>	Je sursois, s, t, nous sursoyons ez, ils sursoient.	sursis.	je sursis, (se)	je surseoirai.
<i>Valoir, ważyć.</i>	Je vau ^x , x, t, nous valons, ez ils valent.	valu.	je valus, (se)	je vaudrai.
<i>Voir, widzieć.</i>	Je vois, s, t, nous voyons, ez, ils voient.	vu.	je vis, (se)	je verrai.
<i>Vouloir, chcieć.</i>	Je veu ^x , x, t, nous voulons, ez, ils veulent.	voulu	je voulus (se)	je voudrai.
<i>Pouvoir, opatrzyć.</i>	Je pourvois, s, t, nous pourvoyons, ez, ils pourvoient.	pourvu.	je pourvus,	je pourvoirai.
<i>Croître, rość.</i>	Je crois, s, t, nous croissons, sez, ils croissent. <i>que je croisse.</i>	crû.	je crûs, (se)	je croîtrai.

Verbes de la 4e conjugaison.

<i>Absoudre, rozgrzeszyć.</i>	J'absous, s, t, nous absolvons, ez, ils absolvent.	absous	— —	j'absoudrai.
<i>Astreindre, ścisnąć, obowiązać</i>	J'astreins, s, t, nous astreignons, ez, ils astreignent.	astreint.	j'astreignis.	j'astreindrai.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
Braire, <i>beczeć.</i>	Il brait ils braient.	—	— —	il braira.
Battre, <i>bić.</i>	Je bats, s, t, nous battons, ez ils battent.	battu,	battis,	je battrai.
Bruire. <i>szelest czynić.</i>	— —	<i>il n'a que l'infinitif et le part: bruyant.</i>		
Ceindre. <i>opasać.</i>	Je ceins, s, t, nous ceignons, ez, ils ceignent.	ceint,	je ceignis (se)	je ceindrai.
Circonci- re, <i>obrze- zać.</i>	Je circoncis, s, t, nous circonçons, ez, ils circoncisent.	circon- cis.	je cir- consis, (se)	je circonci- rai.
Cloirre, <i>ogradzać.</i>	Je clos, s, il clôt.	clos.	— —	je clorrai.
Conclure, <i>wnieść.</i>	Je conclus, s, t, nous concluons, ez, ils concluent.	conclu	je con- clus, (se)	je conclurai.
Conduire, <i>prowadzić.</i>	Je conduis, s, t, nous conduisons, ez, ils conduisent.	con- duit.	je con- duisis, (se)	je conduirai.
Confire, <i>smazyć.</i>	Je confis s, t, nous confisons, ez, ils confisent.	confit,	je confis, (se)	je confirai.
Connaître <i>znać.</i>	Je connais, s, t, nous connaissons, ez, ils connaissent.	connu.	je con- nus, (se)	je connaî- trai.
Construire <i>budować.</i>	Je construis, s, t, nous construisons, sez, ils construisent.	con- struit.	je con- struisis, (se)	je construirai.

<i>Indicatif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
Contredire, <i>sprzeczać się.</i>	Je contredis, s, t, nous contredisons, sez, ils contredisent.	contredit,	je contredis, (se)	je contredirai
Coudre, <i>szyc</i>	Je couds, s, d, nous cousons, sez, ils cousent.	cousu	je cousis (se)	je coudrai.
Craindre, <i>obawiać się</i>	Je crains, s, t, nous craignons, ez, il craignet.	craint	je craignis, (se)	je craindrai.
Cuire, <i>warzyć.</i>	Je cuis, s, t, nous cuisons, ez, ils cuisent.	cuit,	je cuisis, (se)	je cuirai
Dédire, <i>przegadywać.</i>	<i>se conjugue comme contredire.</i>			
Détruire, <i>zniszczyć.</i>	<i>se conjugue comme cuire.</i>			
Dire, <i>powiedzieć</i>	Je dis, s, t, nous disons, vous dites, ils disent.	dit,	je dis, (se)	je dirai.
Dissoudre <i>rozpuścić.</i>	<i>se conjugue comme absoudre.</i>			
Ecrire, <i>pisać.</i>	J'écris, s, t, nous écrivons, ez, ils écrivent.	écrit,	j'écrivis, (se)	j'écrirai
Empreindre, <i>wycisnąć</i>	J'empreins, tu s, t, nous empreignons, ez, ils empreignent	em- preint	j'empreignis, (se)	j'empreindrai.
Empreindre, <i>prze- stąpić.</i>	<i>se conjuguent comme empreindre.</i>			
Empreindre, <i>wycisnąć.</i>	<i>se conjuguent comme empreindre.</i>			

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif,</i> <i>présent.</i>	<i>Parti.</i> <i>passif.</i>	<i>Parfait</i> <i>simple.</i>	<i>Futur</i> <i>simple.</i>
S'enquerir, <i>wypytywać się.</i>	<i>se conjugue comme acquérir.</i>			
Exclure, <i>wyłączyć.</i>	<i>se conjugue comme conclure.</i>			
Faire, <i>czynić.</i>	Je fais, s, t, nous faisons vous faites, ils font.	fait,	je fis, (se)	je ferai.
Feindre, <i>zmyślać.</i>	Je feins, tu feins t, nous feignons ez, ils feignent.	feint,	je feignis (se)	je feindrai.
Frيره, <i>smazyć.</i>	Je fris, s, t, nous frisons, ez, ils frisent.	frit,	— —	je frirai
Introduire <i>wprowadzić.</i>	<i>se conjuguent comme cuire.</i>			
Instruire <i>nauczyć.</i>				
Induire, <i>uwieść.</i>				
Joindre, <i>złączyć.</i>	Je joins, s, t, nous joignons, ez, ils joignent.	joint,	je joignis (se)	je joindrai.
Lire, <i>czytać.</i>	Je lis, s, t, nous lisons, ez, ils lisent.	lu,	je lus, (se)	je lirai.
Luire, <i>świecić.</i>	Je luis, s, t, nous luisons, ez, ils luisent.	lui,	— —	je luirai
Maudire, <i>złorzeczyć</i>	Je maudis, s, t, nous maudisons vous maudissez, ils maudisent.	maudit,	je maudis, (se)	je maudirai.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
<i>Mettre, kłaść.</i>	je mets, s, t, nous mettons, ez, ils mettent.	mis,	je mis, (se)	je met-trai.
<i>Moudre, mleć.</i>	je mouds, s, d, nous moulons, ez, ils moulent.	moulu	je mou-lus, (se)	je mou-drai.
<i>Naître, rodzić się.</i>	je nais, s, t, nous naissons, ez, ils naissent.	se suis né,	je naquis (se)	je nai-trai.
<i>Nuire, szkodzić.</i>	<i>se conjugue comme luire.</i>			
<i>Oindre, szmarować.</i>	j'oins, s, t, nous oignons, ez, ils oignent.	oint,	j'oignis, (se)	j' oin-drai.
<i>Pâître, paść.</i>	je pais, s, t, nous paissons, ez, ils paissent.	pu —	— — —	je pai-trai.
<i>Paraître, pokazać się.</i>	je parais, s, t, nous paraissions, ez, ils paraissent.	paru,	je parus, (se)	je paraî-trai.
<i>Peindre, malować.</i>	je peins, s, t, nous peignons, ez, ils peignent.	peint,	je pei-gnis (se)	je pein-drai.
<i>Plaindre, żałować.</i>	je plains, s, t, nous plaignons, ez, ils plaignent.	plaint,	je plai-gnis (se)	je plain-drai.
<i>Plaire, podobać się.</i>	je plais, s, t, nous plaisons, ez, ils plaisent.	plu —	je plus (se)	je plai-rai.
<i>Poindre, dnieć.</i>	— il poind —	— — —	— — —	il poin-dra.
<i>Prédire, przepowiedzieć.</i>	je prédis, s, t, nous prédisons, vous prédisiez, ils prédisent.	prédit	prédis, (se)	je pré-dirai.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
<i>Prendre, brać.</i>	je prends, s, d nous prenons, ez, ils prennent <i>que je prenne.</i>	pris —	je pris (se)	je pren- drai.
<i>Réduire, przywieść.</i>	je réduis, s, t, nous réduisons, ez, ils réduisent	réduit	je rédui- sis (se)	je rédu- drai.
<i>Résoudre, rozgrze- szyć.</i>	je résous, s, t, nous résolvons, ez, ils résolvent	résolu	je résolu (se)	je ré- soudrai
<i>Restreindre, ście- śniać.</i>	je restreins, s, t, nous restrei- gnons, ez, ils res- treignent.	res- treint,	je res- treignis, (se)	je res- treidrai
<i>Rire, śmiać się.</i>	je ris, s, t, nous rions, ez, ils rient.	ri,	je ris (se)	je rirai.
<i>Séduire, zwodzić.</i>	je séduis, s, t, nous séduisons, ez, ils séduisent	séduit	je sédui- sis (se)	je sédu- drai.
<i>Suffire, wytar- czyć.</i>	je suffis, s, t, nous suffisons, ez, ils suffisent.	suffi,	je suffis, (se)	je suffi- rai.
<i>Suivre, iść za kim.</i>	je suis, s, t, nous suivons, ez, ils suivent.	suivi,	je suivis, (se)	je sui- vrai.
<i>Taire, milczeć.</i>	je tais, s, t, nous taisons, ez, ils taisent.	tu,	je tus (se)	je tairai
<i>Teindre, malować.</i>	je teins, s, t, nous teignons, ez, ils teignent.	teint,	je teignis (se)	je tein- drai.
<i>Traduire, tłumaczyć.</i>	je traduis, s, t, nous traduisons, ez, ils tradui- sent.	tra- duit,	je tradui- sis (se)	je tradu- drai.

<i>Infinitif.</i>	<i>Indicatif, présent.</i>	<i>Parti: passif.</i>	<i>Parfait simple.</i>	<i>Futur simple.</i>
Traire, doić.	je t rais, s, t, nous trayons, ez, ils traient.	trait,	— — —	je trai- rai.
Vaincre, zwyciężyć.	je vaincs, s, c, nous vainquons, ez, ils vain- quent.	vaincu	vainquis, (se)	je vain- rai.
Vivre, żyć.	je vis, s, t, nous vivons, ez, ils vivent. <i>Que je vive.</i>	vécu,	vécus, (se) vécusse.	je vi- vrai.

1e REMARQUE. Tous les autres verbes irréguliers composés, se conjuguent comme les verbes simples; Ex. *Concourir, parcourir, etc. se conjuguent comme courir, je parcours, tu, parcours, il parcourt, etc. devenir, parvenir, provenir, revenir, comme venir.* Ex. *Je deviens, s, t, etc. Je parviens, s, il parvient, etc.* Le verbe *s'en aller* a l'imératif, *vas t'en, qu'il s'en aille, allons-nous en, allez-vous en qu'ils s'en aillent.* Conjonctif présent, *que je m'en aille, s, e, &c.*

1a UWAGA. Wszystkie inne słowa nie regularne złożone, czasują się jak słowa niezłożone. np. *u-biegać się, przebiegać, czasują się jak biegać, przebiegam, przebiegasz, przebiega, i t. d. stać się, dokazać, pochodzić, powracać, jak przychodzić, ja staję się, i t. d. dokazuję, i t. d.* Słowo *odeyść*, ma tryb rozkazujący, *odeydz, niech odeydzie, odeydzmy, odeydzcie, niech odeyda.* Tryb życzący, czas terażniejszy, *żebym odszedł, i t. d.*

2e REMARQUE. Les secondes personnes du pluriel se terminent en (ez), à l'exception du tems défini simple, dont la seconde personne se termine toujours, en (es), et de trois verbes suivans, *faire, dire, être*, et leurs composés, dont les secondes personnes du pluriel au présent, sont terminées par (es).

2ga UWAGA. Drugie osoby liczby mnogiej kończą się na (ez), wyjąwszy czas dokonany prosty, którego druga osoba kończy się zawsze na (es), i trzy słowa następujące *czynić, mówić, być*, i ich złożone, których drugie osoby liczby mnogiej czasu terazniejszego, są na (es).

3e REMARQUE. Dans les verbes terminés par (cer), c prend cedille là, où il est précédé de ces voyelles *a, o, u*, comme *menacer, je menaçais, nous menaçons, concevoir, je conçois, j'ai conçu*, etc.

3cia UWAGA. W słowach zakończonych na (cer), c bierze sedyllę tam, gdzie jest poprzedzone od samogłosek *a, o, u*, iako to, *grozić, groziłem, groziemy, poić, poymię, poiałem*, etc.

KONIEC CZĘŚCI PIERWSZEJ.

PORZĄDEK MATERII

ROZDZIAŁ I.

	<i>strona</i>
O wyrazach, sylabach, samogłoskach, dyftongach, spółgłoskach i o częściach mowy -	5
ARTYKUŁ I. O grammatyce w powszechności, o wyrazach i sylabach - - -	3
ARTYKUŁ II. O samogłoskach - - -	5
ARTYKUŁ III. O dwógłoskach - - -	7
ARTYKUŁ IV. O spółgłoskach - - -	9
ARTYKUŁ V. O częściach mowy - - -	17
ARTYKUŁ VI. O rodzajach Imion - - -	21

ROZDZIAŁ II.

O pięciu częściach mowy odmiennych: o imieniu, o artykułach, o zaimku, o słowie i o imiesłowie - - - - -	27
ARTYKUŁ I. O Imieniu - - - - -	tamże
ARTYKUŁ II. O Imieniu przymiotném -	29
ARTYKUŁ III. Jak w imionach przymiotnych formuie się rodzaj żeński z męskiego -	33
ARTYKUŁ IV. O imionach liczbowych -	35
ARTYKUŁ V. O liczbie mnogiej imion rzeczownych, przymiotnych i liczbowych -	39
ARTYKUŁ VI. O artykule określonym -	41
ARTYKUŁ VII. O artykule nieokreślonym, lub nie pewnym - - - - -	45
ARTYKUŁ VIII. O artykule podzielnym -	47
ARTYKUŁ IX. O artykule niedeterminowanym - - - - -	51

ROZDZIAŁ III.

O zaimkach.

ARTYKUŁ I. O zaimkach osobistych - - -	51
ARTYKUŁ II. O zaimkach dzierżawczych -	57
ARTYKUŁ III. O zaimkach wskazujących -	61

ARTYKUŁ IV. O zaimkach pytających się	-	63
ARTYKUŁ V. O zaimkach względnych	-	67
ARTYKUŁ VI. O zaimkach nieokreślonych albo niedeterminowanych	- - - -	69

ROZDZIAŁ IV.

O słowach, trybach, czasach, osobach, liczbie i rządzie słów	- - - -	75
ARTYKUŁ I. O słowach	- - -	tamże
ARTYKUŁ II. O trybach	- - -	77
ARTYKUŁ III. O czasach	- - -	81
ARTYKUŁ IV. O rządzie słów	- - -	83
ARTYKUŁ V. O osobach i liczbie	- -	85

ROZDZIAŁ V.

O imiesłowach.

ARTYKUŁ I. O imiesłowie czasu teraźniejszego	- - - - -	87
--	-----------	----

ROZDZIAŁ VI.

Dwa czasowania słów posiłkowych, trzy przykłady na słowa bierne, niejakie i zaimkowe. Cztery formy słów foremnych z formacją wszystkich czasów. Słowa nieosobiste, czasowanie słów nieforemnych i ułamnych.	- - - - -	92
ARTYKUŁ I. Dwa czasowania słów posiłkowych i trzy przykłady na słowa bierne, niejakie i zaimkowe	- - - -	tamże
ARTYKUŁ II. Cztery formy na słowa regularne z twierdzeniem, pytaniem, przeczeniem, z pytaniem i przeczeniem i z formowaniem wszystkich czasów.	- - -	101
ARTYKUŁ III. O słowach nieosobistych	-	117
ARTYKUŁ IV. O słowach nieregularnych i ułamnych	- - - -	125

OMYŁKI DRUKU.

<i>Karta wiersz</i>	<i>omyłka</i>	<i>tak być powinno</i>	
4	10	differentes	différentes.
8	13	par tout	partout.
— 9	11	mymawia	wymawia.
— 10	25	voyeles	voyelles.
12	33	c'est-à-dire	c'est-à-dire.
— 14	1	dersievs	derniers.
14	20	precedé	précédé.
14	26	à la fin	à la fin.
14	24	metier	métier.
16	26	repondre	répondre.
— 18	14	y a-l-il	y a-t-il.
24	14	neccessaire	nécessaire.
24	25	periode	période.
26	31	y a-t il	y a-t-il.
28	7	rèunies	réunies.
— 30	36	peit	petit.
30	31	très sage	très-sage.
38	12	àjouter	ajouter.
— 39	30	cal	bydź powinno w tex. fran.
— 42	35	ladrodigalité	la prodigalité.
— 44	9	le frè	le frère
— 48	9	parti	partie.
— 62	6	angelettere	angleterre.
— 64 i 65	4	quels liczba mnoga na dwa rodzaje	na ieden rodzaj,
64	30	est ce	est-ce.
70	30	verité	vérité.
72	3	veritable	véritable.
72	4	Chretien	Chrétien.
72	13	misere	misère.
— 76	31	susceplibles	susceptibles.
78	3	imperatif	impératif.
82	4	dechoir	déchoir.
84	4	mechants	méchants.
85	4 i 5	regulier, irregu- lier	régulier, irrégulier,
— 85	6	defectueux	défectueux.
86	11	parcequ'il	parce qu'il.
86	13	parcequ'il	parce qu'il.

<i>Karta wiersz</i>	<i>omyłka</i>	<i>tak być powinno:</i>	
— 88	13	présent	présent.
88	18	au lieu	au-lieu.
83	17	acquérir	acquérir.
90	6	irreguliers	irréguliers.
—100	6	l'interrogation	l'interrogation.
—100	17	lettre	lettre.
+109	11	znaymującego	oznaymującego.
—113	29	haissons	hâissons.
—114	10	pronontiation	prononciation.
114	20	insensibles	insensibles.
114	22	désire	désire.
114	24	verité	vérité.
120	4	n'eut, n'eut	n'eût, n'eût.
—120	20	desuite	de suite.
—122	20	asss	assis.
—126	26	que je coure	que je courre.
127	10	querir	quérir.